

Miloš Konáš

DUO BENDL

**aneb
bratrská tolerance**

(komprimovaný román)

KAPITOLA 1

X

„Duo se na záchodě budou prát!“ zvolal zrzavý kluk z 1.B třídy měšťanské školy v Městečku, když vběhl o velké přestávce do třídy áčka v prvním patře nově vystavěné školy, kam by si za jiných okolností netroufl vstoupit. Hoši každé třídy si pečlivě střežili svá teritoria.

„Duo“ byla přezdívka dvou sourozenců, napodobující umělecký název navlas stejných žonglerů, kteří před časem přijeli do Městečka s cirkusem Čechie. Duo byli synové čamrdáře Bendla, který bydlel na kopečku v Dolní ulici a měl navíc malé hospodářství. Psal se rok 1910 a do světové války bylo ještě daleko.

Dvojičata, na první i na druhý pohled k nerozeznání, se nikdy spolu neprala. I když oba kluci byli permanentně ve při kvůli maličkostem. Mnozí je k souboji často provokovali, ale ke rvačce nikdy nepřiměli.

Teď stáli proti sobě uprostřed školních chlapeckých záchodků. Po jedné straně dřevěné buňky s prkennými sedátky a zavíracími dveřmi, z druhé stěna potřená do výše dvou metrů dehtovou černou barvou, s hlubokým žlábkem u podlahy. Pro některé hochy však nebyl problém dvoumetrovou hranici svým výměškem snadno překonat. O takovou pomíjivou stopu se často uzavíraly sázky.

„Ty mi takle nadávat nebudeš, to si zapiš!“ vyštěkl Jan na bratra.

„Já sem ti nadával?“ odpověděl klidnější Josef.

„Jo, říkal jsi, že jsem pitomec!“

„Kdo říkal, že sem říkal, že jsi pitomec?!“

„To je jedno, kdo to říkal, žes to říkal!“

„Tak to řekni ještě jednou, tady přede všema a uvidíš!“

„Co uvidím? No řekni, co uvidím!“ tázal se Jan a přistoupil k bratrovi na půl kroku.

Oba byli stejně velcí. Měli stejně ostříhané hlavy a stejně modré oči. Stejně špičaté nosy a zakulacené brady. Dokonce i jejich hlasy byly k nerozeznání. A měli samozřejmě i stejná oblečení, na což dbala jejich matka, která je do totožných oděvů oblékala záměrně, z jakési schválnosti i smyslu pro humor, neboť ona je dovedla rozeznat bezpečně. Podle čeho, to nikdy neprozradila, ani svému muži, ale byl to zřejmě původní mateřský instinkt, něco přirozeného, avšak nedefinovatelného, protože oba vyšli z jejího těla. Také se snažila milovat oba stejně, jenže Jana milovala víc.

Teď už měli obličejů blízko sebe a ostatní hoši stojící kolem čekali, kdy to přijde, kdy jeden do druhého strčí nebo se začnou kopat do kotníků, nebo se chytí v pase a budou zápasit řeckořímsky, jako pan Mládek s tím zápasníkem z cirkusu Čechie, který ho dlouho nemohl položit na lopatky, protože Mládek byl řezník a zápasil s berany a s kozly, než je povalil na zem a pak jim dovedně vrazil dlouhý nůž do srdce.

Jenže zazvonilo. Na chodbě v prvním patře byl zavěšen velký mosazný zvon a školník Trnka jej pravidelně ve stanovenou dobu rozklinkával a tuhle výsadu nikomu nepropůjčil, ani své ženě. Když měl dobrou náladu, tak ten zvon zněl docela přijatelně, přesto, že začínala vyučovací hodina, a když tahal za táhlo prudce a rychle, každý poznal, že školník Trnka je našťvaný a nikdo z žáků se nechtěl ocitnout v jeho blízkosti, to by byl bezdůvodně seřván, bez ohledu, zda je to prvňák nebo kolohnát ze čtvrté měšťanky. Teď zněl zvon zlověstně a všichni raději hned po prvním zvonění mizeli ve třídách. Pokud je přistihne druhé zvonění na chodbě, stihne je i Trnkův řev. Děsil i některé učitelé.

Ze vzájemné rvačky Dua Bendl opět sešlo.

Rodina Bendlových žila v Městečku na tehdejší poměry uspokojivě. Čamrdář Bendl, domácí výrobce perleťových knoflíků, hospodařil ještě s rodiči na patnácti měrách pole a to mu dovolilo uživit tři vyrůstající děti. Když výroba čamrd po krizi v devadesátých letech 19. století opět zaznamenala vzestup, bylo už hej.

Špatný odbyt perleťových knoflíků nastal po roce 1892 vyhlášením amerického McKinleyova zákona, který uvalil na dovoz zboží do Spojených států vysoká cla. Celé Rakousko-Uhersko, které do té doby s Amerikou čile v mnoha směrech obchodovalo, ztratilo najednou největší odbytiště, což postihlo především výrobce v Čechách, čamrdáře nevyjímajíc. V Městečku na úpatí Českomoravské vrchoviny se tohle americké ochranné nařízení projevilo jako mor. Tady se živila výrobou perleťových knoflíků převážná část obyvatel, ba téměř většina, když výroba čamrd postupně během minulého čtvrtstoletí vytlačila domácí tkalcovinu a poslední tkalci, kterým se čamrdáři veřejně vysmívali pro to hudlaření u rozvrzaných stavů, se raději nechali najmout do nově postavené Brhlíkovy textilní fabriky. Od té doby se tkalci, kteří měli alespoň stálý i když bídný plat, mohli vysmívat čamrdářům, postupně přicházejícím o zakázky a tudíž o práci. Dřevěné šlapací ponky na obrábění perleť se zastavovaly, ti, co si už pořídili veřtaty a tovaryše, své dělníky propouštěli. V Městečku se vyprázdnily hospody, které dřív čamrdáři hojně plnili. Po každodenní dvanáctihodinové šichtě museli spláchnout ten perleťový prach, který se při vrtání knoflíků usazoval všude, převážně v hrtanu a plicích. Byl to prach vápenný a zrádný, mnozí čamrdáři umírali předčasně na silikózu plic, ale někteří, co byli náchylní k tubeře, se tím prachem, který jim plíce zafixoval, udrželi déle při životě, jak se tu alespoň tvrdilo,

protože o nebezpečnosti perleťového prachu se dosud nevědělo téměř nic. Lastury, ze kterých knoflíky vyráběli, patřily mlžům loveným v teplých mořích. Očištěné škeble, vytažené domorodými potápěči někdy až z třicetimetřové hloubky, se ukládaly v přístavech do beden a dovážely přes půl světa do Evropy, převážně do hamburského přístavu. Tam už byli připraveni překupníci, kteří je prodávali dalším překupníkům. Ti je expedovali železnicí na potřebná místa, kde je odkoupili obchodníci s perletí a někdy i sami větší výrobci perleťových knoflíků, pokud na to měli. Ti co byli solventní si nemuseli materiál předem půjčovat a vydělávali víc. Na výrobě perleťových knoflíků se podílelo mnoho článků, o prodeji nemluvě. Zprostředkovatelské firmy, převážně vídeňské, expedovaly perleťové knoflíky do Ameriky, kde o ně byl daleko větší zájem než v Evropě, která si na dírkové zapínání zvykala pomaleji a tak téměř bezedný americký trh skýtal neomezené možnosti odbytu, dokud nebyl schválen ten ochranný zákon „McKinley Bill“. Měl Spojené státy uchránit před dovozem stále většího množství laciného zboží a výrobků z celého světa. Tak vznikla první světová hospodářská krize, která se ještě krizí nenazývala, protože neměla hluboké celosvětové následky, ale Městečko na Českomoravské vrchovině postihla totálně.

Byly tu, jako vždy, dvě možnosti: Buď toto období bez práce a bez peněz nějak přežít doma ve strádání a bídě, nebo s vírou, že tam někde za mořem práci najdu, se odstěhovat do Ameriky. A kupodivu, tohle riskantní rozhodnutí zvolilo v Městečku více než osm set lidí. Každý, kdo sehnal 120 zlatek měl naději za ně získat jízdenku na vlak do Hamburku a v přístavu Cuxhaven nasednout na parolod'. Všichni museli věřit, že se během třínedělní plavby ona kocábka za bouře nepotopí, nebo se nesrazí s ledovcem, neboť to byly staré, už téměř odepsané lodě, které vystěhovalce přepravovaly do

země neomezených možností, kde musel každý začínat znovu a většina s holým zadkem. Kdo byl při penězích, mohl si s sebou vzít i svůj vlastní šlapací čamrdářský ponk, což někteří udělali a v nových podmínkách mohli začínat snáze. Jiní raději zašili své zlatky do kožených opasků, aby je na té dlouhé cestě nikdo neokradl, což se stávalo nezřídka.

Z Městečka se v tu dobu za Velkou Louži odstěhovala téměř třetina obyvatel. Mnozí se té vidiny nového nadějného života chytili, opustili své příbytky, příbuzné a známé, ale někteří, pro jistotu, zatím své rodiny nechávali doma. Někdo se v té velké zemi uchýtil téměř okamžitě, protože výroba perleťových knoflíků se ve Spojených státech právě rozjížděla v závratném tempu. Někteří se uchýlili v jiných oborech, a leckdo v té Americe strádal víc než doma. Ti s citlivou povahou, pro stesk po domovině byli nešťastní, a ti, co ten stesk nemohli překonat, si museli na cestu zpátky domů vydělat. Kteří zpátečního cíle nedosáhli, psali alespoň do domoviny tklivé dopisy. Lidé, co se styděli, že si nepolepšili, Ameriku přesto vychvalovali, aby nebyli za pitomce, že naletěli. A někteří, dokonce i otcové rodin, kteří své potomky a ženy nechali doma, se v té Americe dočista ztratili. O jejich osudu se už nikdy nikdo nic nedověděl. V Městečku si občané dlouho nedovedli udělat úsudek, jak to v té daleké zemi vlastně vypadá a jak se tam žije, když se o tom nemohli na vlastní oči přesvědčit. Každý psal něco jiného a zkoumalo se z těch dopisů, kdo píše pravdu a kdo si něco vymýšlí a kdo vyloženě lže, a od těch, co se v té velké zemi ztratili, nikdy už žádný dopis nepřišel.

I mladý Bendl uvažoval o cestě za oceán. Ve svých dvaadvaceti letech k tomu měl dostatek chuti i síly. I sám zakladatel místního perleťářství, Josef Žampach, odjel do Ameriky s celou rodinou. To mu bylo už přes padesát let a

odhodlal se. Jenže se nemohla odhodlat Bendlova žena, která právě čekala první dítě.

„Naše dítě se může narodit už jako Američan!“

„Naše dítě se musí narodit doma!“

„Ano. Než přijde na svět, já se v tom Novém světě uchytím, to mi věř!“

„Přeju si, aby se narodilo tady v Čechách, a ne někde v cizině!!“

Pro Bendla nebyl problém naskládat své nářadí do dřevěného kufru a odjet lodí sám. V Americe by jistě práci sehnal, jako ostatní čamrdáři, protože své řemeslo ovládal spolehlivě. Mohl nakonec vydělávat daleko víc než ti, co v Městečku zůstali. Amerika byla zemí obrovských možností a otvírala přistěhovalcům brány, zejména těm mladým. A on byl mladý. Stát se Američanem bylo v té době tak snadné. Jenže jeho žena nechtěla a proto s ní zůstal v Městečku a tudíž se nevyhnul následné světové válce, což by se mu, jako Američanovi, nejspíš podařilo.

Začali vychovávat narozenou dceru a později dvojčata, jimž dali jména Jan a Josef. Už předem se předpokládalo, že se z obou bratří stanou čamrdáři, neboť tohle řemeslo se dědilo. Kvůli svým synům a nadále vzrůstajícímu zájmu o perlet'ové knoflíky hodlal Karel Bendl později veřtat rozšířit. Měl ještě čas. Kluci byli zatím v první třídě měšťanské školy.

Rodina vychovávala oba syny i dceru v umírněných postojích ke státu a církvi, jak to praktikovali obyvatelé téměř celého Městečka. Nevyskytovali se tu velcí buřiči, ani zjevní odpůrci monarchie, která v té době byla na svém vrcholu i co se týče osobní svobody. Kdo nevyznával římskokatolické náboženství, prostě do kostela nechodil, ale nezavdával příčiny k polemikám, hádkám či dohadům. Život v Městečku

probíhal klidně a spořádaně, i když čamrdáři, kteří korunou nijak neskrblili, navštěvovali rádi a často místní hospody a sem tam se poprali se zbývajícími tkalci, jaksi z prestiže a z principu řemeslnické cti, neboť výrobci perleťových knoflíků tu cítili a ctili svou nadřazenost. Oprávněně poukazovali na své výdělky i na hodnoty, které poskytovali pro blaho a zvelebení obce. V poslední době přispěli mnozí na rozšíření místního hřbitova přiměřenými peněžními částkami, zatímco tkalci a soukeníci nedávali většinou nic, neboť neměli z čeho.

V Městečku se čamrdářství uchytilo náhodou. V roce 1862 zde začal jistý Josef Žampach v chalupě u Bucků, na jediném ponku dovezeném z Vídně, vyrábět perleťové knoflíky. Zpočátku s komplikacemi a s enormním úsilím, ale i s neutuchající vytrvalostí. Vyrobené knoflíky nosil v ruksaku na zádech do vzdálené Vídně a perleťový materiál k výrobě stejným způsobem, na zádech, zpátky. Navíc odolával trvalým posměškům všech místních tkalců a soukeníků, kdekoli se objevil. Posměšky a představy o čamrdářově krachu vydržely téměř deset let. Pak první napodobovatelé a přibývající výrobci knoflíků začali zatlačovat tkalce do menšiny, protože perleť byla surovina natolik blyštivá a svým způsobem vznešená, že její zpracovatelé, i když čpěli perleťovým prachem, si jejím obráběním na knoflíky a různé ozdobné předměty vydělávali víc než tkalci, a sami se začali považovat za místní elitu. Obzvlášť v dobách, kdy o perleťové výrobky svět jevil zájem. A zájem se opět v posledních letech začal stupňovat. Městečko z něho mohlo i znatelně profitovat. Obec si dovolila odkoupit od místní šlechty její sešlé panství i s velkostatkem, včetně nepříliš okázalého zámku, přestavěného ze středověkého hradu a později zakoupit i nedalekou cihelnu. Postavila se tu i nová dvoupatrová budova měšťanské školy.

Rodiče se snažili dvojčata - Josefa a Jana, kteří si byli k nerozeznání podobní, vychovávat ve skromnosti, víře a snášenlivosti. Ale jak už to bývá, jeden se stal matčiným oblíbencem, zatímco druhý trpěl žárlivostí. I když se v rodině zdánlivě měřilo všem stejně, přece jen přicházely okamžiky, kdy mohla matka své srdce přiklonit k Janovi. Ten to zpočátku bral jako samozřejmost, ale později, možná v pozvolna se vyvíjejícím smyslu pro spravedlnost pochopil, že matčin cit k němu převyšuje vztah k ostatním sourozencům a začal se za ono privilegium stydět. Vzpíral se sebemenšímu náznaku mazlení, utíkal z matčiných objetí, uhýbal, když ho chtěla jen pohladit a někdy se jí i vzepřel. Nesnesl, aby ho před sourozenci podržela v oběti, zejména ne před bratrem. Jednou, když se jí povedlo ho zachytit do náruče, se dokonce ohradil.

„Já nechci bejt tvůj mazel, mami!“

„Ale proč?“

„Protože nechci!“

S bratrem Josefem se často přeli o maličkosti. Ale nikdy nedovolili, aby je někdo rozsoudil. Svě pře násilně neukončovali a vzápětí na ně obyčejně zapomínali. Nikdy se spolu nepohádali natolik, aby mohlo dojít ke střetu, i když je mnozí spolužáci často silně provokovali.

„Jdeme se hrudovat! Já s Honzou, proti Pepíkovi a Vaškovi!“ rozhodoval Čenda a těšil se, že z toho hrudování může být nějaká mela. Vždyť už se ti dva musí mezi sebou taky jednou porvat! Oba bratři klukovské boje a půtky neodmítali a tvrdě se do sebe pouštěli. Nemilosrdně se třefovali sněhovými koulemi, i ze značné blízkosti, i když se předem varovali:

„Nechod' tak blízko!“

„Ty nechod' tak blízko!“

A najednou byli v sobě a ostatní kluci s hrudováním přestali a s uspokojením sledovali jak se Duo Bendl vzájemně povalilo do závěje a začíná si strkat sních za košile a dokonce i do úst a vypadalo to na pěknou rvačku, když najednou oba naráz vstali, otočili se k sobě zády, neřekli si ani navzájem, ty pitomče, a odcházeli po střetu domů každý sám.

Kamarádi či spolužáci se marně snažili oba vyprovokovat k vzájemnému duelu, aby poznali kdo je lepší a silnější, Chtěli znát vítěze, a hlavně poraženého, kterému by se pak mohli vysmívat.

Bratři ve společnosti ostatních se často vzájemně tvrdě hádali, ale když docházelo na kritické situace, drželi spolu nerozlučně, i když si to pak třeba vzájemně vyčetli!

„Kdo ti půjčuje opsat příklady z matiky?“

„A kdo ti dal opsat sloh? Když si neumíš nic vymyslet?“

„Na matiku si levej!“

„A ty na sloh natvrdlej!“

„Já že sem natvrdlej?“

Ve škole byli zaměnitelní, čehož někdy, z pouhé recese, patřičně využívali, přestože je učitel Kalabis hned v první třídě předvídavě neposadil do jedné lavice. Josef byl možná z onoho nerovnoměrného vztahu matky trochu uzavřenější a samotářštější. Jan naopak vévodil, kde se dalo. Ale hlavně dovedl zpívat.

V podstatě se, předem nedomluveni, v mnohém shodli. Dokonce ve škole i podobně prospívali. I když to nebyla žádná sláva. Josef dovedl lépe počítat, Jan zase lépe číst a zpívat. Sešity záměrně podepisovali jen příjmeními, aby

si je v případě nutnosti mohli vyměňovat, pokud měl na příklad domácí úkol vypracován jen jeden.

Pomož brácho, vyzýval obyčejně Jan Josefa a ten mu svůj sešit s vypracovaným matematickým úkolem tajně poslal pod lavicemi. Dle potřeby si v lavicích vyměňovali i místa a ze spolužáků to poznal málokdo. Několikrát, k pobavení celé třídy, se vystřídali přímo u tabule na stupínku, když Jan nemohl pohnout s matematickou rovnicí a učitel nezúčastněně hleděl z okna. V ručních pracích byli oba šikovní. Josef o to šikovnější, o co Jan línější. Otec předpokládal, že budou dobří i v čamrdářském řemesle a že se tím řemeslem v životě uživí.

Jen v názorech na víru se začali už v mladém věku lišit. Oba povinně chodili každou neděli do kostela na mši, ale zatím co Jan všechny požadované úkony plnil s jakousi ležérní nenásilností, Josef je odbýval s viditelnou nechutí.

„Proč se mám bít v prsa při zvonění zvonečků?“

„Abys ze sebe setřás vinu, troubo!“ Vysvětloval mu Jan.

„Jakou vinu? Já žádnou vinu necítím!“

„Všichni jsme viníci i když si to nepřipouštíme. Tak nás to přece katecheta učí!“

„Jestli se něčím proviním, proč mi to má někdo odpouštět? Co jsem učinil, to už stejně neodčiním!“

„Ale pak budeš žít se svým hříchem a mít špatný svědomí!“

„Mně se nikdy nezdálo, že bych měl špatný svědomí!“

Josef byl nucen spolu s bratrem chodit pravidelně ke zpovědím, jak to vyžadoval místní katecheta, a později absolvovat i biřmování. Vše s vnitřním odporem, který u něho bratr Jan bezpečně vycítil.

„Co je ti to platný, že se vzpouzíš, nic nenaděláš, stejně k tomu biřmování musíš!

„Co kdybys tam šel i za mě?!“

„Šlíš?“

„Pudeš dvakrát, to ti přece nic neudělá!“

Někdy si za určitou úplatu vyměňovali místa i úkony.

Jan bral vše spíš povrchně, dovedl se rychle přizpůsobovat situacím, nikdy se nepříčil konkrétním nařízením, proto nemíval viditelné problémy. Zato dovedl později výstižně okomentovat jakékoli stupidní příkazy, dokonce je i parodovat, třeba v písničkách, za smíchu okolí. Primuse třídy Lojzíčka Crhů, hošíka, který se studem často červenal, dekoroval posměšnými lístečky přilípnutými na záda, k veselí celé třídy: - Mám samé jedničky, tváře jak ředkvičky! Josefa tyhle bratrovy špílce často rozzuřovaly. Obyčejně šel a Lojzíkovi, i k nelibosti ostatních, cedulku ze zad nenápadně sundal. Jan se na něho pak osopil:

„Proč jsi mu ten lístek strhnul?“

„Aby nebyl druhým pro smích!“

„Co ti na tom tak vadí, že se mu smějí?“

„Bráním slabšího!“

„A kdo bude bránit tebe?“

„Před kým, snad ne před tebou?!“

Josef byl v mnoha přístupech citlivější. Ve škole mu vadilo, že většina dětí ze vsí a z velkostatku chodí valnou část roku bosá. Neměli na boty, to chápal, ale nechápal proč na ně nemají, když jiní mají. Už v mladém věku ho trápivala sociální nespravedlnost, kterou sice nedovedl slovně vyjádřit, ale o to víc jí cítil. Jejich rodina si naštěstí nemohla nijak

stěžovat. Denně bylo co jíst, v neděli a o svátcích pravidelně maso. Boty měli všichni a v kuchyni bývalo vždy teplo a útulno. Jednou ho bosonohý spolužák Vašek vzal s sebou do ratejny u Starého Dvora. Josefa zaskočila neútulnost, strohost i pachy nevětrané cimry, v níž žili lidé doslova na hromadě. Připadal si tu spíš jako v chlévě, i když v jednom rohu stála pec, kolem které se hašteřilo několik ženských. Byly tu i postele a jeden velký stůl uprostřed, ale především plno dětí. Proto Vašek nikdy nenosil do školy domácí úkoly. Neměl je kde psát. Josef mu pak navrhl, že je s ním bude vyhotovovat ráno před vyučováním. Jakmile je pustil školník Trnka do třídy, usedli do prázdné lavice a zatímco se ostatní kluci honili nebo po sobě házeli křídou, on se snažil pomoci Vaškovi vyhotovit početní úkol.

Bířmování v oné ještě značně nábožensky profilované době mělo znamenat první krok k dospělosti. Před bířmováním probíhala ve škole i na faře příprava a katecheta s nimi opakoval základy křesťanské věrouky, aby věděli, čemu mají věřit, jak se křesťansky chovat a zachovávat. Janovi to nedělalo problémy. Josefovi ano. Ale nikdy se neodvážil katechetovi svěřit se svými pochybnostmi. Stejně jako dlouho nebyl sto si najít pro obřad kmotra, když navrhovaného strýce z matčiny strany odmítnul, protože ho vůbec neznal. Pořád uvažoval, zda by ho bratr nemohl při bířmování zastoupit, jak to praktikovali u zpovědi a někdy i ve škole. Rodiče jim dali ušít nové stejné šaty a Jan si je pochvaloval, protože mu navíc slušely. Josef se v nich cítil nějak těsně. Zdálo se mu, že v saku nemůže pořádně zdvihnout ruku, ale nestěžoval si, neprotestoval, věděl že šaty byly drahé a že v nich bude muset předstoupit před biskupa, protože mu nic jiného nezbyvá. Za kmotra si vydobyl tovaryše Tonda Parkana, který ho v otcově veřtatu učil

vyvrtávat rondelky ze škeblí. Otec někdy dovolil, aby je i opůroval. Všechno se prý s bratrem Janem už brzo budou učit u strýce Františka, který je má vzít do učení.

K biřmování dostal Jan od strýce opravdové kapesní hodinky s řetízkiem.

„Já ti ale žádný dárek dát nemůžu, Pepíku! Já na takový hodinky nemám.“ Řekl mu Tonda

„Kvůli dárku přece k biřmování nejdu!“

„A proč tam jdeš?“

„Protože musím! Jenže já nechci!“

„Když nechceš, tak tě přece nikdo nemůže nutit, abys tam šel!“

Slavnostní ceremonii v místním kostele prováděl biskup, který kvůli biřmování do farnosti přijel, což pro Městečko znamenalo velkou poctu a slávu.

Při biřmování si stoupli biřmovanci do zástupu před biskupa. Jan byl mezi prvními. Za ním stál strýc František a ruku mu držel na rameni. Biskup udělal biřmovanci na čele kříž a udělil mu na tvář symbolický políček. V ruce držel vysokou berlu a na hlavě měl biskupskou mitru. V bohatě zdobeném ornátu vypadal vznešeně. Mladí biřmovanci odcházeli k hlavnímu oltáři, starší usedali do lavic. Jan tak mohl zcela nenápadně přistoupit ke svému bratrovi, který stál z biřmovanců poslední. Za ním do všeho zasvěcený tovaryš Tonda, coby kmotr. Dohodnutá záměna proběhla rychle a bez povšimnutí kohokoli. Jan tak obdržel od biskupa ještě jednou kříž na čelo a k tomu symbolický políček. Byl tak možná jediným dvakrát biřmovaným jedincem na světě. A nikdo na tu jeho svatokrádež nepřišel.

X

X

KAPITOLA 2

Učení obou bratrů trvalo u strýce Františka, starého mládence, který se nějak bál ženských, celé dva roky. Malý veřtat na dvoře za barákem, v zimě jen spoře vytopený, u ponků dva nemluvní tovaryši, a ještě nemluvnější strýc. Zpočátku sám neví, jak kluky vůbec zaučovat. Střídají se na jednom ponku a vrtají knoflíky z podřadné perletě, aby nenadělali příliš škody. Josef se staví k práci vstřícněji. Jana vrtání příliš nebaví. Proto si nachází i jiné možnosti, které jsou pro něho příjemnější. Začne chodit strýci nakupovat. Sám se nabídne, když pozná s jakou nechutí starý jezevec vychází mezi lidi a s jakými rozpaky mluví se ženskými. Dostane peníze, nákupní košík a může obejít i několik krámů na náměstí. Strýci je jedno, kdy se Jan vrátí. Hlavně že donese tabák do fajfky. Jak se ti kluci staví k řemeslu, ho ani moc nezajímá. Splnil povinnost vůči bratrovi, vzal oba do učení, ukáže jim, co sám umí a ostatní záležitosti jen na nich, co si který z jeho veřtatu odnese do života.

Jan bere učení u strýce s uštěpačným humorem, protože z toho starého mládence nejde žádný strach. Je to dobrák a často se dá obelstít. Takže se z dílny vytrácí jak to jde a občas přináší i zajímavé zprávy:

„Přijdu na náměstí a tam nikdo! Proč je tu tak vylidněno, říkám si a vidím, jak uprostřed rynku stojí bejk! Z parku se k němu blíží čtyři chlapi, jsou schovaní za keři, ale jak je bejk zmerčí, pohodí hlavou a popoběhne! Celou hodinu toho bejka naháněli. Povozy musely zastavovat, ženský zalézaly do krámů, já stál nahoře u studně. Bejk přece nepoleze po schodech. Nakonec po něm házeli provaz, až se jednou smyčka zachytila za rohy. Pak ho teprve mohli začít

táhnout a ze zadu tlouct klackama. Ale všichni se ho pořád trochu báli.

„A kam ho táhli?“

„Na jatka, na porážku! Tam dostane palicí ránu mezi oči, pustějí mu krev a je po něm!“

„Ty už jsi porážku někdy viděl?“

„Porážka není nic hroznýho. Naštěstí žádný zvíře neví, že na porážku de! Horší je to s lidma.“

„Ty si myslíš, že takhle by někdo zabíjel i lidi?“

„Ve válce je možný všechno!“

„Tonda říkal, že prej asi válka bude!“

K válce se schylovalo už delší dobu i když navenek se ony tendence nejevily zas tak viditelné. Prostí lidé je většinou ani nebrali v úvahu. Vyzbrojené Německo mělo zálsk získat nadvládu směrem na východ a vytvořit říši od Berlína až po Bagdát, když už nemohlo dosáhnout na žádné další kolonie. Naproti tomu Velká Británie byla se svými koloniemi spokojena, ale navíc chtěla kontrolovat všechna světová moře. Rakousko se orientovalo na Balkán, kde si chtělo podrobit všechny tamní národy.

Velká Válka měla definitivně určit sféry vlivu, rozdělení kolonií, zdrojů surovin, odbytiště a trhy - jako ostatně i většina válek předešlých.

Těsně před vypuknutím konfliktu, který se řetězově rozšířil až zasáhl téměř celou Evropu i další kouty světa a lidstvo uvrhl do dříve nepředstavitelných jatek, skládali oba bratři čamrdářské zkoušky. Sledovala je porota vážených mistrů čamrdářského cechu, což byli, kromě jednoho zástupce obchodní komory, tři vybraní a uznávaní machři z Městečka.

Zkoušky probíhaly v čamrdářském veřtatu u Fišerů, kde bylo více ponků. Trvaly celou neděli a pondělí, protože v pondělí čamrdáři do práce nechodili. Pondělí se pravidelně u čamrdářů „modřilo“.

Dvanáct učedníků z Městečka mělo dokázat, že zvládnou celý postup výroby. Od vyvrtání rondek z perleťové mušle, jejich opracování čili trádování, následné dírkování - až po vyleštění knoflíků v horké vodě s přídavkem kyseliny solné, což se provádělo obyčejně na dvoře, kvůli nedýchatelným výparům, které čamrdářům nemilosrdně ničily průdušky. Konečnou fází bylo doleštování a dosušení knoflíků v pytli s pilinami. Ale ještě byli hoši donuceni k potupnému čamrdářskému úkonu – našít všechny vyhotovené vzory na postříbřené papírové karty obyčejnou jehlou a nití. Tyto úkony náležely v Městečku převážně ženám, které se onou prací docela rády a obstojně živily. Občas, ve vypjatých termínech, přiměly k našívání i své děti, nebo šily při petrolejkách dlouho do noci. I tento úkon museli zvládnout u tovaryšských zkoušek všichni absolventi a našít knoflíky na postříbřené karty co nejrovněji vedle sebe a tím završit svou čamrdářskou dovednost, což pro mnohé byl úkon nejtěžší.

Dohlížející mistři dbali na regulérní průběh zkoušek zpočátku důrazně, později stále méně důsledně. K závěru se objevovali ve veřtatu jen zřídka a z každého byl znatelně cítit pivní mok. Proto mohl Jan na bratrovi vyžadovat služby, když byl se svým obráběním knoflíků v koncích.

„Pomož, brácho,“ vyzýval už po několikáté Josefa, ale ten dělal, že neslyší.

Jan se prakticky celé ony dva roky učení poflakoval. U ponku vydržel vždycky jen krátce. Pokaždé si našel nějakou

výmluvu. Hulštál a auzrštál, pilníky k vysoustruhování požadovaného tvaru čamrdy sotva kdy držel v ruce. Takže teď stěží dovedl vysoustruhovat vzory zvané kesle, kloty, parýzky nebo misky.

„Pošli pár bochníčků, Pepíku!, přece nebudeš srab!“

Za slovo srab už Josef rozdal pár ran pěstí, tentokrát však poslal bráchovi celý svůj tučet knoflíků vzoru bombe, po česku bochníček, protože se opravdu podobal bochníku chleba, jen okraje měl orantlované znatelnou prohlubní a lehce pŭlkulatě zaoblené. Byl to pracný vzor a Josef si musel pro svou kolekci vyrobit knoflíky nové.

Jan požadoval na bratrovi vyrobit ještě sadu kanálků, jinak zvaných tunelky, knoflíků vybrušovaných do koule a provrtaných zespodu právě oním kanálkem. Tyhle knoflíky bez zběhlosti učňů v našívání vypadaly na kartách neesteticky a tak Jan, který občas matce při našívání vypomáhal, splatil dluh nejen bráchovi, ale našil nepoddajné kanálky s jistou zručností i ostatním absolventům.

U ústních zkoušek před komisí Jan exceloval. Všechno náležitě obalil proudem vhodných slov, takže mistrovská porota ho pro jeho mnohomluvnost raději předčasně propustila se známkou výtečnou. Josef dostal chvalitebnou, ale nijak se nezlobil. Věděl, že to pro budoucnost nic neznamená. Knoflíky už vyrábět dovedl a to bylo podstatné. Těmi se v životě bude živit.

Oba měli zaujmout místa v otcově veřtatu, ale Jan si vymínil, že zůstane u strýce. Tam mohl pokračovat ve svém ležérnějším přístupu k práci i ve službách strýci, který neměl žádného dědice a tak bylo pravděpodobné, že starou neopravovanou chalupu a veřtat odkáže nejspíš Janovi.

Oběma bratrům se blížily sedmnácté narozeniny a oba se v té době začali zajímat o děvčata. Jan jich vystřídal už několik. Ta poslední se jmenovala Kateřina Tánská a byla dcerou místního truhláře. Ani ona v Janově zápisníku zřejmě neměla být poslední. Jednou mu smluvená schůzka kolidovala s jinou aktivitou a tak navrhl bratrovi:

„Nešel bys za mě na rande, Pepíku? Hořejš mi slíbil vyučovací hodinu na tahací harmoniku! A Katka bude čekat u vrat Vinckovny! Nesmíš jí ze začátku moc silně tisknout a líbat otevřenou pusou! To nemá ráda.“

V Městečku po hromadném exodu celých rodin do Ameriky zůstávalo několik desítek domů úplně prázdných. Vystěhovalci je neměli komu prodat a tak je bezmocně opustili, aniž za ně získali nějaké peníze. Jeden takový opuštěný dům stál na náměstí. Po emigrujícím majiteli, který jej neměl komu odkázat, se mu začalo říkat „Vinckova“. I přes zatlučená okna, uzamčený vchod do krámu, kde měl dříve Vincek Hejna koloniál, se dalo do domu vniknout velikými dřevěnými vraty, která byla za těch patnáct let opuštěnosti už trvale pootevřená. Některé milenecké páry, využívaly dokonce bývalé Vinckovy ložnice ještě s madracemi v postelích. nebo té veliké rozvrzané pohovky. Josef si dovnitř domu s Kateřinou netroufl. Stáli jen na zaplevelené zahradě.

Kateřina měla krásné útlé boky a hlad'oučké tváře a Josef se hned při tom prvním kamuflovaném setkání do ní zamiloval. Říkala mu, ty můj Honzíčku, a sama se k němu začala vinout, v té zahradě plné kopřiv.

Copak asi udělá, až ten náš podvod rozpozná!? Měl bych k ní být co nejněžnější a příště, ve vhodnou chvíli, jí to sám říct, uvažoval Josef. Ale co když mě brácha příště už nevyzve, abych ho zaskočil? Jak potom Katce vysvětlím, že jsem ji líbal vlastně místo něj? Co když se nebude chtít se mnou už nikdy sejít? Co to ten prevít brácha na mě ušil? Já bych mu Katku nikdy nepůjčil a on mi ji možná nikdy nepřenechá! Nebo jí sám napřed zneužije!

Kateřina ty nepatrné rozdíly v postavách bratrů, ale hlavně v povahách, ihned rozpoznala. Při prvním podvodu se chtěla Josefovi vyškubnout a utéct, ale pak se rozhodla je vyzkoušet oba. Posoudí, který bude přitažlivější, pozornější, zábavnější, hodnější či vytrvalejší. Neuvažovala k čemu může mezi oběma bratry dojít, zda se budou stále vzájemně střídat, nebo si ji jeden z nich bude chtít nakonec přivlastnit, a kterému ona pak dá přednost.

Najednou si sama nebyla jista, zda dělá dobře, když oběma dává naději.

Poprvé v životě se bratři dostlali do vážného sporu, který Kateřina takticky přižívovala, protože neodmítala setkání, ať ji požádal ten či onen.

„Dneska večer s ní mám schůzku já!“ oznámil Jan

„Jenže já už s ní dnes schůzku měl!“

„Jak sis to moh dovolit?“

„Neměl jsi chtít, abych tě zaskakoval!“

„Taky že už nechci!“

„To je ale pozdě!“

„Pořád si myslí, že sem to já!“

„V tom se bratře mýlíš! Oba nás moc dobře rozezná!“

„Ale já mám přednost!“

„Tentokrát ne!“

„Tak to budeme řešit jinak!“

„Ano, jeden to bude muset skončit!“

„Já ne!“

„Já taky ne!“

Tohle byl mezi bratry první vážný konflikt a směřoval do opravdové bratrské roztržky, neboť ani jeden se nechtěl pružné a veselé Katky vzdát. Oba se jí nakonec přiznali, ale ona nebyla rozhodnuta, kterému dá přednost, protože to sama zatím nevěděla. Jen v nich jitřila žárlivost, nevraživost a bratrskou nenávist, která mohla mít trvalé následky.

Trvalé následky i pro tuto trojici, přinesl sarajevský atentát na následníka rakousko-uherského trůnu. Vyvolal náhlou, vzápětí neodvolatelnou a nekontrolovatelnou reakci, která zasáhla nejen Evropu, ale téměř celý svět. Válka. Jak rychle vzplanula, tak rychle měla skončit. Jenže nabývala nečekaného rozsahu, začala se protahovat a zasahovat všude, i do života Městečka. Proklamovaná vítězství jedné či druhé strany nepřicházela a na stabilizovaných frontách bylo třeba stále dalších a dalších posil. Mezi prvními, kteří museli narukovat, byl i čamrdář Karel Bendl. Oba synové měli nastoupit na jeho místo, vést drobné hospodářství a perleťářský veřtat.

Pokusil se o to pouze Josef. Na samostatný začátek však neměl dost zkušeností, což matka vycítila, když s ním Jan odmítl spolupracovat. Navíc tu bylo hospodářství. Vyžadovalo každé volné ruky a ve vypjatých sklizňových dnech i pomoc odjinud. Proto bylo domluveno s mistrem Fišerem, že v jeho dílně bude Josef ve volných dnech výpomocně vrtat knoflíky.

Jan, podporován strýcem, který byl vojenské služby zproštěn pro své chatrné zdraví, už bydlil trvale v jeho domě

a ve veřtatu zastával místo jakéhosi neoficiálního prvního tovaryše. K lítosti matky, která by ho nejraději měla doma, blízko sebe. Možná i proto odmítl spolupracovat s bratrem. U strýce se cítil nevázaný, volný, v podstatě bez odpovědnosti. Harmoniku se už naučil ovládat přímo virtuózně a tak starou heligónku, kterou koupil, nosil do hospod, kde hostům vyhrával pro potěchu. V poslední době i těm, kteří se loučili s domovem a rukovali do armády, bojovat za císaře a Rakousko-Uherskou monarchii. Takové rozlučky trvaly někdy do rána a mladý Bendl hrál a zpíval neúnavně. Za tu dovednost a vytrvalost dostával i peníze, protože některým odvedeným na penězích už nezáleželo. Teď jim záleželo jen a jen na životě. Válka byla od počátku krvavá a nelítostná, leckteré ústní zprávy ji přirovnávaly k opravdovým k jatkám. Používané zbraně byly čím dál dokonalejší, výkonnější a zákeřnější a kosily vojáky po desetitisících.

Na vyřešení sporu o Kateřinu nebyl teď vhodný čas, navíc na manželská pouta byli všichni ještě příliš mladí, zato po osmnáctých narozeninách už oba bratři směřovali k odvodu. Ještě nějaký čas je nechali v nejistotě. Až 13. července roku 1917 donesl pošťák dva úřední dopisy, které znamenaly jediné: Rakousko-Uherská branná moc si je žádá do svých řad. Během čtrnácti dnů oba bratři rukovali.

„Katku si vezme ten, kdo se dřív z války vrátí!“ rozhodl Jan

„Řekneme jí, na čem jsme se dohodli?“

„Řekneme jí to společně, na nádraží! Až se s ní budeme loučit!“

Pod tlakem rozchodu se oba bratři usmířili. Uvědomovali si, že je nejspíš od sebe oddělí, ještě než půjdou na frontu. Možná se už nikdy neuvidí, možná se z války nevrátí. Zahynou v ní jako ty miliony, které už padly.

A vojenská mašinérie, která nemá ráda záměny osob, je opravdu vzápětí rozdělila. Josef se dostal k dělostřelcům, Jan k pěšímu bataliónu a oba po krátkém výcviku mířili na Východní frontu.

X

X

KAPITOLA 3

X

V polovině roku 1918 přišla do domu Bendlových ta nejhorší zpráva: Otec padl na italské frontě. Nic přesnějšího, nic určitějšího, strohé úřední oznámení v zapečetěné obálce. Obě ženy, matka s dcerou, se zhroutily. Samy obdělávaly políčka, která dovolila jakž takž přežívat. Chystaly se sklízet zaseté obilí, aby je mohly vyměnit za mouku a tu u pekaře za chleba, když jim znenadání zdechla jedna z dvojice krav. Řezník Mládek ji tajně zpracoval na výsekové maso, které prodával se slevou těm nejchudším. A ženské dostaly pár zlatek. Jinak prakticky neměly z čeho žít. Předčasně vykopávaly nedorostlé brambory a věřily v brzký konec války. A v návrat obou bratrů, o nichž neměly naprosto žádné zprávy. Poslední dopisy z východní fronty přišly v minulém roce.

Městečko živořilo s nimi. Čamrdářské veřtaty byly téměř všechny zavřené, knoflíky teď nikdo nepožadoval, tudíž ani nevyráběl. Zato se jakž takž dařilo tkalcům. V Brhlíkově fabrice tkali sukna na vojenské uniformy. Nepřetržitě, dokud vojáci válčili, padali mrtví, a na jejich místa nastupovali další.

Konec války oslavilo Městečko průvodem, kterého se zúčastnili téměř všichni občané. S hudbou, s bíločervenými prapory a s radostnými výkřiky procházeli ulicemi až ke kostelu, kde se sloužila mše za padlé i za ty, co stále ještě

zůstávali na bojištích Evropy, tam, kde je definitivní mír zastihl. Lidé jásali nad nabytou samostatností, jež je zatím bídy a živoření nezbavovala. Horliví vlastenci odstraňovali symboly rakousko-uherské monarchie, která se definitivně rozpadla. V Městečku se prakticky nezměnilo nic. Pouze přišlo nové utrpení. I sem dosáhla španělská chřipka, která už zkosila po světě více lidí, než samotná válečná bojiště. Podlehly ji, téměř naráz, i obě ženy v chalupě Bendlových. Během dvou dnů ležely na márách. Hospodářství, které se snažily udržovat, osiřelo. Řezník si odvedl zbylou hubenou krávu, sousedi se podělili o slepice a králíky. Psa zahnal do svého domu strýc František, který musel vystrojit pohřeb a jako jediný blízký příbuzný převzít zodpovědnost za stavení, než se objeví alespoň jeden z obou bratří, zatím stále nezvěstných.

Kateřina Tánská byla stále nervóznější, vědoma si slibu a rozhodnutí obou bratří, jenž si před ní při odjezdu dali. Netrpělivě vyčkávala, kdo z nich se objeví dřív a stane se jejím manželem. Sama nevěděla, kterého by viděla raději. Zužovaly ji spíš obavy, že by se nemusel vrátit ani jeden. Pak třeba zůstane až do smrti sama. Mužů byl v Městečku citelný nedostatek. Do rodiny Bendlových naštěstí nikdy nijak nezasahovala. A teď, po smrti obou žen, už k tomu nebyl naprosto žádný důvod. Dům „Na Kopečku“ v Dolní ulici zůstával dál zcela prázdný.

Kdyby se z Ruska daly posílat dopisy, napsal by Josef domů nejspíš tuto zprávu:

Moji milí!

Tady je konec války v nedohlednu, navíc tu bojuje každý s každým. Proto se domů asi hned tak nedostanu. V místech,

kde jsem, sice vlaky jezdí, ale nikdo neví kam se s nimi dostane. O nejhlavnější železnici, směřující na východ, se stále bojuje. Bělogvardějci ji drží v rukou a leckdo tvrdí, že ji chtějí převzít Čechoslováci. To jsou naši legionáři! V Rusku je jich skoro padesát tisíc, možná, je mezi nimi i brácha. Ten se asi nedal k Rudým, jako jsem se musel dát já. Nic jiného mi nezbyvalo. Buď kulka do hlavy, nebo souhlas. Ale nelituju! Vždycky jsem věřil ve spravedlnost a doufal v lidskou rovnost. Teď mi tu soudruzi chtějí dokázat, že taková rovnost mezi lidmi může nastat. A dokonce se ji snaží nastolit! Nejen tady v Penze. V celé nedozírné ruské zemi, kterou začínají obsazovat. A lidi za nimi jdou. Obrovské stádo dřívějších nevolníků, bezzemků, vykořisťovaných dělníků. A přidružuje se i lůza. Ruský lid, který byl vždycky držen zkrátka, se k nim přidává, protože má konečně pocit sounáležitosti a vědomí existence. Soudruzi tu lidskou masu plně využívají a nazývají proletariátem. To není hanlivé slovo! Moc Sovětů dává najevo, že s proletariátem počítá, že se o něj opírá. Každý mužik má teď být hrdý, že je roven ostatním, že je součástí celku a může spolurozhodovat o čemkoli, pouhým zvednutím ruky. To se líbí všem, vlastně i mě. Rovnost lidí mě povznáší a někdy přímo fascinuje, i když ono to ve skutečnosti zas tak neplatí. Ale je příjemné tomu alespoň věřit. Stal jsem se komunistou, protože věřím v jejich ideály. Jak dalece se ty ideály naplní, to ukáže čas.

Komisař Saša Kozlov si mě dokonce vybral za pomocníka. Ze všech těch českých rudoarmějců, co zůstali v Penze, si vybral mě. Na tebe se můžu spolehnout víc, než na své! Ty charošij čelověk, říká mi. Starám se o proviant pro koně. Musím shánět oves a seno. Daleko horší je to se zásobováním lidí. Dobytek během války téměř všechn vybili. O maso se tu skoro nezavadí. Ani velcí sedláci nemají dost skotu. Natož mužici, kterým tu teď rozdávají půdu. Ale co na

ni můžou pěstovat, když nemají co zasít! A kde by vzali peníze na nákup dobytka, když je o něj taková bída? Zapřahují se sami do pluhů, ale stejně to nikam nevede.

V Penze zatím není hlad. Jsou tu pekaři i obchodníci a ti musí napřed zásobovat Rudou armádu, aby nepřišli o své hlavy. Na pravidelné zásobování a dodávky potravin komisař Saša Kozlov dbá především. Jinak by mohl přijít o hlavu on. Musím se starat i já. Seno a oves dovážím z druhého břehu řeky. Tu stranu válka tolik nezpustošila. Koně jsou tu nejdůležitější. Koně a pak železnice.

Tvrdí se, že jen přes Penzu se mohou dostat Čechoslováci k Sibiřské magistrále. To by znamenalo boj. Právě dnes nám Kozlov přečetl telegram od Lva Trockého, adresovaný místnímu Sovětu: Všechny legionáře odzbrojit a zastřelit každého se zbraní v ruce. Jenže Čechoslováků je tu přesila. Marně se pokoušel Saša přimět Trockého ke smíru, aby dovolil Čechoslovákům projít Penzou bez boje, na základě dohody. Přece místní situaci zná líp než on. Trocký neustoupil a Kozlova varoval, že ho požene před válečný soud, když neuposlechne a Penzu vydá. Budeme asi s legionáři bojovat. Nerad bych střílel na vlastní lidi. Možná je mezi nimi i brácha. Kdo ví. Mám připravenou lodku v rákosí u řeky, Kdyby došlo k nejhoršímu a začalo se bojovat, přeplavím se na druhou stranu. Tam legionáři nepůjdou. Chtějí se dostat jen k železnici. Trocký jim to měl dovolit. Možná bych se k nim pak přidal. Třeba se přes Sibiř dostanou domů snáz a dřív, než já!

Rudoarmějec Josef Bendl samozřejmě netušil jak blízko je na té širé Rusi svému bratru a Jan, kterého vybrali do průzkumu, o nějž vůbec nestál, se k němu stále více přibližoval. Jako průzkumníka si ho vybral četař Hronek,

nejspíš proto, že ho Jan před několika dny před ostatními zesměšnil.

„Vypadáš v těch fousech, jako bys pad hubou do smetí“ konstatoval, když uviděl několik dní neholeného Hronka a okolní vojáci, bez ohledu na šarži, se začali smát. Jan to prostě plác, aby bylo trochu legrace a namyšlený Hronek, který se bál zesměšnění své hodnosti, mu to teď oplácí.

Vždycky mně musejí vyhmátnout! Jako by tu nebylo dost nadšenejších dobrovolníků! Jít na průzkum je pokaždé riziko. Tak může člověk přijít nejsnáz o kejhák. Neměl jsem si z Hronka dělat šoufky. Je to svině mstivá a bude mě teď posílat na ty nejnebezpečnější akce. Proč bych měl na některý zařvat, když jsem tu válku vlastně bez škrábnutí až do teďka přestál? Dostat se rudejm do drápů znamená jistou smrt.

Penza teď leží před náma, jak roztažená báryšna. Rozházený, většinou dřevěný město. Dobejvat ho nebude nic snadného. A ten bláznivej poručík Čeček, s hlavou jak tuřín, do toho jistě pude všema čtyřma, protože chce bejt za každou cenu povýšenej! Co tu máme dělat za průzkum? Vždyť víme, že v celý Penze jsou Rudý, včetně našich přeběhlíků. Možná budeme bojovat bratr proti bratru. Na týhle rovině nás už musejí merčit hezkou chvíli! Měli jsme počkat, až se víc setmí. Co by jim to vlastně udělalo, kdyby nás přes Penzu pustili? Jenže Rudí jsou ďáblové. Bijou se za svůj komunismus, jako by to měla bejt spása lidstva. Nalhali mužikům, že se budou mít líp, že dostanou půdu, že si budou všichni rovni, že vybudujou lepší společenskej řád na zemi. Jako by to šlo! Zatím je tu jen bída a hlad. Leckde tady v Rusku žerou kůru ze stromů a vod toho jim Rudá ideologie nepomůže. Měli by začít vobdělávat pole a ne válčit mezi sebou. Dyt' je to přece jedno, jestli má někdo placatou bílou čepici nebo zašpicatělou šapčonku s pěticípou rudou hvězdu. Všichni jsou to lidi. Kvůli vyznávání barvy se nemusejí

vzájemně pobíjet! Ale teď se válčí o moc nad celým Ruskem! Ti, co jí měli, si ji chtějí uchovat. Ti, s holejma zadkama, ji chtějí získat a svý zadky si pak hřát v teplotku. K tomu využívají mužiky a všechnu další svoloč. Namluvili jim, že je zbaví samoděržaví, budou svobodní, a rozdají jim všechny šlechtický latifundie. Co si s tou půdou mužik počne, to je jiná věc, ale on věří a to jim zatím stačí. S mužiky tuhle zemi dobudou! Jenže do válčení by neměli zaplítat nás. My se především chceme dostat domů, o nic víc nám přece nejde.

Průzkumné družstvo legionářů nevyčkalo tmy a upadlo hned za prvními domy Penzy do léčky. Rudí už na ně čekali. Všech šest lidí, včetně četaře Hronka, dalo ruce nahoru, když je vojáci obklíčili a vystřelili do vzduchu pro výstrahu. Nebylo kam utéct. Kdo nechtěl přijít o život na místě, pustil flintu a zvedl ruce. Zatím netušili, co je čeká, co nařídil náčelník komisařů Lev Trockyj a co Saša Kozlov splní. Všechny zajatce ráno postřílejí!

„Jeden z nich vypadá jako by ti z voka vypad!“ nemáš ty vlastního brácha?“ zeptal se Bendla jeho pobočník Franta Kourek. U Rudých tu bylo Čechů víc.

„Mám! Jsme si navlas podobní!“ zděsil se Josef a utíkal na náměstí k místnímu Sovětu, kam zajatce přivedli. Spatřil ho jen zezadu. Zrovna mu svazovali ruce a strkali je před sebou někam do postranní uličky, jako by je chtěli popravit hned. Naštěstí je šoupli do dřevěné kolny. Dalo se předpokládat, že budou popraveni až po výslechu.

Nemělo smysl chodit za Kozlovem a pokoušet se prosit o propuštění jednoho z nich. Navíc nebylo pravděpodobné, že by se brácha chtěl přidat k Rudým. Bylo nutné vymyslet jiný způsob, jak umožnit bratrovi uniknout popravě, protože milost tu nepřípadala v úvahu.

Musil se pokusit k němu dostat. A Josef byl rozhodnut to zkusit. V kolně, kam svázané zajatce umístili, se skladovaly koňské postroje a sedla. Zásobovatele Bendla tu většina Rudých vojáků znala, naštěstí i stráž u kůlny.

Mohli si radostí padnout do náruče, ale ani se nepozdravili. Jako by svého bratra Josef mezi zajatci nepoznal. Vůbec na něho nepromluvil. Jen kývl hlavou, což mohlo patřit všem. Položil na slámu dva komisárky a kyblík s vodou. Proto Jan stále váhal, má-li se projevit, prozradit svou totožnost i totožnost bratra ostatním, kteří pak budou očekávat, že jim Josef nějak pomůže a on třeba nebude moct.

Sovětský zásobovatel Josef Bendl sundal čepici, tu zašpičatělou bolševickou čapku, která byla součástí rudoarmějské uniformy a lišila se ode všech jiných tak markantně, že ji musel každý na dálku rozeznat a položil ji Janovi k nohám. Pak vytáhl nůž, přeřízl bratrovi pouta, vložil mu nůž do ruky a konečně promluvil:

„To máš za to biřmování, žes mě tenkrát zastoupil! Snažte se dostat k řece, tam se nejsnáz ukryjete. Víc zatím udělat nemůžu!“ Jsem u rudých a nevím, jestli mě kdy pustí domů. Třeba se tady vidíme naposled.“

Pak šel k hromadě harampádí, vytáhl odtud sedlo a při tom vykopl z přilehlé stěny dvě ztrouchnivělá prkna. Když zavíral vrata stodoly, volnou rukou zamával. V tu chvíli se ozvala střelba a nezdálo se, že by byla daleko.

Poručík Čeček rozvinul kolem města rojnice ještě před setměním. Aby se jeho vojáci mohli snáze orientovat. Naráz chtěl dosáhnout prvních stavení a postupovat k nádraží. To bylo jeho cílem. Že později bude bojovat o každý dům, nepředpokládal. Ale nádraží obsadit musel za každou cenu.

Dobudou-li nádraží, otevrou si cestu domů, což bylo cílem všech legionářů. Nebo v téhle velké zemi dříve či později zahynou.

Kozlov už začal organizovat obranu a organizoval ji zdatně. Rudoarmějci obsadili především zděné domy a vytvořili v nich provizorní pevnůstky s křížovou kulometnou palbou. Předpokládal, že na nich nepřítel zastaví, protože má dost zbraní i střeliva. Přijedou-li potřebné posily po železnici včas, jak žádal Trockého telegramem, udrží nejen nádraží, ale snad i celé město.

Josef Bendl si nevzal pušku. Nechtěl se vystavovat možnosti, že by střílel proti svým. I když teď vlastně nebyl rozhodnut, koho má za své pokládat. Zda legionáře, nebo Rudoarmějce. V podstatě mu šlo především o to, dostat se co nejdřív domů. Ale teď nebylo vůbec jasné, komu se to podaří snáz a dřív. Zda legionářům, probíjejícím si cestu směrem na východ, nebo těm, co se dali k rudým, kteří je po ukončení bojů sami propustí, jak slibují.

Vyrazil k řece a chtěl ji na loďce přeplavat, jak už se předem rozhod. Šlo mu o vlastní život. Prakticky teď, když už válka končila, nechtěl hloupě zemřít. Navíc si nedovedl představit, že by ho zastřelili příslušníci vlastního národa. Ale uhájit život v podobných situacích tu bylo stále svízelnější. Bolševici popravovali nemilosrdně za každý sebemenší prohřešek, či přestupek. Stačil rozkaz komandíra a člověka odpráskli. Tady stále probíhala občanská válka a nepřítel mohl být kdokoli. Že mu věřil Kozlov dřív, neznamena, že mu bude věřit i po tomhle boji. Je Čech, jako ti, kterým teď Rudá armáda vzdoruje. Ať Josef Bendl udělá cokoli, a touhle bitvou náhodně projde, nemůže si být životem jist ani po jejím ukončení. Kdyby ho zajali Čechoslováci, zastřelí ho

jako rudého zrádce! A co s ním udělají bolševici, když zjistí, že nestřílel? Těžko mu bude co platné, že s jejich názory a snahami uspořádat nový lepší svět v podstatě souhlasí. V téhle zemi se teď na životy nehledí. Jde jen o to, která moc zvítězí. A Rudí chtějí zvítězit za každou cenu. Josef Bendl musel přeběhnout další prostranství mezi domy, aby se dostal blíž k řece.

Nedaleko něj cosi dopadlo a než se stačil vrhnout k zemi, ohnivě se zablýsklo. Jakási síla ho porazila. V uších mu začalo děsivě hučet a zvonit a stále nic neviděl. Pochopil, že ho odhodila tlaková vlna vybuchlého granátu a předpokládal, že má tělo roztrhané a už se nikdy nezvedne. V tomhle prašivém Rusku nakonec opravdu zajde. A je jedno s kým svůj osud spojil. Ani nezáleží na tom, čím to byl granát. Leží tu na zemi, nikdo mu zřejmě už nepomůže a kdoví jak dlouho bude umírat. Pokusil se zvednout ruku. Pak druhou. Vzepřel se na loket, na kolena a otočil celé tělo. Potom se v té nastalé tmě pokusil vstát, když si uvědomil, že ho celkem nic nebolí, jen cosi pálí v rozkroku. Vrávoravě vykročil. V uších mu trvale a nesnesitelně hučelo. Ale zorientoval se správně. Za další chalupou byla řeka. Teď ještě najít ukrytou loďku. Stále nic necítil. Pouze měl dojem, že mu cosi teplého stéká po stehnech. Jakoby se při tom výbuchu granátu leknutím pomočil, sáhl si do rozkroku a poznal že má ruku plnou krve.

Druhý den Čechoslováci dobyli Penzu a získali cennou kořist. Pět set kulometů a třicet děl, několik tisíc pušek a granátů, dvě radiostanice i automobil. Převzali plné sklady potravin, léků, obvazů a výstroje. V kancelářích Sovětů byly objeveny dokumenty potvrzující činnost českých komunistů proti Československému armádnímu sboru. Oba pluky se z ukořistěné výzbroje opět plně vyzbrojily.

Obyvatelstvo Čechoslováky vítalo jako osvoboditele, a zároveň bylo zklamáno, že v Penze nezůstanou, což znamenalo že ji zřejmě po nějakém čase znovu obsadí bolševici.

Pro Sovětskou vládu to byla nečekaná porážka. Slibovaný obrněný vlak s vojskem dojel pozdě, až po dobytí města, a tak co nejrychleji opět z města vycouval.

Nepřítel ztratil v boji 230 mužů a zůstalo několik set zraněných. Asi 2000 jich bylo zajato, včetně členů pemského Sovětu, Kozlova a Libersohna. Zajati byli i čeští komunisté. Josef Bendl mezi nimi nebyl.

Čechoslováci před odjezdem na východ zajaté bolševiky ruské národnosti propustili, české komunisty vzali s sebou do Samary, kde byli internováni v zajateckém táboře.

Posledního května už nezbyl v Penze jediný Čechoslovák. Všichni směřovali ve vlacích na východ směrem k Čeljabinsku a dál na Sibiř.

X

X

KAPITOLA 4

X

Koncem září roku 1919, kdy už Městečko ožilo a začalo se opět zvedat z válečné letargie, vystoupil z osobního vlaku na nádraží jediný cestující. Byl to muž celkem statné postavy, ve vybledlém vojenském plášti a s malou tornou přes rameno. Měl plnovous, neobvyklou vojenskou čepici a s výpravčím na peróně se nepozdravil.

- Kterej to je? ptali si navzájem nádražní zřízenci, ale nikdo pozdního navrátilce z vojny nemohl poznat. Takoví chlapi se tu ještě stále objevovali. Někteří hned z vagonu halasně křičeli, - sláva, jsem doma, přežil jsem to. Jiní, jako tehle, projdou tiše nádražím a vydají se do Městečka tou

tříkilometrovou cestou mezi lesy a rozhodně se těší na domov. Jako všichni ostatní.

V tu dobu začali představitelé města uvažovat o postavení pomníku padlým vojákům první světové války. Napočítali jich 168, kromě nezvěstných. Za nezvěstné byli bráni i Jan Bendl a jeho bratr Josef. Stopy obou se ztrácely někde v Rusku. O jejich otci byla alespoň jistota. Hromadný vojenský hrob kdesi v italských Dolomitech.

Městečko se následkem četných úmrtí na Španělskou chřipku, která těsně po válce zaplavila Evropu, ba celý svět, scvrklo na pouhých 2 100 živých duší. Španělská chřipka vymýtila celé rodiny. Někde ji považovali přímo za mor. Voják se radostně vrátil ze čtyřleté anabáze, v níž se štěstím unikl kulkám, šrapnelům, minám a bodákům, někde dokonce yperitu, aby se dočkal zákeřné a nevyléčitelné nemoci, která ho skolila za pár dní.

Španělské chřipce podlehlo i tady mnoho lidí, takže další domy tu teď zely prázdnotou.

Voják procházející Městečkem směřoval neomylně k baráku, který tu měl své historické jméno podle obyvatel i podle místa. Mířil k Bendlovým „Na Kopečku“ v Dolní ulici. Ulice se zařezávala do mírného svahu, na jehož vrcholu stál středověký hrad, který před válkou koupilo město od hraběte Leopolda ze Sternberků. Po stranách té zaříznuté ulice stály obytné domy podhradí. Jedny měly vchody a vjezdy přímo ze silnice, do opačné řady domů se muselo vjíždět a vcházet po navršeném náspu. Bendlovi, vlastníci při hospodářství dvě krávy, měli vždycky problém do kopečka dotlačit fůru sena, sklizených snopů obilí, na podzim bedňák brambor. Všichni se museli opřít do vozu a pomoci Stračeně a Bětce dostat povoz do svahu a vraty na dvůr. K těm vratům, které teď byly zavřené, přistoupil bývalý voják, opřel se do nich, ale vrata nepovolila. I postranní vrátka odolávala jeho náporu. Byla

zamčená. To ještě nic neznamenovalo. Voják mohl přijít v nevhodný čas, ale něco tu nebylo v pořádku. To pochopil, když uviděl sousedy z okolních stavení, stojící znenadáni před domy. Sledovali jeho bušení na dveře i okna s marnou snahou o vniknutí.

„Nemůžu se dostat domů!“ zvolal na sousedku odnaproti, na kterou se pamatoval.

„Nikdo tam není!“ ozval se muž od vedlejších vrat.

„A kde všichni jsou?“

Neodpověděli mu a on najednou začal tušit tu nezměnitelnou skutečnost, která ho předtím nikdy nenapadla.

Viděl jak si ženské otírají oči a najednou pochopil, že měl zůstat v Rusku, pomáhat Sovětům nastolovat nový společenský řád, který tak ohromil celý svět, až se ho zalekl a začal posílat proti Sovětské moci ozbrojenou sílu, sehnanou kde se dalo. U ruských přátel mohl dosáhnout uspokojení a naplnění. Mohl prosazovat pokrok a lepší budoucnost lidí, kteří si ji zaslouží. Tady s tím svým zraněním, o kterém se Městečko časem jistě dozví, bude jen trvalým terčem posměchů. Chlapi se na něho nebudou koukat jako na válečného invalidu, ale jako na méněcenného jedince, který už žádnou ženskou neuspokojí. Jako na odepsanou trosku, až se roznese, o co ve válce přišel.

Před strýcem Františkem, kterého vzápětí navštívil, o zranění pomlčel. Jak pochopil, byly tu horší a smutnější události. Musel se jich zhostit coby voják, který už viděl umírat stovky lidí, mnohdy kamarádů. Pochopil, že je teď sám, zatím zcela sám, a pokud se nevrátí jeho bratr, sám už do smrti zůstane.

Vzal zpátky do chalupy alespoň starého psa, který ho poznal. Za peníze, co mu strýc půjčil, nakoupil jídlo a čekal na to nejhorší.

Katka se objevila hned druhý den. Stála na zápraží a prohlížela si ho. Byl to její budoucí manžel. Jen honem ze zarostlé tváře nepoznala, který z obou bratří to je. Ale v tu chvíli jí to bylo jedno. Hlavně, že se vrátil.

Jak ji uviděl pocítil v sobě obrovské vzrušení. Jenže to nesměl připustit. Věděl, jak to s ním vypadá a co mu válka způsobila. Pochopil, že na válce není nejhorší smrt, ale to, že může z člověka udělat mrzáka. Nadosmrti.

Bylo mu jasné, že se k ní nesmí rozběhnout a chytit ji do náručí, což si ze všeho nejvíc přál.

Jenže se rozběhla ona, a už se drželi v obětí. Dokonce ho sama políbila. Zabořila rty do dlouho neholeného a nepěstěného plnovousu, a bezpečně našla jeho ústa. Pocítil rozkoš až ve slabinách. Právě tam, kde už prakticky nic neměl.

„Jsi Josef, nebo Jan?“ odstoupila náhle, protože si po té dlouhé době odloučení nebyla vůbec jista.

„Jsem válečný invalida!“

„Ale nevypadáš na to!“

„Možná je to tím horší, protože nejsem ten, na koho jsi čekala.“

„A kdo tedy jsi?“

„Eunuch!“ Jdi domů Katko a čekej na Jana. Ten si tě vezme! Oba musíme věřit, že se vrátí!“

Katka jakoby jeho výrok nezaslechla, nebo nechtěla, nebo mu nepřikládala podstatnou váhu, ale vlastně tomu slovu moc neporozuměla.

„Jenže, ty jsi přišel první! A dali jsme si slib! Zůstanu tu s tebou, ať jde o cokoli! Nebo mě tu nechceš?“

Nemohl ji vyhnat, ani vlastně nechtěl. Jen ji musel přesvědčit, že se nestane jejím manželem a neudělá z ní nadosmrti slaměnou vdovu. Možná ji bude muset přesvědčovat i několik dní.

Katka jakoby jeho další vývody slyšet nechtěla. Vstoupila do kuchyně, přešla k plotně, otevřela okeničku kamen, a začala vyhrabávat zbytky popela z dob, kdy dům obývaly matka s dcerou.

„Měl bys přinést dříví a nadělat třísky, musíme tu přece zatopit!“

Pak šla na dvůr pumpovala vodu ze studně, nalévala ji do kamnovce a do velkých hrnců, které našla a slyšela jak v kůlně Josef štípe dříví. Byla ráda, že první se vrátil právě on, protože se vždycky jevil citlivější, pozornější a něžnější, ale s Janem byla větší legrace. Rozhodla se tu zůstat. Nechce se vracet domů, kde trčí dvě neprovdané sestry, které takové štěstí jako ona nemají. Kdo si je vezme? Ale najednou měla zlou předtuchu. Vyběhla za ním do kůlny a zvolal téměř plačky:

„Ty ses tam v Rusku oženil s jinou ženskou!“

„Neoženil!“

„Neříkej, žes tam žádnou neměl!“

„To bych lhal. Komisař Kozlov mi přidělil hospodyní. Jmenovala se Táňa, muže jí zabili při přestřelce. Byla o deset let starší. Spali jsme v jedné posteli. Někdy jsme se museli vzájemně zahřívát. V té kruté zimě nebylo čím topit. Taky mi pak zachránila život. Po tom zranění mě převazovala každý den. Ona jediná věděla, co se mi stalo.“

„A co je s ní teď?“

„Zůstala na Rusi. Rusky jsou odolné ženské a dovedou se přizpůsobovat. Ani nebyla moc hezká. Ale občas na ni myslím.“

„A tu by sis vzal?“

„Teď už si nemůžu vzít žádnou! A ona jediná to věděla!“

„Ale já to nevím!“

„Snažím se ti to pořád naznačovat!“

„Jenže jsi mi ještě nic nevysvětlil!“

„Co nejdřív k tomu dojde. Dej mi chvíli času a příležitost!“

O to víc to ale Katka vědět chtěla. Možná je to jen nějaký mindrák z války, na který se dá časem zapomenout. Proto se rozhodla u Josefa zůstat. K obědu uvařila brambory a šla sehnat od sousedů hrnek mléka, zatímco Josef štípal dříví. Byl rozhodnut se Katce ukázat. Před válkou se už přece jednou viděli. V tom opuštěném baráku na náměstí, kterému se říkalo Vinckovna. Leželi spolu na slamníku v jeho bývalé ložnici a milovali se. Tenkrát to bylo krásné...

Teď ale musel nasekat dříví, kterého v kolně už moc nezbývalo. Bylo třeba sehnat na zimu další, nejlépe pařezi, které hoří déle. Možná se už prodává i uhlí. Dalo by se dovézt koňským potahem z nádraží. Jenže neměl dost peněz. Vlastně neměl žádné. Jen ty, co mu strýc půjčil. V chalupě nebyla zřejmě ani koruna.

Oběd probíhal téměř mlčky. Potom zašel Josef znovu za strýcem.

„Můžeš pro mě dělat, mám teď dost práce, řekl mu strýc. Jinak ti dá Fišer materiál na fórsus a knoflíky od tebe vykoupí. Je zase poptávka. Hlavně do Francie, ale knoflíky už chce znovu i Amerika. Nastanou nové zlaté časy, to mi věř. Jenže já už se jich nedožiju, sotva ten ponk utáhnu. Nechtěl bys mi ty čamedy aspoň navrtávat?“

„Šlapací ponk se dá předělat na elektrický pohon. Jak je to tu s elektřinou? už je do Městečka zavedena?“

„S takovou novotou mi dej pokoj! U Slezáků prej svítějí elektrickéjma žárovkama A postavili tu takovou věž. Vypadá jak vysoká kaplička, vejde se do ní sotva jeden člověk Říkají tomu transformátor!“

„V Rusku je zavedení elektřiny prvořadým úkolem. Mají tam takový heslo, který prý vymyslel sám Lenin. Socialismus

rovná se elektrifikace. Jenže než tu elektrifikaci v Rusku zavedou, bude to trvat sto let!“

„Kdo je to ten Lenin?“

„To je nejvyšší představitel Sovětů! Vyvolal v Rusku revoluci!“

„Tu bolševickou? Co pobijí všechny lidi, kteří s nima netáhnou?“

„Tu bolševickou, která chce rovnost všech!“

„A ty jim věříš, že něco takového může nastat?“

„Věřím!“

„Ty si se k nim dal!? Ty jsi komunista!?“

„Jsem komunista, kterej věří v lepší budoucnost lidstva!“

„Jestli si opravdu komunista, tak už sem nechod’! Takový co chtějí vyprovokovat krvavou revoluci a pobít všechny, co mají nějaký majetek, aby se ho sami zmocnili, s takovejma nechci nic mít!“

„Ale tak to není!“

„My tady žádný komunisty nechceme! My tu chcem dobře a poctivě žít!“

„Ale to my taky!“

„Di pryč, a víc sem nechod’ ! Už ti nevěřím!“

Josef se neurazil, ale odešel. U podnikatele Fišera si vzal na fóršus třicet kilo perletě a táhl ji v pytli na zádech domů. Pochopil, že se svým postojem a politickým zaměřením se musí chovat v Městečku obezřetně. Na komunistické ideje tu ještě nedozrál čas.

Ve veřtatu po otci zbyl rozvrzaný čamrdářský ponk a potřebné nářadí, které už dříve Josef používal. Teď definitivně pochopil, že se bude muset výrobou perleťových knoflíků živit, protože nic jiného v podstatě nedovedl. Ale obavy neměl. Uměl si nabrousit pūru, což byl svinutý ocelový

plech, s vypilovanými zářezy a upevnil ji do šlusu. Vyvrtaný knoflík prošel rozšířenou částí pŕry do pŕrfutra, dutého dřevěného soudku opatřeného protilehlými otvory, kterými vyvrtané rondelky vypadávaly do připravené plechové nebo dřevěné krabičky. To byla celá podstata vrtání knoflíků z perleťových lastur. Jenže pŕra se musela točit ve vysokých obrátkách, aby její zuby tvrdý perleťový materiál prořízly. Čamrdář šlapáním roztočil velké dřevěné setrvačnickové kolo, to převodem roztočilo virtl v horní části a celou osu stroje až po pŕru na druhém konci. Vrtací část byla našroubována na vřeteno, kterému se říkalo špingle. Když špingle nebyla řádně vycentrovaná, „házela se“. Uměním bylo celou vrtací část dostat do přesné osy s čímž si museli dávat práci i čamrdářští fachmani, jinak se zbytečně nadřeli. Josefovi se po dvou hodinách naklepávání, přitahování a podkládání pŕry podařilo celou soustavu konečně řádně „zlaufovat“. Pak nalil do trokmašiny, postavené na vyvýšené poličce, vodu. Dlouhou hubičkou odkapávala přesně na pŕru a ochlazovala vyvrtávané místo v lastuře. Primitivní chladicí zařízení sloužilo k tomu, aby se pŕra nezavařila, nezměkla a nezkroutila se, obzvlášť nebyla li z kvalitního ocelového plechu. Pak si konečně stoupl za ponk. Zezadu se zapřel dřevěnou vzpěrou, hinterlanem, z boku podobnou, které se říkalo lampredl a s levou nohou na šlapce rozpohyboval setrvačnickové kolo do co největších otáček. Lasturu, kterou pro jistotu držel v železných kleštích, přisadil k pŕře a pravou rukou roztočil na koníku závitník. Ten měl na jednom konci dřevěnou copnu, která lasturu přitlačovala k pŕře, Vyvrtaný knoflík proklouzl kónicky se rozšiřující pŕrou a posléze vypadl ze soudku do připravené krabičky.

Vyvrtal první rondelku a pak další. Do večera jich měl pěknou hromádku.

Katka ho zavolala k večeři.

Na talíři byla čočka s volským okem a krajícem chleba. Až byl překvapen, kde vejce Katka sehnala, když na dvoře nebyla jediná slepice.

Usmál se na ni a zpozoroval, že vedle kamen jsou připraveny necky.

„Po večeři se oholíš a vykoupeš. Chci tě mít v posteli čistého a voňavého.

Neholil se hezkou řádu týdnů. Na cestě vlakem, která trvala téměř měsíc, k tomu nebyla možnost. Ani si neuvědomil, že by se oholit měl.

Když mu Katka vousy stříhala nůžkami a házela je rovnou do kamen, chtěl ji chytit v bocích a pohladit po zadečku. Jistě by si to nechala líbit. Přišla přece za ním, jako za svým mužem. Ale netroufl si. O to víc byl nervózní, když si uvědomil, že za chvíli se ona všechno dozví. Proto možná se při holení břitvou, kterou tu našel po otci, dvakrát řízl. Katka zatím naplnila necky horkou vodou. Pak zmizela ve vedlejší místnosti, kde měli jeho rodiče manželské postele, skříně a misníky. Věděl, že ho odtud sleduje a předpokládal, že už asi leží v posteli a čeká na něho.

Osušil se, omotal ručník kolem pasu a přistoupil k posteli, kde ležela. Asi neměla nic na sobě.

„Tak se podiv, co mi zůstalo!“ řekl zajíkově a nechal sklouznout ručník na zem. Z kuchyně sem dopadalo z petrolejky dostatek světla.

„Proboha,“ zvolala Katka. „Kdo ti to udělal?“

„Střepina granátu! Zítra půjdeš domů a budeš čekat na Jana!“

Otočil se a šel si z druhé strany lehnout do postele. Viděla mladou pevnou postavu, svalnatá záda, útlý pas a lehce zaoblený zadek, a toužila po jeho těle, kterého by se dotýkala a mohla ho hladit. Taky to zkusila. Jakmile se

přikryl vklouzla rukou pod jeho peřinu a dotkla se lehce ochmýřených prsou.

„Bolelo to?“

„Ani jsem zpočátku nevěděl, že se mi to stalo. Ještě jsem s tím, přepádloval na loďce řeku. Tam mě někdo vytáh a já ztratil po tom úbytku krve vědomí. Nejhorší bylo, když mi to řekli.“

„Táňa?“

„Lidi z druhého břehu. Na tom, co stála Penza se pořád ještě bojovalo.“

Katka pomalu odkryla jeho peřinu, a ruku z jeho hrudi sunula stále níž, až se toho jeho přirození, ze kterého zbýval jen maličký kousek, dotkla a začala ho laskat. Neřekl nic, jen pocítil onu rozkoš, kterou znal už dřív a o které vždycky, když mu chyběla, si ve volných chvílích snil. Teď chápal, že nemůže dělat to co dřív, že může jen čekat a nehýbat se, aby nedopadl trapně, kdyby se chtěl pokoušet o nemožné.

Pokusila se Katka. celým tělem se na něho přimáčkla a on ji celým tělem cítil. Jenže ji mohl jen držet na sobě a líbat její rty.

Pak začala líbat to jeho napjaté tělo a sklouzávala jazykem níž až se polekal, ale neucukl, neudělal nic proti její vůli, vnikl prsty do jejích vlasů a cítil jak se ona dotkla ústy jeho zmrzačeného mužství, toho zbytku, který se ztopořil ale nemohl se nijak prodloužit, a ona ho jemně laskala ústy tak dlouho, dokud v něm nevznítla oheň, který se dral ven. Když semeno, které se v jeho těle stále normálně tvořilo, vystříklo na její obličej, nastavila mu dlaň, a všechno co z něho vyšlo se snažila zachytit. Pak téměř bezostyšně rozevřela stehna a začala si ten jeho výtrysk vtírat mezi nohy.

Zdálo se mu to nechutné a zároveň krásné, zdálo se mu to jako láska, která mezi nimi hoří, ale nemohl připustit, aby

z ní byl požár, který by oba hasili dlouho a který by zanechal až příliš hlubokou stopu v obou jejich duších.

Chápal že jí teď něco dluží, že jí musí nějak vrátit to, k čemu ona dopomohla jemu, k rozkoši, která zasahuje těla obou bytostí, jež se spolu milují. A protože oni se spolu milovat nemohli tak jako jiní, začal se jí dotýkat jako dřív ona jeho a pokusil se jí nahradit to, co ona žádala, ale co on už neměl. Podle jejich pozdějších slastných vzlyků a výkřiků se jim to zřejmě povedlo. Ale pro manželství tohle nestačilo.

Katka ho v noci objímala a ráno se sama rozhodla, že zůstane. Hospodářství už obnovovat nechtěli, ale bylo třeba na dvůr sehnat nějakou havěť a do chlívků koupit kozu, jenže na tu zatím nebylo. Až v sobotu dostal Josef první peníze za odevzdané knoflíky, které musel po navrtání opřurovat, otrádovat, opatřit dírkami a nakonec vyleštit na dvoře v kyselině. Fišer mu odečetl materiál a zaplatil za práci. I tak byl Josef spokojen. Byly to vlastně první peníze, které kdy vydělal.

x

x

KAPITOLA 5

x

V Městečku opět ožily krámky a obchody. Některé začaly provozovat vdovy po padlých vojácích, jiné, které během války jen živořily, teď majitelé vylepšovali a ve výkladních skříních nabízeli zajímavé zboží. V Nádražní ulici vznikla v sousedství hned dvě pekařství, protože koupěschopnost obyvatel pomalu narůstala. Na konci Horní ulice módistka Jelínková otevřela speciální salon. Výloha s dámskými klobouky a doplňky zářila dlouho do noci. Osvětlovala ji elektrická žárovka. Celé město se sem chodilo

dívat. Chlapi v hospodách, kde se ještě svítilo petrolejkami, přezdívali tomu obchůdku módés róbes.

Práci získávali i řemeslníci, hlavně ti, jejichž profese souvisela s čamrdářskou výrobou. Opravovaly se staré dřevěné ponky a zámečnická dílna U Machalů postavila nový typ, už s mnoha kovovými prvky. Elektrický proud poháněl jednu celou dílnu v Mlejniku u rybníka, poblíž místní elektrárny. Pomocí transmisí a řemenových převodů roztáčel jediný elektromotor všechny mašiny v dílně. U Machalů zkonstruovali další stroj na třídění rondek podle tloušťky. Knoflíky se kutálely mezi dvěma válci s rozšiřující se roztečí a padaly do podstrčených krabic. Byly tak tříděny na různou sílu s daleko větší přesností, než se dříve činilo jen hmatem prstů. Napodobovaly se i stroje z Ameriky, které sem poslali rodáci z Městečka. Za velké čamrdářské krize v devadesátých letech předešlého století se jich odstěhovalo do Ameriky více jak osm set. Teď sem posílali ozdobné gravírky, dírkovačky a jiné technické novinky z oboru, protože na své rodiště nemohli zapomenout.

Několik čamrdářů založilo perletářské družstvo a tuhle novou techniku v něm maximálně využívali.

K oživení Městečka přispívaly i spolky. Obzvlášť hasiči a divadelníci. Katka začala chodit mezi ochotníky, kteří po válce už několik divadelních představení v hostinci Na Panské sehráli. V poslední době byla vyvíjena aktivita na postavení přírodního divadla v bývalém vodním příkopu pod zámek, což někteří radní, coby ochotníci, vehementně podporovali. O válce už nikdo nechtěl mluvit ani na ni vzpomínat. Připomínat ji měl jen pomník padlým u nové měšťanské školy. Jenže pořád tu byli nezvěstní vojáci. Čekalo se na příjezd legionářů z Ruska.

Transportu Československých legionářů domů se ujal americký Červený kříž. Koncem listopadu 1920 opustilo

čtyřicet dva lodí Vladivostok a odváželo do Evropy více jak sedmdesát tisíc lidí.

„Ženské se mě pořád vyptávají, kdy už se vezmeme! Žít jen tak na hromádce se prý nesluší!“

„A co jim odpovídáš?“ chtěl vědět Josef.

„Že čekáme na tvého bratra! Ale opravdu na něj čekáme?“

„Víš sama dobře, že my dva se vzít nemůžeme!“

„I když se Jan nevrátí?“

„Musí se vrátit!“

„A ty si myslíš, že já mu padnu do náruče, jako jsem padla tobě a večer s ním hupnu do postele?“

„Budete mít přece čas si na sebe zvyknout!“

„Ale já už si zvykla na tebe!“

„Se vším tím, co o mě víš?!“

„Mnohé musí člověk oželeť, obzvláště po tak kruté válce!“

„Ale s bráchou bys mohla žít normálním životem a mít děti!“

„A co budeš dělat ty?“

„To co může invalida jako jsem já!“

„A co může?“

„Bojovat za lepší svět!“

„S těmi tvými kamarády komunisty?!“

„Právě s nimi!“

Josef se teď scházel každý čtvrtek v hostinci i Pípalů se dvěma bývalými ruskými zajatci, stejně nadšenými bolševickou revolucí a rozhodnutými spasit svět. S bývalým četařem Jaromírem Noskem a Vencou Šourkem hovořili o idejích hlásaných v Rusku Leninem, které si přivezli domů. Někdy mluvili tak hlasitě, až to slyšeli u ostatních stolů a

někteří štamgasti jim vpadávali do debaty přes celou šenkovnu, posmívali se, nebo je dráždili. Téměř všichni byli na ruský komunismus alergičtí, nevěřili té nesmyslné představě rovnosti všech lidí. Spíš fandili sociálním demokratům, kteří se jim nezdáli tak naivní. Vznikaly tu rozepře, někdy až příliš hlasité. Vzájemné argumentace se pak změnily v obyčejnou hádku, už bez ideí. Nejčastějším diskutérem a oponentem byl mladý Melichárek.

„Komunisti chtějí každému všechno ukrást a znárodnit!“

„Každému ne, jen těm, co vykořisťují pracující lid!“

„A kdo je teda ten vykořisťovatel? Fišer, kterej tu dává třiceti lidem práci a živobytí? Nebo mistr Hejdánek? Kdo by ty lidi jinde zaměstnal? Co by žraly jejich děti?“

„Takhle to nemůžeš brát!“ odporoval Šourek.

„A jak ten komunismus teda mám brát?“

„Že jsou si všichni rovni!“

„Tam v Rusku už sou si všichni rovni, jó?“ Slyšel sem co vykládal legionář Rohozna. Tam sou si všichni rovni až v hrobě, až když se navzájem postřílejí!“

Tahle komunistická buňka v Městečku lidi značně iritovala. Sama však byla téměř neškodná. Neměla vazby na ostatní podobná seskupení, která už po republice vznikala. Proto se Jaromír Nosek rozhodl zajet do Prahy a vyhledat Bohumíra Šmerala, který na jaře navštívil sovětské Rusko a jednal prý se samotným Leninem. Šmerala nikde nezastihl, v sekretariátu byl přijat Václavem Bolenem. Dle instrukcí měl získat co nejvíc lidí do Komunistické strany, která bude v nejbližší době oficiálně založena. Za nějaký čas se scházelo u Pípalů až jedenáct „rudých“ jak jim ostatní přezdívali, To pro začátek nebylo málo. Hostinský Pípal byl spokojen. Nechal prozíravě přistavět k šenkovně sál s jevištěm, kde by se mohla konat divadelní představení, tancovačky i bály,

protože věřil, že komunistů bude přibývat, ale nijak to nedával před ostatními štamgasty najevo. - Co přijde, přijde, člověk má bejt vždycky připravenej!

V transportu demobilizovaných legionářů vracejících se přes Suez a Terst Jan nebyl. V Městečku se objevili Hořava a Míka, kteří s Bendlem nikde do styku nepřišli. Ještě putoval další transport přesunující se přes Tichý oceán do Spojených států a přes Atlantik do Evropy. Ten měl oproti prvnímu značné zpoždění. Jenže Katka už déle čekat nechtěla. Dala bez vědomí Josefa zapsat na faře ohlášky. Následující neděli je poprvé farář „shodil“ z kazatelny.

V Městečku to nevyvolalo žádné vzrušení, jen pár ženských na rynku novinku přetrásalo a Josef se poprvé na Katku nazlobil. Dokonce její bláznivý nápad odmítl. Ale už nemohl couvnout. Nezbyvalo, než se přizpůsobit a připravit na svatbu, která měla být jen v kruhu rodinném. Za svědka si Josef vymohl komunistu Jaromíra Noska, což Katka brala s nevolí a sebezapřením.

Konečně oznámily noviny příjezd zbylých legionářů. Železnice dovážela celé vlaky navrátilců přímo do Prahy, tam je umísťovali v kasárnách, některé nedočkavce po registraci pouštěli přímo domů.

Necelý týden před konáním svatby se objevil v Městečku bratr Jan. Původně hodlal v Praze zůstat na vojenské defilé, jež mělo proběhnout se všemi vojenskými poctami i slavnostním pochodem následující neděli, kdy se svatba měla konat, ale něco ho ponoukalo opustit kasárna dřív a vydat se po dlouhých létech konečně domů. Proto svatbu svého bratra, o jehož osudu nic nevěděl, nezmeškal!

Vzájemné setkání těch tří bylo rozpačité a pro Katku téměř zoufalé. V okamžiku byla rozpolcená a bezmocná. Věděla, co ji čeká s Josefem, a najednou si dovedla

představit, že by mohla žít s Janem. Tohle dilema musela vyřešit sama, bez jakékoli pomoci druhých a co nejdříve. Utekla do ložnice, kterou sdílela už hezký čas s Josefem, padla do peřin a tam se rozbrečela. Jenže to jí k rozhodnutí zatím nijak nepomohlo.

X

X

KAPITOLA 6

X

Pár dní po svatbě, která nebyla ani okázalá, ani moc veselá, se oba bratři dohodli: Bývalou stodolu a chlév, ve kterém přebývala už jen koza, přestaví na velkou čamrdářskou dílnu. Mezi oběma souběžnými budovami byl podélný dvůr s dosud nezlikvidovaným hnojištěm, které museli nejprve vyvézt a zarovnat s ostatním trávníkem.

Nová čamrdářská dílna měla být natolik prostorná, aby se do ní vešla novodobá technika. Veškeré mašinky a stroje měly být poháněny elektrickým proudem. Tak to bylo zavedeno už v některých větších dílnách v městě, protože elektrika se stávala dostupnější a využívalo ji stále více lidí. Šlo jen o to, kde vzít peníze.

Katce o plánech zatím nic nevyzradili. Nechávali ji po tom nenadálém svatebním šoku, který zasáhl všechny tři a který oba bratři jako vždycky vyřešili bratrsky a tolerantně, stále ještě v klidu. Sama se musela přizpůsobit nenadálé změně, která ovlivní celý její další život. Zda k lepšímu, či k horšímu, to ještě nedovedla posoudit. Ale chápala, že se realitě nemá vzpírat, a přijmout ji, jako ji přijali dobrovolně a vědomě oba bratři. Podruhé zaměnili svou identitu před Bohem i před lidmi a nikdo o tom kromě ní nevěděl. Coby moudrá žena se přizpůsobila, když si všechno předem ve

třech vyříkali a vysvětlili. Přece se všichni tři znali už z dřívějších dob. Vojna jen jejich vzájemnost utužila.

Jako svatební dar od svého nastávajícího muže dostala krásné a bezesporu zlaté náušnice, jaké neměla žádná ženská v Městečku. Ani paní lékárníková, a nejspíš ani žena továrníka Brhlíka. Josef se dobrovolně odstěhoval do veřtatu a přenechal manželskou postel bratrovi. Umínil si, že na Katku teď i v budoucnu musí pohlížet jen jako na přítelkyni. Bez sebemenších pocitů touhy a přitažlivosti a tuhle dobrovolnou klauzuru v sobě začal denně upevňovat.

„Kde vezmeme na nový veřtat peníze?“

„Něco jsem z války ještě dovez. Kromě náušnic, které jsem dal Katce i tuhle brož! Carskej poklad byl blízko, a my ho střežili. Ale neukrad jsem to. Sáhл jsem do kapsy jednomu zastřelenému. To se dělalo běžně. Válka odmítá jakoukoli morálku, to přece víš. Kdyby někdo prohledával mou mrtvolu, taky by si nechal, co našel v kapsách. Na tý broži jsou možná pravý diamanty!

„A co s ní míniš udělat?“

„Prodat. Někde v Praze. Nejraději židovi, co se moc nevyptává!“

„Kolik za ní dostaneš?“

„To kdybych věděl! Ale pod pět tisíc nepůjdu! Nechceš jet se mnou?“

Josef odmítl. Byl teď zaangažován při zakládání strany. Pověřili ho povinností vyzdobit a hlídat sál u Pípalů, kde se 15. září měla oficiálně založit místní organizace Komunistické strany Československa. Čekal se delegát z Prahy.

„Tebe to nepřešlo?“ podivoval se Jan. Já myslel, že to byl jen trik, jak si na Rusi zachovat život! Vždyť přece víš,

co jsou komunisti zač. Oblbují lidi a jdou při tom přes mrtvoly. Povraždili jich statisíce, aby se dostali k moci. Komunistická ideologie je založená na teroru, tos přece zažil! Nebo jsi je ještě neprokouk?“

„Každá revoluce má své oběti. A každá taky přináší nový a spravedlivější řád. V tomhle komunistickém už nebudou vykořisťování, tady dochází k obrovskému pokroku! Všichni si budou rovni!“

„Tomu věříš? Tímhle se dají balamutit muži. Ti musí věřit, že se budou mít líp. Ale ne lidi tady u nás. Pořád budou bohatí a chudí, žádná rovnost nikdy a nikde nenastane, natož v Rusku. Budeme rádi, že si tu jakž takž vyděláme na slušný živobytí a k tomu nepotřebujeme proletářskou revoluci!“

Bratři se viditelně nepohodli. Bylo zjevné, že jsou už jinak polarizováni a že se to nezmění. Chápali ale, že tu musí společně žít a tudíž své názory navzájem tolerovat. Měli před sebou celý život, protože se návratem z té děsné války vlastně znovu narodili.

Zlatá brož osázená malými diamanty měla tvar mírně prohnutého lístku. Jan ji vezl v bílém šátku a rozbalil v klenotnictví na Václavském náměstí, kde ji chtěl nechat ocenit.

„Vypadá to na orientální práci,“ řekl klenotník. „Měli bychom zájem, pokud by to byl prokazatelně rodinný šperk“ a na Jana se dlouze zadíval.

„Jakou to má cenu?“

„Bez identity tak šest sedm tisíc.“

Bendl poděkoval a chtěl odejít.

„Počkejte, řekl klenotník. Ta brož si zaslouží lepší schránku. Přece ji nebudete balit jen tak do kapesníku, to nedělá dobrý dojem.“

„Není kradená! Jde dejme tomu o válečnou kořist!“

„Chápu,“ řekl klenotník, prodal Janovi vkusnou sametem vykládanou krabičku a poslal jej do Široké ulice č.10 naproti židovskému hřbitovu.

„Za kolik,“ zeptal se žid, když si brož lupou prohlédl.

„Za deset!“

„To je příliš!“ a nabídl polovinu.

Shodli se na osmi tisících, v což Jan vůbec nedoufal. S penězi v kapse vyhledal živnostenskou banku, kde založil své první konto. Patnáct set si ponechal pro určitý záměr. Šel si zahrát karty do herny u Nováků.

Ve válce strávil hraním karet hodně volného času a chtěl si ověřit, zda to nebyla jen nemohoucnost protihráčů, které většinou obehřával. I zlaté náušnice, které daroval Katce, vyhrál v kartách. Teď pomalu procházel kolem kulečnickových stolů herny a sledoval muže u hráčských stolků. U jednoho s volným místem seděl docela noblesní muž středních let.

Jan se představil jako obchodník s perletí. Přijali ho a on přijal pravidla hry. Jistě nešlo o amatéry, to pochopil vzápětí. Šlo spíš o to, kolik kdo má při sobě peněz a on měl dost. Mohl zvyšovat sázky a vyhrávat. První odstoupil muž s vlasy namaštěnými brilantinou. Vypadal na profesionálního hráče z ulice.

Ten druhý byl ochoten vydržet mnohem déle. Zdálo se, že mu na penězích nezáleží.

„Poslyšte, co to znamená obchodník s perletí?!“

„Vyrábíme a prodáváme knoflíky z perleťových lastur.“

„Jaké druhy a jaké velikosti?“

„Dle přání zákazníků!“

„Možná bych měl zájem. Moje žena otevřela dámský krejčovský salón.“

„To snad abych vás teď nechal vyhrát!“ řekl v žertu Jan.

„Nemusíte. Karty hraju pro zábavu. Co kdybychom si dali u baru skleničku?“

Nejen že Jan téměř pětistovku vyhrál, ale dohodl se s oním pánem na zakázce módních knoflíků, hodících se na dámské šaty, kabáty či blůzky. Zatímco jeho bratr založil v Městečku Komunistickou stranu, on získal peníze i objednávku a navíc si docela hezky zahrál karty. Praha se mu začala jevit jako příjemné a přijatelné město a proto byl rozhodnut ji zase brzo navštívit.

X

X

KAPITOLA 7

X

K založení místní organizace KSČ došlo v polovině září roku 1921. Do šenkovny u Pípalů přišli nejen ti, kteří v Rusku nějakým způsobem přičichli k bolševismu, a nebyli to pouze rudoarmějci jako Bendl, ale do strany se hlásilo i několik bývalých sociálních demokratů.

Svět se stával po válce menším. Leckteří legionáři jej při návratu domů doslova obepluli. Leccos viděli a dovedli si vysvětlovat. V republice, která vznikla sdružením Čechů, Slováků, Podkarpatských Rusínů, Němců, Maďarů, Poláků, kočovných Cikánů a samozřejmě Židů, byly politické poměry i národnostní vztahy vesměs neurovnané a trvale napjaté. Některé spory a události řešila dokonce armáda.

Vzniklé strany se mezi sebou hádaly a bojovaly o moc jako v každé, zvláště nové a nezkušené demokracii. Většinou se to dělo nevhodnými, ba nevybíravými způsoby, až z toho obyvatelstvo začínalo být znechuceno. Noviny psaly o vzájemných napadáních politiků různých stran, aférách, korupci a skandálech. Dělníci byli nespokojení s pracovními

podmínkami, zejména v továrnách, začínali bojovat za své požadavky a k tomu se museli řádně a teď už politicky organizovat. Mnozí si začali brát příklad z bolševického Ruska.

V Městečku rozdíl mezi chudými a bohatými nebyly tak markantní jako jinde. Žili tu většinou živnostníci, převážně čamrdáři se svými veřtaty, kteří sice zaměstnávali dělníky, ale vše se tu odehrávalo v jakési domácí a sousedské rovině. Když se některý tovaryš nepohodl s mistrem, sebral svou poslední výplatu a šel k dalšímu, který ho ochotně do práce přijal, pokud ten dotyčný neměl punc flákače, nefachčenka, provokatéra a rozbíječe soudržnosti dílny. Toho pak vzala obec na lesní práce, či zametání ulic. V Městečku v té době nemusel být jediný nezaměstnaný.

Založení komunistické strany vzrušilo místní obyvatele pouze na krátkou dobu. Chlapi v hospodách se komunistům spíše posmívali. Byly tu už dávno jiné politické strany, které občané pravidelně volili. Ženy získaly volební právo se založením republiky. Ve valné většině volily stejně jako jejich muži. V podstatě jim bylo jedno, kdo se dostane do jakých funkcí. Ženy politika až tak dalece nezajímala, ale účasti na volbách prokazovaly svou rovnoprávnost. Do nově zvoleného obecního zastupitelstva se dostali lidovci, sociální demokraté, agráři i národní socialisté, zatím žádná ženská ani žádný komunist. Ti usuzovali, že ještě nepřišel vhodný čas, ale věřili si. Scházeli se pravidelně v šenkovně u Pípalů, kde měli k dispozici už i velký sál s jevištěm. Tam v zimních měsících pořádali pravidelné nedělní odpolední zábavy s tamburašskou kapelou, kterou ze svých členů sestavili. Ta lákala hlavně mládež, jež se při tanci dostatečně vyřádila a někteří mladí se sami ze své vůle přihlásili do partaje. Nejaktivnějším se jevil Tonda Trpák, ochotný vykonavatel příkazů, byť někdy souvisely i s rvačkami. V sále u Pípalů

dělal příležitostného vyhazovače, pokud se někdo při zábavě nechoval podle požadované normy. Měl k tomu vhodných osmdesát kilo. Komunisté byli rozhodnuti nastudovat i divadelní představení. Jenže nesehnali dost ochotníků.

Katka Josefův návrh, zahrát si Haničku v Jiráskově Lucerně, zdvořile odmítla. Byla tři měsíce v jiném stavu, a také nevěřila, že by jí Jan dovolil hrát divadlo s komunisty. Takových žen bylo víc. S divadlem se komunisté zatím nechytli, o to víc se dařilo místním ochotníkům. Bez ohledu na partajní příslušnost nacvičovali Jiráskovu Lucernu pro právě dohotovované přírodní divadlo pod zámek, které už mělo elektrické osvětlení, takže se tu dalo hrát i večer.

Oba bratři Bendlové věřili elektřině, protože se s ní už dříve v Rusku setkali. Navíc se Městečko mělo připojit k veřejné elektrické síti, která v republice vznikala a nemuselo být závislé na místních zdrojích. Některé ulice už byly v noci osvětleny.

Přestavba bývalé Bendlovy stodoly na čamrdářskou dílnu byla téměř dokončena. Veliká mřížová okna do dvora, nové podlahy a stropy. Jenže původní Janovy peníze nestačily. Ani zakázky na knoflíky, které obstarával, vyšší nákladů nepokrývaly a tak se oba bratři rozhodli prodat zbylá pole. To v té době nebyl problém. Odkoupili je sousední majitelé polností. Zemědělství začalo nabývat na významu. Stát skupoval od rolníků obilní přebytky, uchovával je ve státních sýpkách a reguloval ceny základních potravin.

V novém velkém veřtatu už bylo téměř všechno zmechanizováno a zelektrizováno. Na stropech zavěšeny dlouhé transmisy s širokými dřevěnými koly, kterými se dalo dle libosti posunovat po železné ose. Od nich vedly široké řemenice k jednotlivým obráběcím strojům, které bratři získali od zámečníka Machaly na úvěr. Všechno se jevilo náramně příznivě, až na pracovní sílu. Mužů se po válce stále

nedostávalo. Proto místní čamrdáři zorganizovali rychlokurs, uznaný obchodní komorou v Budějovicích, ve kterém získalo výuční list dvacet dva učňů. Ty si vzápětí čamrdářští mistři rozebrali. Do nové dílny u Bendlů nastoupil Jarda Volf, s hlavou plnou fotbalu. Hrál na forvardu za místní jedenáctku a žádnou jinou zodpovědnost zatím necítil. Ale byla to přece jen pracovní síla. Na dírkování a gravírování sehnal Jan hrbatou Anežku. Pěťadvacetiletá postižená žila jen s matkou a nikdo nepředpokládal, že se vdá a bude mít rodinu, takže svým způsobem byla pro Bendlovu dílnu perspektivní. Katka doma v kuchyni při vaření našívala knoflíky na postříbřené papírové karty a trochu se bála porodu a trochu se těšila na své první dítě. S Josefem, který si bývalou dílnu předělával na obývací místnost, se sice viděla každý den u oběda, protože vařila i pro něj, ale nijak důvěrně už spolu nerozprávěli. Jen snad ty dny, kdy Jan odjížděl do Prahy. To bylo v poslední době jednou do měsíce. Neptala se, co tam sále vyřizuje, kam chodí, kde se stravuje a kde nocuje. Spíš ji štválo, že navštěvuje pravidelně hospody v Městečku, hrává tam do noci na novou tahací harmoniku, kterou si nedávno z Prahy přivezl. Občas cítila, že přišel domů opilý.

“Ty, Bendl, nechtěl bys s tou harmonikou přijít mezi nás tamburaše? Zkoušíme každéj pátek v sále u Pípalů. Máme dva bráče, dvě mandolíny, basu a buben. Harmonika by se nám moc hodila!”

„To jako myslíš mezi komunisty? To teda nikdy, i kdybych měl tu chromatiku rozšlapat. Mezi komunisty mě nikdo nedostane!”

„To nejsou komunisti, ale muzikanti! Mezi těma se na partajnost nikdy nekoukalo.“

„Tak proč zkoušíte v jejich hospodě a hrajete na jejich zábavách?”

„Protože tu nikdo jinej takový zábavy nepořádá!“
„Ale chodějí na ně komunisti!“
„Chodějí na ně lidi z celého Městečka!“

Jana mezi sebe tamburaši nedostali. Ale získali jej jiní. Bratři Brhlíkové, majitelé textilky, kteří platili v Městečku za honoraci. Jezdili každou sobotu bryčkou do nedalekých lázní Svaté Kateřiny. Ty se začaly stávat módními, i když byly téměř k nenalezení mezi lesy a kopečky Vysočiny. Přesto se tu objevilo vždy pár hostů, nehledě na roční dobu, trpících obezitou, neboť se tvrdilo, že místní prameny, vyvěrající z kopců kolem vrchu Javořice, jsou léčivé a na tenhle neduh vhodné. Bohatých a tlustých lidí, svolných své tělo potrápit čtrnáctidenní dietou přibývalo a někdo se také potřeboval na čas šikovně schovat, k čemuž byly lázně Svaté Kateřiny ideální. Navíc, ona radioaktivní voda, vědecky potvrzená, měla mít údajně vliv na potenci i na početí, což sem zavedlo nejeden bezdětný, ale bohatý manželský pár, či jednotlivé ženy, které tu manželé zanechali a navštěvovali je toliko ku konci týdne. Tak se stávalo, že některé ženy opravdu otěhotněly, když samy vykonávaly denní procházky do okolních lesů, kde často místní dřevorubci káceli stromy a jejich těla voněla potem, smolou a tabákem. Jan tu hrál oné smetánce k tanci, někdy až do rána a dostával slušné honoráře.

Ani to nebylo pro Katku omluvou. Nepřála si, aby její muž trávil noci a často dny mimo domov, zejména v lázních, o kterých se do Městečka donášely pikantní a leckdy i nechutné historky. Soužití s mužem si představovala jinak. Jenže teď, kdy se jejich první dítě mělo už brzo narodit, nechtěla vytvářet v domě napjatou atmosféru a proto trpitelsky mlčela.

Do veřtatu chodíval Jan převážně o sobotách, s výplatami pro dělníky. Ostatní práci, kromě korespondence, expedice zakázek, objednávek a zadávání vzorů do výroby, nechával na Josefovi, který se proto často čítil. Připadal si jako šéf, nucený komandovat pracovníky, což se neslučovalo s jeho socialistickým cítěním, ale věděl, že to jinak nejde, má-li jejich čamrdářská firma, kterou považoval spíše za Janovu, řádně prosperovat. Nechtěl tu zavádět žádné kapitalistické manýry, ale pracovní doba se musela dodržovat, stejně tak i pracovní morálka a hlavně jakost výrobků, na což dbal především a důsledně. Proto byl s fotbalistou Jardou Volfem kvůli kvalitě práce v neustálých sporech. Jarda často opouštěl dílnu předčasně, aniž se dovolil, aby mohl stihnout fotbalový zápas a někdy po utkání kulhal, jindy se přibelhal s holí a nemohl tak pro bolesti těla, způsobené fauly protivníků, pohodlně sedět u ponku, což se projevovalo na kvalitě knoflíků, které zpracovával. Pro tyhle rozepře se zaměstnancem, o nichž Volf informoval své známé příliš jednostranně, pak někteří radikální soudruzi z partaje označovali Josefa za pedanta a vykořisťovatele pracujících, který nemá ve straně co pohledávat. Nikdy nikdo si mu to ale nedovolil jediným slůvkem vytknout. Přece jen jeho pevnou stranickost uznávali.

S Kateřinou Josef cítil a pokud byl její muž mimo domov, snažil se ji utěšovat a rozptylovat, ale jen v určitých mezích, které nezasahovaly až tam, kde začínalo trpět jeho nenaplněné mužství, protože byl mladý a jinak zdravý chlap.

Svého bratra, který se po návratu z války vnitřně změnil, v podstatě nepoznával. Zarážel ho Janův cynický postoj k základním lidským hodnotám, jakoby vše tady na světě považoval za absurdní komedii, ze které se nedá vycouvat. Ale nijak ho před Katkou neočerňoval; nežaloval,

neočerňoval, i když vskrytu na něho stále žárlil. Z jisté pozice tu pořád převládala bratrská tolerance, která oběma umožňovala žít společně pod jednou střechou. Katka se mu v požehnaném stavu, který snášela s jistou noblesou, a do kterého by ji on nikdy nepřivedl, stále víc, ba až neodolatelně líbila.

Ale ani s ní nemohl řešit otázky, které ho v poslední době přepadávaly a zaměstnávaly, dokonce i při práci. Tu zvládal většinou automaticky a tudíž si je mohl při vrtání či šrupování knoflíků neomezeně klást. Proč komunisty většina lidí nenávidí. A nebo se jich bojí? Komunista není přece jiný člověk, jen prosazuje jiné pojetí světa. Spravedlivější, lidštější. To pořád hodně lidí nechce pochopit. Každý se tu uzavírá do ulity a nezajímá ho, že jinde lidé hladovějí, žijí v nedůstojných podmínkách, jsou vykořisťováni a zbídačováni. Komunismus přece proti tomu všemu bojuje! Komunismus chce rovnost všech lidí, bez rozdílu. Copak se to nedá pochopit? Jednou se opravdu spojí všichni proletáři a dojde ke světové revoluci! Smetou vykořisťovatele a nastolí nový, spravedlivější řád! A to bude správné! Tak uvažoval Josef Bendl, když vrtal knoflíky z perleťových lastur, ale nepředstavoval si, že by při tom tekly potoky krve.

x

x

KAPITOLA 8

x

Na partajnické schůze chodil Josef do hospody u Pípalů pravidelně každý čtvrtek. Někteří mladí a zdatní straníci souběžně cvičili v sále na hrazdě, na bradlech a na koni s madly a konkurovali tak Sokolům pod hlavičkou Federované dělnické tělovýchovné jednoty. Ale nikdo z nich veletič na hrazdě nesvedl jako sokolové Tábor, Rosický či

Zíma. Později pak byla komunistická tělovýchovná organizace přejmenována na Federaci proletářské tělovýchovy se zkratkou FPT, což cvičencům bylo prakticky jedno. Spíš jim chyběl dobrý cvičitel a tak stále ve výkonech na nářadí za sokoly zaostávali a někteří, jako Tonda Trpák, chodili tajně pozorovat sokolská cvičení mužů, prováděná v úterý a v pátek večer. Musel se vyšplhat po kamenném soklu až k velikému oknu, odkud pohodlně přehlédl celou sokolovnu, ale to šlo jen za temných zimních večerů, aby ho snad nikdo nepřistihl. Stejně v podstatě nic nepochytil, i když provést veletoč na hrazdě už dokázali sokolové ve velké většině. Ale protože šlo o prestiž, rozhodl se jednoho ze sokolů do FPT alespoň přetáhnout.

Některým komunistům nešlo ani tak o pravidelné politické schůze, jako spíš o posezení v hospodě u piva, kde byla občas legrace, zvláště, když se mezi ně vmísil Vincent Melichárek a snažil se s nimi diskutovat z pozice zavilého kapitalistického oponenta. Pokud oběma stranám došly politické argumenty, začali si vzájemně nadávat a dokonce i vyhrožovat.

Předseda strany sice pokaždé začínal schůzi politickou desetiminutovkou, ve které se snažil z týdenních novinových zpráv informovat, co se děje v Sovětském svazu, u nás, a jinde ve světě, k čemuž mu sloužilo pravidelně odebírané Rudé právo. Pak se obyčejně diskutovalo o NEPU a Leninově zdravotním stavu i o hyperinflaci v Německu, kde už vytiskli bankovku v hodnotě 10 000 000 marek, a událostech, jež hýbaly světem. Četly se Marxovy i Leninovy výroky a citáty, které se soudruzi měli učit z paměti, ale protože mnohým frázím ani moc nerozuměli, tak se nakonec všichni naučili z paměti jen ono leninské: Učit se, učit se, učit

se! Někteří nedisciplinovaní soudruzi předsedu strany při jeho školení obyčejně ani neposlouchali a bavili se vzájemně mezi sebou.

V lednu roku 1924 vyšlo Rudé právo ve smuteční úpravě. Vladimír Iljič Lenin zemřel. Komunisté v šenkovně u Pípalů povstali, aby vzdali čest jeho památce minutou ticha, zatímco u šenkovního pultu stál Vincent Melichárek a začal polohlasně recitovat:

Široké schody
temná ulice
plešatá hlava
placatá čepice
kdo to tu agituje
kdo to tu zvrací
to Vladimír Iljič
se ze schůze vrací.

Všichni stojící komunisté strnuli, tuhle urážku zemřelého vůdce nemohli nechat bez povšimnutí i když věděli, že Melichárek je permanentní provokatér. První se vzpamatoval mladý straník Tonda Trpák, vyrazil od stolu, přistoupil k Melichárkovi a bez jakéhokoli upozornění mu uštědřil ránu pěstí do obličeje. Melichárka ta komunistická pěst zbavila rovnováhy; rozhodil ruce ve snaze se něčeho zachytit a celou svou vahou padl na stůl štamgastů, který převrhl. I s půllitry piva se ocitl na podlaze. Štamgasti podrážděně vyskočili, a najednou uprostřed šenkovny stály proti sobě dvě fronty: Jedna rudá, druhá nezávislá. Rudí zvolali „Za Lenina!“ Ti druzí „Za demokracii!“ a vzápětí začaly padat facky, přecházející v rány pěstmi, sem tam i kopance. Tak vznikl první konflikt mezi komunisty a ostatními, o kterém druhý

den vědělo celé Městečko. Jedni považovali za hrdinu Melichárka, druzí Tonda Trpáka.

„Ten rudej monokl ti celej zmodral!“ Vysmíval se Josefovi Jan, který se zase znenadání objevil v čamrdářské dílně. Ta teď už měla pět zaměstnanců a dostatek zakázek, takže mohla ještě přijmout dva nové zájemce.

Hrbatá Anežka právě přinášela mokrý obklad a snažila se jej Josefovi přiložit na naražené oko, které připomínalo jen škvírku. Jenže nebylo čím jej převázat a tak si Josef obklad zastrčil pod kšiltovku, kterou pravidelně do dílny nosíval a Anežce vřele poděkoval.

Tahle dojemná péče hrbaté Anežky o bratra překvapila Jana a vnukla mu kuplířskou myšlenku. Holka vypadala pořád ještě mladě a měla docela hezký obličej. Jen tělo se nějak nevyvedlo. Propadlý hrudník a uprostřed zad hrb. Jinak se zdála celkem normální. I Josef se jevil normální. Až na to skryté zranění z války.

Na nápad si Jan vzpomněl až na plese, o pár týdnů později, který se konal v nové místní sokolovně pod názvem Šibřinky.

Zatím bylo třeba důsledně plnit objednávky a přání zákazníků a Jan se neomezoval pouze na vlastní dílnu. Obchodoval s perletí a s perleťovými výrobky, kde se dalo. Sháněl zakázky i pro jiné. V Praze, na doporučení onoho elegantního pána, se kterým se seznámil u karet, měl už zájemkyně z několika krejčovských salónů. Jenže ty žádaly speciální ozdobné knoflíky a perleťovou bižuterii. Ony věci dovedl zhotovovat mladý čamrdářský mistr Hejdánek. Jan pak dopravoval výrobky do oněch salónů osobně, seznamoval se s dámami vyšších vrstev i s některými jejich manželi, se kterými si občas dal i partičku karet. Tady se ale nesnažil své

soupeře značně obehřát i když ti na nějakou tu korunu nekoukali. Obyčejně se v Praze zdržel několik dní.

Jeho spanilé jízdy snášela Katka nelibě. Proto z trucu dala prvorozenému synovi raději jméno Václav, po dědovi, ale i po patronu České země, aby se nějak zviditelnil i vlastenecky náboženský dekor, který se od počátku republiky stále více nosil, i když, díky prvnímu prezidentovi Tomáši Garrigue Masarykovi, kterého všichni, češi, kromě komunistů, konečně ctili a milovali se stejně tak silnými emocemi, jako ho dříve nenáviděli, byl propagován i Mistr Jan Hus.

Václavovi byly už dva roky, když se po nějakém výjimečném usmíření oba dohodli a přáli si, aby měl ještě sestřičku. Bude-li to zase kluk, dostane jméno Josef. Na Josefa teď Katka myslela často. Bydlel stále v domě, v jizbě oddělené jedinou chodbou. Když byl Jan mimo domov, občas za ním sama zašla, přinesla mu večeři, o kterou nikdy nežádal a povídala si s ním o běžných věcech. Neměla ráda samotu a Josef se držel většinou doma, zatím co její muž byl pořád ve větru. To tenkrát nepředpokládala, když byla ochotná si ho záměnou vzít. V těch večerních chvílích, kdy si povídala s Josefem a syn už spal, byla vlastně nejšťastnější.

Ještě předtím, než opět otěhotněla, vzal ji Jan na ony, místním obyvatelstvem dlouho očekávané a proklamované šibřinky v nové sokolovně. Tu sokolská jednota postavila za vlastní, vypůjčené a zčásti darované peníze, v podstatě svépomocí. Kámen na podezdívku nalámali v opuštěném lomu za městem, a dováželi jej na bedňákách tažených voly. Sehnali si zedníky i pomocníky z vlastních řad a stavěli dle plánů stavitele Slavíka, který za poměrně rozsáhlý projekt velkoryse nic nepožadoval. Pro jeho firmu to byla nepřehlédnutelná reklama. Trámy na krov opracovali na Smrčkově pile ze smrků poražených v obecních lesích a

místní tesaři zvedli ještě do zimy krov. Pokrývač Franta Kolář, náruživý sokolík, se svým tátou dokončili střechu. Sokolovna byla slavnostně otevřena místním náčelníkem a starostou obce v jedné osobě, Ladislavem Žejdličkou, zvoleným demokraticky, převážně hlasy sokolů a jejich příznivců. Byla to třetí největší budova ve městě po zámku a škole.

Teď se tu na ony šibřinky připravovala dekorace. Měla mít pohádkový ráz a tak do velkých oken vsadili rámy s obrovskými obrazy hradů, dračí sluje se sedmihlavou saní, strašidelného mlýna i perníkové chaloupky. Vše namaloval Standa Mrázek během několika dní, při souběžných večerních sokolských cvičeních a ještě stačil okukovat ženské. Ženy a jejich mladší odnože cvičily v pondělí a ve čtvrtek, žáci, dorostenci a muži v úterý a v pátek. V neděli se v sokolovně promítaly pravidelně filmy, které občané v hojné míře chodili shlédnout a poplatek přinášel sokolům solidní zisky, takže dluhy vzniklé výstavbou sokolovny mohly být postupně spláceny.

Na šibřinky přemluvila Katka i Josefa. Původně se všemožně zdráhal. Sám podobné zábavy, kde bývaly ženy nikdy nevyhledával, ale teď, po jemném ale důsledném naléhání Kateřiny, když mohl jít za masku a v přestrojení, svolil. Z divadelnické kostymérny přinesla třpytivý plášť, kalhoty a turban indického mahárádži, pro Jana kostým vodníka z Jiráskovy lucerny, pro sebe šaty paní kněžny i s rokokovou parukou.

Sokolovna byla vytopená, od stropu visely různobarevné girlandy, stoly pokryté bílými ubrusy, a na jevišti vyhrávala k tanci místní dechovka, vedená regenschorim Knapem, proslavená téměř po celém kraji. Ta chystala během plesu

překvapení, o kterém už někteří v náznacích šeptali, ale nedovedli si ho plně představit.

Josef se v masce maharádži dobře necítil. Byl ale rád, že ze své anonymity může volně přehlížet ženy u stolů. Ve večerních šatech s hlubokými výstřihy a s perfektně naondulovanými vlasy zářily a dominovaly až se jeho mužství opět ozvalo, jako vždy, když si začal představovat to krásné, co může muž s ženou prožít a sdílet. Často své představy rázně a tvrdě zapuzoval a ránu osudu bral jako daň té děsivé válce, která nikoho nešetřila. Jemu přece jen nechala život i když za tak neúměrnou cenu. Tím víc válku nenáviděl a snažil se proti jakékoli další nějakým způsobem bojovat, ale chápal, že jako jedinec nemá sebemenší možnost cokoli prosadit, navíc ve světě, který se minulou válkou nepoučil. Proto alespoň plnil stranické povinnosti a pokoušel se stmelovat a uvědomovat kolektiv soudruhů, kteří měli podobné názory jako on. Jen ty ženské kdyby nebyly tak krásné a přitažlivé!

Jan se cítil ve svém živlu. Chodil kolem stolů, všemožně se pitvořil a vodnický kvákal, občas se ze sálu vytratil, seběhl po schodech do pohádkového pekla v suterénních místnostech pod jevištěm, kde se naléval alkohol všech známých značek. Janovým oblíbeným šňapsem byl fernet-stock. Obyčejně si ho poroučel i v pražských kavárnách, kde jej prodávali poměrně levně, jakož i ve všech pohostinských podnicích v republice a nikde ho tak nemohli cenou nemile překvapit. Navíc výtečně chutnal. Nahořklá bylinná chuť pomáhala brzy vytvořit dobrou náladu, dal se upíjet malými doušky a člověk tak mohl kontrolovat stav své opilosti. Tady v suterénu sokolovny rozlévali alkohol do velkých štamprlí nazývaných fr'an. Jan musel fr'ana do sebe hodit, aby se hned dostalo na dalšího zájemce a konzumenta. Žádné vychutnávání nebo mazlení s kořalkou tu nebylo

trpěno. Odlivky se vypláchly v kýblu vody a hned do nich nalévali dalším, co kdo žádal. Kontušovku, režnou, koňak, rum. Ženy se tu vesměs neobjevovaly, až na výjimky a Jan, pokud nechtěl být prozrazen, přicházel sám, otočil se ke zdi, nadzvedl škrabošku a už po třetí do sebe vyklopil tu nahnědlou tekutinu. Cítil, že má tak akorát dobrou náladu.

„Teď něco uslyšíte,“ oznámil Katce a Josefovi v sále. A opravdu se většina účastníků plesu začala dívat na jeviště, kde nastal neobvyklý ruch.

Klarinetista Rupík právě vyjímal z podlouhlého pouzdra stříbrný saxofon, který tu leckteří viděli poprvé. Druhý podobný, ale větší nástroj měl připravený Pepík Hrabětů, křídlovkáři osahávali v rukou najednou jiné tvary trumpet, a místo basflíghorny držel muzikant, přezdívaný Pigor, v rukou pozoun. Fiškule stál za velkou basou a Nechyba seděl u připravených bubnů.

„Teď začnou hrát jazz!“ zvolal Jan na celý sál a táhl překvapenou a zdráhající se Katku k tanci.

Všichni byli tou nezvykle znějící hudbou udiveni. Ti, co vlastnili rádia ji už zaslechli. Stejně tak majitelé gramofonů, mající doma desky s etiketou psa nahlížejícího do gramofonového korpusu, se s nahrávkami jazzových orchestrů setkali. Ale většina ten břískný a zároveň lahodný zvuk kapely slyšela poprvé, včetně hrbaté Anežky, která s několika jinými ženami stála u otevřených dveří, a jak se říkalo, přišla na čuměnou.

Kapela začala známými a populárními písničkami Karla Hašlera a lidé tleskali a pochvalně vykřikovali, někteří rozjaření mladíci po odehraném kousku nadšením pískali na prsty a to vše dokazovalo, že nový druh muziky si v Městečku naráz získal příznivce. Všichni těm naaranžovaným skladbám pro jazzové nástroje začali říkat jazz, i když ke skutečnému jazzu to mělo nesmírně daleko.

Obzvlášť bubeník Nechyba neznal jiný rytmus než valčík a polku a tak dělal štětkami na malý bubínek jen es ta, es, ta, jak ho to kapelník Knap naučil, ale lidem to pranic nevadilo, Tančili fox, slowfox i tango a kdo neznal správné kroky, přešlapoval jak se dalo. Jan během jednoho kousku naučil Katku waltz, jeden krok dlouhý a dva krátké, což měl okoukané, ale i vyzkoušené z taneční kavárny Urania, kde byla i pověstná pražská herna. Ale když muzikanti spustili charleston, ten americký tanec, byli všichni vedle, až na pár hochů, kteří začali vyhazovat nohama. Okopírovalo to vzápětí i několik děvčat. Snažila se také vyhazovat nohy do stran, k nelibosti ostatní veřejnosti, a druhý den se o té jejich nestydatosti po celém Městečku povídalo víc, než o těch, kteří se na šibřinkách totálně zbřinkali a zvratky na ulicích vedly bezpečně k jejich domům.

Katka se divila, jak tyhle moderní tance Jan ovládá, ale teď o tom neuvažovala, jen se snažila přizpůsobit hudbě a tanečním krokům. I když ani on charleston nesvedl. Muzikanti dohráli, sklidili další obrovský aplaus sálu a připravovali noty pro další skladbu. Jan přistoupil k Josefovi, který pořád seděl sám u stolu a polohlasně mu řekl:

„Jdi pro Anežku, stojí ve dveřích mezi čumily!“

Od Jana to byl onen kuplířský tah, který už delší dobu připravoval. Dobře si v dílně všímal, jak hrbatá Anežka jeví k Josefovi náklonnost, i když ji všemožně skrývá, neboť si je trvale vědoma svého polomrzáckého stavu, stejně jako Josef. O to víc ji asi láska trápí. Rozhodně neví, jaké postižení z Ruska si přivezl její idol. Leccos se sice v Městečku šuškal, ale z války se vrátil poznamenán téměř každý. Někdo si dával teplé nebo studené obklady na jizvy, někdo trvalé bolesti mírnil alkoholem, někdo se v noci budil hrůzou,

a někdo křičel ze spaní. Jan hrával obyčejně karty o kulku do hlavy. Z takových snů se probouzel vždycky zpocený.

Josefa sny netrápily, zato ho trápila realita. Věděl, že je pro ženy bezcenný, že se tu v Městečku všichni diví, proč se neoženil, když tu žil s Katkou na hromádce skoro celý rok, ale jiní tuhle okolnost ani nepostřehli, protože oba bratry od sebe stále nerozeznávali, i když teď chodili oblečení každý jinak. On většinou v pracovním oděvu, jen do hospody si bral sako a sváteční kalhoty. Jan obyčejně nosil k obleku i kravatu a do Prahy si kromě čistých košil vozil tajně motýlka.

Josefa ta Janova výzva překvapila a nedala se vytěsnat z vědomí a stále častěji se díval ke dveřím, kde hrbatá Anežka stála. Cosi ho nutkalo, aby pro ni opravdu šel. Nic neriskoval, pod škraboškou ho zřejmě poznat nemohla. Muzikanti hráli jeden z těch nových oblíbených šlágrů a pozounista Pigor vstal a začal zpívat - Miliony hvězdiček, na nás dva se dívají a Josef se prodíral mezi tančícími a několik kroků před Anežkou se zastavil. Mohl ještě udělat úhybný manévr, vyjít jakoby nic otevřenými dveřmi do vestibulu a zamířit na toalety, ale když si všiml, jak Anežka na něho hledí, jako na opravdového prince z pohádky, který by ji snad polibkem mohl vysvobodit z jejího vzhledu, přistoupil až k ní a uklonil se.

V tom okamžiku Anežka ztuhla. Nevěřila, zalekla se. Takový hezký princ nemohl přece přijít pro ni. Proto se otočila a dívala se na ostatní ženy, které stály za ní, ale bylo zjevné že ta maska v obleku z blyštivé látky, představující bohatého maháradžu, přišla pro ní a postrkovaly ji do sálu, až stála sama před tím vysokým princem, jemuž dosahovala sotva do půl prsou a on ji tanečně objal a přitom ucítil v dlani to její břímě hrbu a nevěděl, kam svou ruku položit, aby ten hrb neobjímal, ale druhé ruce se setkaly a propojily a oni se v rytmu hudby začali snažit o taneční kroky, které se jim

vůbec nevedly. Spíš si jen šlapali na nohy. Proto Josef zatáhl Anežku doprostřed sálu, aby nebyli jiným na očích, ale z galerie, táhnoucí se po celé jedné straně sokolovny a plně obsazené netančícími návštěvníky, je bylo vidět dostatečně. Přesto si jich v tom reji masek nikdo nevšímal. Všichni byli zaujati vířením tance, zpěvem a sladkou melodií, až na tenhle pár, který se cítil v kole nanejvýš trapně.

Proto Anežka, vzápětí po absolvování tance s neznámým princem, z maškarního bálu utekla. Ale stejně nemohla téměř do rána usnout. Podobně se nedařilo usnout Josefovi, který přišel domů před půlnocí, kdy se měli dle nepsaných pravidel maškarních plesů všichni odmaskovat. Ale na Anežku nemyslel. Myslel na Kateřinu, a na svého bratra, jak se po příchodu z války ve všem změnil a zda je s ním ona šťastna.

X

X

KAPITOLA 9

X

Při jedné návštěvě Prahy, kdy se Janovi v herně u Nováků obzvlášť dařilo, korzoval druhý den sebevědomě po Příkopech a v jednom exkluzivním výkladu uvidět onu věc, která už mu delší dobu ležela v hlavě. I když stála dvakrát tolik, než minulý večer vyhrál, byl rozhodnut ji koupit a myslil při tom především na Kateřinu. Doma na stole v kuchyni vybalil z velké lepenkové krabice úplně nový třílampový radiový přijímač!

„Teď budeme spojeni s celým světem!“

Jenže při zapnutí šňůry do zásuvky se sice rozsvítily stupnice stanic, ale otáčením knoflíku se dal zaslechnout jen občasný praskot.

„K tomu musíš mít přece anténu a uzemnění, upozornil ho Josef. A pak dva dny sháněli vhodné dráty, izolační porcelánová vajíčka, napínali vedení nad dvorem a oknem vedli dlouhý drát zakončený takzvaným banánkem. Ten teprve zastrčili do správné zdířky v přijímači. A najednou to mluvilo a hrálo a každému, kdo tu vkusně tvarovanou bedýnku viděl a slyšel, se jevila jako zázrak. Rozhlasový přijímač tu měl zatím málokdo.

Městečko žilo svým poklidným a nenáročným životem v zapadlém koutě Českomoravské vrchoviny. Většina místních se na válku a na následnou epidemii Španělské chřipky snažila zapomenout. Nastala konjunktura, čamrdářským dílnám nechyběly zakázky, o perleťové knoflíky byl trvalý zájem a většina dílen ve městě prosperovala.

Rozhlasový přijímač byl Janův dar Kateřině, která porodila tentokrát holčičku a on se proto nějaký čas držel doma. Pomáhal v kuchyni i v dílně, ale v kuchyni prakticky neměl s čím a v dílně se s prací kolem knoflíků moc nevytáhl. Spíš vyřizoval účty a korespondenci, které přibývalo, protože bratři Bendlové provozovali výrobu perleťových knoflíků na svou pěst a museli si na to konto hledat sami odbytiště. V tom se Josef s Janem nemohli shodnout. V Městečku byli samozřejmě zprostředkovatelé, kteří prodávali dílnám materiál, nabízeli zakázky a odkupovali vyrobené zboží, které pak sami exportovali. Existovalo i čamrdářské družstvo, už s několika desítkami zaměstnanců, které obchodovalo převážně se Spojenými státy, kde mělo své zástupce z řad bývalých místních emigrantů nebo jejich potomků. Bendlova dílna, společný majetek obou bratrů, mohla klidně pokrývat objednávky místních překupníků, ale Jan si nechtěl nechat vzít privilegium obstarávat materiál i zakázky sám, aby mohl

udržovat kontakt se světem nejen prostřednictvím rádia, ale rovnou osobně, nejraději s Prahou, kde měl už spoustu známých a kde znal téměř všechny lepší herny. Samozřejmě, že si mohl za vyrobené zboží určovat i vlastní ceny. Musel ale za zákazníky dojíždět. Někdy trávil mimo domov i třetinu dní v měsíci, což mu po častých hádkách s Kateřinou naopak vyhovovalo. Navíc si dohodl i zastupování firmy Satrapa a nabízel při svých cestách i Kostelecké uzeniny, a to celkem úspěšně. V hotelích, kde se ubytovával, získával pro dodávky speciálních salámů i uzených kýt a jiných trvanlivých masných výrobků nové zákazníky z řad hoteliérů a od Satrapovy továrny za to bral solidní provize.

Josefovi se současné podnikání s bratrem jevilo až příliš kapitalistické. Zaměstnávají už sedm dělníků a to se přičítá jeho socialistickému smýšlení i cítění. Ostatní komunisté ho občas z hecu, ale někteří zřejmě doopravdy, označují za vykořisťovatele a on se nemůže nijak bránit. Kolikrát v noci před spaním uvažuje, jak té spolupráce s bratrem zanechat. Dá se najmout jako dělník do nějaké dílny a tam bude spokojeně, bez výčitek svědomí, žít coby proletář. Jenže při dalších úvahách usoudil, že to tak jednoznačné není. I kdyby se vzdal všeho společného, co s bratrem vlastní, nikomu by tím asi nepomohl. Pořád budou na světě bohatí a chudí a jak se zdá, bohatí budou ještě více bohatnout a chudí chudnout, dokud nepřijde světová revoluce a všechny boháče nesmete z povrchu země. Co nastane potom, jaký chaos a zmatek, kdy každý bude chtít urvat co se dá, to raději ani nechtěl domýšlet. A to ještě nebral v úvahu, co by to stálo lidských životů.

Josef podvědomě chápal, že v současné republice, splácané z mnoha národů, politických stran a hnutí, se postoje lidí nesjednotí k nějaké souvislé akci, která by celý ten nedávno nastolený řád změnila. Lidé tu nechtějí poslouchat

ani boha, ani stát, proto je demokracie, kterou se snaží Masaryk lidem nabízet a vštěpovat, jen nová příležitost k hašteření, vzájemnému osočování, k boji o moc, k podplácení a k vydírání a všem dalším nepravostem, které vlastně neustále lidstvo provázejí.

On, coby zaměstnavatel, se snaží nakládat s dělníky slušně, nenásilně, ale obezřetně. Nenařizuje dlouhé přesčasy. Pokud to jde, dodržuje stanovenou osmihodinovou pracovní dobu, za kterou se všude ve světě bojovalo. Někdy ji však dodržet nemůže, aby včas splnili danou zakázku, na což dbá nejdůsledněji. Taky se pokouší všem ulehčovat práci, obzvláště třem ženám v dílně, a zejména Anežce. Tu nenechává zvedat a přenášet plné bedničky s knoflíky, i když ona pomoc nikdy nevyžaduje. Proto se ostatním jeví asi jako jeho favoritka.

Pro vysílání Českého rozhlasu 1 - Radiožurnálu bylo typické množství mluvených pořadů, z nichž se u Bendlů dovídali, kromě světových a místních zpráv, i různé zajímavosti. Katka rádio poslouchala skoro celý den, jednak při vaření či praní, ale i při našívání knoflíků, což bylo vlastně jejím zaměstnáním.

Dověděla se z přednášky jakéhosi profesora, že do oblíby přichází volný šat, zejména u žen, čímž tělo je pokud možno vystaveno blahodárným účinkům slunce a vzduchu. Hoši, jinoši a i muži chodí bez klobouků, často i za mírnější pohody v zimě. Jestli tato móda bude zdraví prospěšná, je jiná otázka, jelikož mnozí lékaři poukazují na neblahý vliv prachu na vlasovou pokožku.

Slyšela, že firma Baťa ve Zlíně zavedla nový druh obuvi, špičaté polobotky o nízkých podpatcích zvané „shimmy“, které se těší, zejména u mladších, značné oblibě. Další informací z rádia, která oznamovala posluchačům, že u dívek,

ale i u starších paní přichází do obliby krátké vlasy, tak zvané „mikádo“, byla přímo nadšena. Hned se rozhodla, že v dámském kadeřnictví u Ferdy Dvořáka za kostelem si takové mikádo nechá na hlavě udělat, ať se to Janovi bude líbit, nebo ne!

Pak ji vyděsilo, že vzducholod' Italia ztroskotala při návratu ze severního pólu!

Ale vzápětí nato se ozvala populární hudba, kterou mezi jednotlivými zprávami v rádiu hráli. Některé, jí už známé písničky si zpívala s nimi. Její zpěv se občas křížil se zpěvem přicházejícím z dílny, protože v čamrdářských veřtatech se běžně při práci zpívalo, což bratři Bendlové nezakazovali.

Městečkem se začala šířit nepodložená zpráva, že silnicí mezi Hradcem a Jihlavou bude projíždět sám prezident republiky T.G. Masaryk. To všechny vyvedlo z míry natolik, že o té události, která se nakonec ukázala pravdivou, se mluvilo všude, i mezi komunisty.

„Já se žádnýho takovýho tyátru nezúčastním!“ pronesl na schůzi partaje předseda Nosek, když nechal všem ostatním komunistům demokraticky na vlastním uvážení, zda prezidenta půjdou pozdravit nebo jeho průjezd městem budou bojkotovat.

Josef konec konců proti Masarykovi neměl podstatné výhrady, což mu zazlívali ostatní soudruzi, kteří už byli nabuzeni komunistickou ideologií natolik, že věřili jen v celosvětovou proletářskou revoluci, které smete všechno kapitalistické, masarykovskou demokracii Československa nevyjímaje. Zdálo se mu, že se dělnictvo v poslední době příliš radikalizuje a že Komunistická strana je k tomu přímo vyzývá. To se mu nezdálo dobré pro současnost, ani pro budoucnost. Proto se šel s bratrem Janem na Masaryka alespoň podívat.

Městečko bylo vyzdobené prapory a transparenty a vypadalo jakoby naškrobené. Ženské honem hledaly ve svém šití bílo červeno modré trikolory, tvořily z nich mašličky či kytičky a špendlily je mužům na klopu saka. Děti, zejména dívky v národních krojích, držely v rukou mávátka a lemovaly celou hlavní ulici. Někteří majitelé chalup natřeli narychlo své štíty vápnem, i když tu měl prezident jen projet s kolonou osobních automobilů, ale dle očekávání představitelů obce se přece jen k velkému jásotu davů a hřmotnému vyhrávání dechové hudby uprostřed náměstí zastavil. Vstal ze zadního sedadla, pokynul lidstvu, které sem přišlo i z okolních vesnic a pak k všeobecnému úžasu a za jásotu davu z automobilu vystoupil k připravenému stolku. Mezi kyticemi květů tu byla rozevřena kronika města a na stránce, lemované vymalovanými lipovými lístky a Československou vlajkou, se za jásotu všech podepsal. Pak potřásl rukou starostovi města a jeho zástupci, nasedl do auta a celá kolona se znovu rozjela. Pro Městečko to byla ještě slavnostnější událost, než kdysi přítomnost biskupa při biřmovacím aktu v místním kostele, kterého se oba bratři, jak si teď uvědomili a zavzpomínali, také zúčastnili a biskupa svou záměnou totálně podvedli.

Obrázek živého Masaryka si vtiskli do vědomí, jako většina lidí z Městečka, a někteří ho ve své paměti udrželi až do smrti.

X

X

KAPITOLA 10

X

Uklidněné roky Československé republiky narušila znenadání zpráva, která vyvedla z míry postupně celý svět.

Byla vysílána samozřejmě i rozhlasem a v Bendlově rodině se nad ní zpočátku nikdo nepozastavil.

„Co je nám do akcií na Newyorský burze“, usuzoval Jan a chystal se na cestu do Prahy.

Tam se setkal se známými, uzavřel několik menších objednávek na perleťové knoflíky a dojednal i dodání Kostelecké šunky do třech velkých řeznictví a uzenářství: Do firmy Mačeška a synové na Vinohradech, k řezníkovi Vackovi do Spálené ulice a do hotelu v Dejvicích. Zahrál si solidně karty v herně u Nováků a s docela slušnou výhrou se mohl vrátit domů. Seděl u baru, kde si objednal oblíbený fernet-stock, když ho oslovil neznámý pán.

„Co říkáte tomu krachu na Wallstreetu?“

„To se nás přece netýká! Někde v Americe někdo zkrachuje, nic víc!“

„Znáte dominový efekt? Cvrnknete do jedné postavené kostičky a ta padne na další, a další na další. Jestli máte nějaké akcie, rychle se jich zbavte!“

Jan žádné akcie nevlastnil. Na tuhle úroveň ještě nedosáhl, ale slova toho muže si zapamatoval. Jenže nevěděl, co by měl vlastně dělat. Čamrdářská živnost prosperovala, o zakázky nouze nebyla. Tak ho napadlo uložit část peněz do hodnotných věcí. Koupil motorku přímo od nedávno založené firmy Františka Janečka.

Na dvoře u Bendlů stála znenadání krásně naleštěná červená motorka značky Jawa, protože Jan Bendl byl přece jen vlastenec a patriot. Na nějakém zeleném americkém Indianu či motocyklu Halley-Davidson, který už měl v Čechách za podpory fy Tesárek založen svůj Motoklub, jezdit nehodlal.

Všichni chlapi z dílny ji honem běželi obdivovat a netušili, že zakrátko už tu pracovat nebudou. Dva Jan propustil, přes protesty Josefa, už za čtyři měsíce.

Hospodářská krize se začala šířit jako vlna tsunami. Ani na motorce se před ní nedalo ujet. Dohonila každého bez rozdílu. Jak bohaté, tak chudé. A někoho připravila i o život.

Před spaním Josef uvažoval, zda hospodářská krize zasáhne i Sovětský svaz a přesvědčoval sám sebe, že nikoli. Stalin nedopustí, aby se v sovětských továrnách propouštěli dělníci. To mohou činit jen kapitalisti, kterým jde pouze o vlastní zisky. Všechno ostatní je kapitalistům lhostejné.

Josef viděl ve Svazu sovětských socialistických republik i nadále vzor pro ostatní svět a v komunistech předvoj lidstva. Samozřejmě si kladl otázku, jak má správný komunista žít. Především by měl být čestný, poctivý, tedy neúplatný a bezmezně oddaný straně. To znamená, že by ji měl věřit a ve všem ji poslouchat. Jenže, kdo je vlastně strana? Za každou přece musí někdo stát a někdo ji vést! V Rusku ji vede Josef Visariónovič Stalin. Tady se v poslední době vedení jaksi vytrácelo. Už se nemluvilo tak často o Bohumilu Šmeralovi jako o jediném a správném vůdci. Objevovaly se výhrady k jeho směřování, dokonce i narážky a výpady na paktování se sociálními demokraty, což někteří radikální soudruzi, propagující ostré revoluční myšlenky, brali jako nepřipustné kamaráčovství, ba zradu. Ti chtěli za každou cenu získat dělnictvo na svou stranu, svrhnou neschopnou demokratickou vládu a nastolit v republice vládu Sovětů, jako v Rusku. To se zase nelíbilo intelektuálně založeným soudruhům a houfně ze strany vystupovali. Ze Slovenska se před časem vrátil novinář Klement Gottwald. Je to prý sice jen vyučený truhlář, ale jeho články v Rudém právu jsou bojovné a burcující. Na pátém sjezdu KSČ se dostal do vedení strany. To by mohl být ten správný muž na správném místě.

S takovými úvahami Josef zápolil před spaním, pokud se mu neprolnuly do ženského těla, které ho trvale vyvádělo z klidu a zaměstnávalo jeho představy, ať se snažil je jakkoli

odhánět. Ženy pro něho teď byly nedosažitelnými objekty, jež mohl sice dle vnějších tvarů posuzovat, porovnávat i hodnotit, ale žádné z nich se nemohl dotknout, polaskat se s ní a pomilovat. A přesto ten pocit slasti, který by tím v sobě vyvolal, z minulosti znal! Teď se s nimi mohl milovat jen v představách. I tentokrát se mu zdál sen o ženě. Jenže nemohl rozeznat o kterou jde. Cítil, jak se k němu tiskne a on do ni pomalu a bez problémů vniká, ale když ji chce obejmout a držet v náručí, naráží na jakousi zábranu a on o té zábraně ví, ale nemůže ji nijak odstranit.

Probudil se, prudce oddechoval a cítil, že je mokrý v rozkroku, za což se před sebou zastyděl, ale zároveň měl pocit příjemného uvolnění. Pak pochopil, co byla ta zábrana. Hrb Anežky Gondákové. A ještě předtím, než znovu usnul, ho napadlo, zda by si tu hrbatou Anežku neměl vzít za ženu. Jenže tuhle myšlenku naštěstí naráz zaspal.

Jednou se Jan vrátil z Prahy zamklý a navztekaný, což bylo neobvyklé, až podezřelé. Vždycky ho Praha jaksi povznesla a dodala mu novou energii a chuť do života.

Začal obcházet místní čamrdáře a vyzvídal, jak jsou na tom oni se zakázkami, zda nemají nějakou navíc, kterou by převzal a jestli i oni propustí přebývající dělníky.

Černý pátek z Wallstreetu, už dosáhl svými chapadly až do Městečka, kde najednou přibylo nezaměstnaných, kteří se honem začali odborově organizovat a žádali nezaměstnaneckou podporu.

Někteří z ní docela dobře vyžívali, a vedli vcelku bezstarostný život. Jiní se pustili do oprav rodinných domků. Dva dokonce v době krize začali své domky stavět. Nezaměstnaní komunisté trávili dopoledne obyčejně v Hliništích. Hlína už se tu dávno netěžila a široký potok rozdělila stavidla s lávkou do dvou stok a ženské k jedné, kde

byla velká tuň, chodily prát prádlo a na plochých kamenech je valchovaly. Chlapi leželi na dece, hráli mariáš o sirky a svým ženským, které prádlo rozprostíraly na trávě, aby se hezky vybílilo, slibovali, že všechny husy, které sem z okolních hospodářství zamíří, včas odeženou. Jenže v zápalu hry na husy zapomínali a ty se husím pochodem blížily vyšlapanými cestičkami v lukách, obyčejně z několika stran. Vedl vždy statný houser a některá hejna se poprala ještě než vlezla do vody a některé husy na sebe hlasitě kýhaly, jako když se hádají ženské a některé po vykoupání mávaly křídly, aby si je osušily a některé se na tom travnatém prostranství, kde se bílilo prádlo, začaly popásávat, a sem tam se prošly po těch bílých prostěradlech a nezdědka na ně vypustily ten svůj nazelenalý trus, který se pak těžko dal z prostěradel znovu vyprat. Proto muži, kterým pak ženské hlasitě nadávaly, přestali raději do hlinišť docházet, a postávali denně na rohu náměstí, před Kroupovou uzenárnou, ze které občas vycházela libá vůně vyuzených špekáčků, ale někdy ta manufaktura produkovala nepříjemný pach, a někdy dokonce příšerně smrděla.

Práce na čamrdách sice nebyla, zato se trvale hledaly síly do zemědělství. Marně sedláci přemlouvali nezaměstnané na žně, či na sbírání brambor a nabízeli naturálie. I místní velkostatek přibíral na sezónní práce. Spíš se někteří nezaměstnaní dali najmout na výstavbu silnice, do nejbližší vsi zvané Popelínek, kterou financovala obec, ale to trvalo jenom do zimy. Pak nezaměstnaní začali docházet do šenkovny u Pípalů, kde se topilo v pilinových kamnech a dávali si pivo na dluh, protože opravdu mnozí peníze neměli. Výčepní Pípal hlasitě bědoval, že ho ti nezaměstnaní přivedou na mizinu, ale jejich dluhy si pečlivě zapisoval, protože věřil, že mu dlužné částky při nejbližším pobírání

žebračenek všichni poctivě vrátí, ale u některých se šeredně zmýlil.

Ještě než bratří Bendlové propustili další síly z veřtatu, objevili se v domě dva muži hřmotných postav. Vypadali na chlapy z velkoměsta. Jeden měl koženou bundu a placatou čepici, druhý společenské sako, kravatu, koženou aktovku a vykotlané přední zuby. Žádali si pana Bendla. Doma byl pouze Josef. V pracovní zástěře a s vyhrnutými rukávy jim vyšel vstříc do chodby před dílnou.

Muži ani dovnitř nechtěli. Ještě jednou se přesvědčili, zda se jmenuje Bendl.

„Jedeme pro ty tři a půl tisíce, co jste prohrál s panem Hartmanem v kartách. A chceme je hned. Právě vám vypršela směnka.“

Josef počal namítat, že jde o omyl, že žádného Hartmana nezná, ale pochopil, když mu strčili před oči kus papíru, na kterém byla ona požadovaná částka a Janův podpis, že by to asi nebylo nic platné.

„Můžeme odejít s prázdnou, ale ty vaše ruce, se kterejma se živíte, nebudou schopný delší dobu uchopit ani lžíci, to vám garantujem!“ řekl ten v čepici, co si trochu šlapal na jazyk a druhý se polohlasně zasmál. Mysleli to vážně.

„Počkejte tady, řekl Josef.“

„Ale žádný úhybný manévry, zase bysme si vás našli, a pak už byste nemoh ani chodit!“

Josef odešel do své místnosti, kterou si zřídil z bývalého veřtatu. Hodlal ji přepažit na dvě útulnější jizby, a to v souvislosti s myšlenkou, se kterou se ještě nikomu nesvěřil, ani Katce, ale kterou oné noci nezaspal. Teď si nebyl jist, zdali k tomu dojde, protože nemohl dát požadovanou částku dohromady a v duchu nadával na svého bratra, jaký je to pitomec, když se nechá obehrát v kartách. Tři tisíce měl

schované v nočním stolku na eventuelní svatbu s Anežkou, ale dalších pět set už se mu nedostávalo. I když vybral peněženku, prošacoval všechny kapsy a vysypal drobné z hrnečků v kredenci, chyběly ještě tři stokoruny. Za Katkou pro ně jít nechtěl. Mohl by se náhodou prořeknout a všechny ty cesty jeho bratra do Prahy by naráz dostaly jiný smysl, možná ten pravý a pravdivý. Kdoví, co ještě by vyplavalo na povrch a on nechtěl, aby se Katka trápila, žárlila a měla obavy při každém Janově výletu, na které vyrážel dvakrát do měsíce, a jež maskoval rozvozem zboží a sháněním zakázek. Katka se nikdy nesmí dovědět, že její muž hraje v Praze karty o peníze a možná provádí i horší věci. Teď musel Josef bratra zachránit a to znamenalo utajit tuhle záležitost se směnkou za každou cenu, tudíž ty jeho karetní výstřelky i nadále tolerovat. Jenže Josef byl toho názoru, že špatné věci se tolerovat nemají, ani když jde o bratra. Byl rozhodnut si s ním o tom vážně promluvit.

Sebral své kapesní hodinky a postříbřený řetízek a vrátil se k chlapům v chodbě. Když uviděli peníze, tvářili se příjemněji. Jenže hodinky se jim moc nezdály i když měly zaručeně cenu větší než tři stokoruny. Vzali je, až když jim Josef přidal řetěz s ozdobným fialovým kamenem. Nakonec mu směnku předali a on ji složil a zastrčil do kapsy košile, přičemž se ten se zkaženými zuby dobrotivě smál. V podstatě to byli solidní vymahači. Vyšli z domu jako obchodní cestující, kteří sem občas zacházeli nabízet rozličné výrobky a zboží. V tomhle směru si jich nikdo nevšiml.

„Promiň brácho, nešla mi karta a byli na mě dva. Možná měli i komplice, kterej jim zdálky dával echa. Vodrbali mě jak kapra šupináče. Tolik jsem ještě nikdy neprohrál. Proto ti ty prachy hned tak splatit nemůžu. Nemám je a jak se zdá

hned tak je nevyděláme. Leda bych ti místo nich dal tu novou motorku.“

„Motorku si nech, ale slib mi, že s tím karbanem přestaneš. Příště ti už žádný směnky tolerovat nehodlám, ani se za tebe nebudu vydávat, prostě je pošlu rovnou k tobě, ať tě zmrzačejí! Starej se radši, aby byla pro lidi práce!“

„Jenže práce není! Je krize! Nedovez jsem tentokrát ani jednu zakázku! Budeme muset propustit všechny lidi z veřtatu!“

„Všechny ne, Anežku si tu necháme. Jak to vypadá, asi si ji vezmu za ženu. Jenže teď, díky tobě, nemám na svatbu peníze!“

„Pro Ježiše Krista,“ zvolala Anežka, když ji s tou nabídkou přišel Jan seznámit a chtěla někam utéct. Nikdy na muže, coby manžela, nepomyslela. Ale nepomýšlela na ně ani jinak. Muže prostě do svého života nevpouštěla. Ani si nechtěla představovat, že by s mužem ležela v jedné posteli a že by mohl do ní vniknout, kdy by se mu zachtělo. Dovedla by sice o muže pečovat, ale nemohla by s ním sdílet jedno lože, to věděla určitě. Spíš ji to nějak vábilo k ženám. Představovala si, ještě když měla ve škole kamarádku, jak by se s ní mohla objímat a něžně mazlit. Teď se jí, mrzačce, nabízí Josef, takový urostlý chlap. Co ho to proboha napadlo?“

„Ale má to háček“, začal vysvětlovat Jan a to Josefovo tajemství Anežce Gondákové prozradil.

X

X

KAPITOLA 11

X

Václav už byl natolik velký kluk, že mu dovolili točit knoflíkem u rádia a vyhledávat různé stanice, když si ke

kredenci, na kterém nahoře rádio stálo, přisunul židli. Jednou naladil jakýsi křik. Mužský hlas cizí řečí doslova řval. Chtěl rychle najít nějakou veselou muziku, ale otec zvolal - nech to!

Jan tušil o koho jde, i když ten panovačný hlas, přecházející místy až do fortisima, nikdy předtím nezaslechl.

Před měsícem Hindenburg v Německu, po neúspěšných pokusech ve vedení vlády a pod tlakem okolností, jmenoval říšským kancléřem Adolfa Hitlera.

„Doběhni pro strýce Josefa!“ nařídil otec a snažil se něco vyrozumět z proslovu, jehož aktér záměrně měnil intenzitu svého hlasu. Jednou jej ztišil a zpomalil, a pak náhle hlasitost a rychlost slov stupňoval, až do zdánlivě nepřičetného řvaní.

„Vždyť je to ten fanatik Hitler!“ konstatoval Josef „a vykřikuje pořád něco o Reichstagu!“

„A o židobolševickém spiknutí!“ doplnil ho Jan.

Později se dověděli z českého rozhlasu a z novin o požáru říšského sněmu a o obvinění komunistů z jeho podpálení.

Mluvilo se o tom i v hospodách. Komunisté chtěli stůj co stůj bránit Bulhara Dimitrova, nařčeného ze zapálení Raichstagu, ale on byl rozhodnut hájit se sám. Navíc tvrdili, že po Musolinim v Itálii zavede Hitler v Německu fašismus, proti kterému se musí semknout všechny pokrokové síly světa pod vedením velikého Sovětského svazu.

A co to ten fašismus vůbec je? Ptali se chlapi v hospodách, když se výraz začal lavinovitě šířit.

„Musíš držet hubu a krok!“ vysvětloval Melichárek.“

„To držím celý život, a nikam to nevede,“ odporoval mu pošťák Cajz, který měl doma zlou ženu.

„A v čele státu musí stát silnej vůdce!“

„Pak to nemůže bejt takovej třasořitka jako je Hitler!“

„Náhodou, Hitler není třasořitka, podívej se, jak zatočil s krizí! Staví silnice a nové továrny, dává lidem práci! Zavedl konečně v Německu pořádek! Takovýho politika bysme měli mít taky!“

„Ty vole, rozčílil se sokol Pazdera. Ty bys tu chtěl mít Hitlera? My máme Masaryka a to je nejdemokratičtější prezident v celém Evropském kontinentě!“

„Jenže celá slavná Evropa na tu demokracii jednou zajde! Napřed je třeba pořádek a pak teprve demokracie!“

Takové řeči se teď vedly v hospodách a nejen v Městečku. Jan objížděl na své Javě 175 i hostince v okolí a nabízel Kostelecké párky a šunku, jak měl v dohodě s výrobcem, ale moc kšeftů nenadělal. Knoflíky stále ještě nešly. V dílně zůstával jen bratr Josef s Anežkou, teď už jako manželé.

O jejich sňatku Městečko překvapeně pár dní mluvilo. Hlavně proto, že to byl sňatek tak viditelně nesouměrný. Spekulovalo se, proč si urostlý a silný chlap bere mrzačku a jak budou vypadat jejich děti. Navíc bylo zjištěno, že to bude sňatek civilní! Josef nechtěl do kostela a komunisté mu tenhle postoj schválili. Také mu naznačili, že by si měl vzít za svědka místního předsedu strany Noska, aby se prestiž partaje ještě více zviditelnila, za což ho vlastní bratr Jan nazval opět po letech pitomcem, protože chtěl za svědka jít on sám. Anežka k těmto rozporům mlčela, netroufala si vyslovit svůj názor, jako by se o ní ani nejednalo, jen její matka se nad tím vším silně podivovala a po straně pohoršovala, ale jinak byla ráda, že se holka s takovým postižením dostane pod čepec a bude mít chlapa, který ji zabezpečí, nedej bůž i ty jejich děti.

Starosta města rozhodl provést obřad na zámku, v bývalé kapli s gotickými freskami. Takový civilní sňatek se v Městečku konal poprvé, a on měl zájem na jeho zdárném a

důstojném průběhu. Mohlo to mít pozdější vliv i na jeho znovuzvolení, pokud ho podpoří právě komunisté. Kanceláře obecního úřadu se nacházely ve stejném křídle zámku. Byly zřízeny z bývalých zámeckých komnat hned po odkoupení celého objektu od šlechty. Na stropěch zůstaly zachovány štukové poloreliefy a šternberkské hvězdy, ve velikých kachlových kamnech se v zimě stále ještě topilo. Starosta si před obřadem navlékl sváteční sako, pověsil na prsa starostenský odznak se šerpou a přešel po pavlači do obřadní místnosti.

Komunisté utvořili na nádvoří zámku špalír a Josefa s Anežkou přivezli bryčkou až před schodiště. Za svědka si Josef vybral přece jen svého bratra a Anežka jedinou kamarádku Zdeničku Jíru, dosud svobodnou a přetloustlou dívku, která rovněž neměla na vdávání šance. Po obřadu se rozdávalo čumilům cukroví a domácí pálenka a bylo jich na nádvoří víc, než při církevních svatbách, protože tu nepůsobil upjatý duch kostela, který vyžadoval okázalost, cudnost a zbožnost. Ženichovi nasadili soudruzi na hlavu chomout, nevěstě vložili do ruky bič a opratě a komickou dvojici nutili běhat kolem kašny uprostřed nádvoří, jak v nějaké němé grotesce. On vysoký a statný valach, ona přisražená chudinka s velkým bičem v ruce, cupitající drobnými krůčky, za huronského pokřiku a povzbuzování zvědavců, posilňovaných domácí žitnou kořalkou. O její nabídku se starali soudruzi Josefovy rodné strany. Jak se pak po Městečku šířilo, tihle komunisti dovedou udělat aspoň legraci!

Jan zůstal přece jenom u fernet-štoku, který nabízel každému, jen ne komunistům.

Hromadnou skupinovou fotografii pořídil místní fotograf Klásek. Ten se nedávno přistěhoval do Městečka ze svých rodných Domažlic, které naštěstí nepatřily do Kančích Lesů,

jak byly zhusta označovány Sudety. Odtud se teď Němci, po nástupu Hitlera k moci, začali daleko víc ozývat, než dřív a požadovali stále hlasitěji - in die Haimat zurück!

Anežku potřeboval fotograf Klásek nějak vyvýšit aby nebyla proti manželovi a ostatním tak maličká, a protože nebylo nic vhodného při ruce, mladý komunista Přeck se nabídl, udělal ze svých zad stoličku, Anežku na ni vysadili a dva soudruzi si sedli před ně na zem, aby zakryli to kašírování. Ostatní zájemce o společné foto postavil fotograf kolem novomanželů a na té společné fotografii byl prakticky kdo chtěl. Jenom bratr Jan na výsledném snímku chyběl. Těsně předtím, než fotograf zvolal pozor ani hnout, vyletí ptáček, a sundal krytku objektivu, duchapřítomně sehnul hlavu, aby jeho přítomnost v té komunistické skrumáži nemohl nikdo identifikovat.

Jan takový průběh svatby považoval od počátku za komunistickou agitku a Kateřina z toho všeho byla dočista zmatená. Původně to měla být nenápadná svatba jen se dvěma svědky, která by nestála moc peněz, a najednou tu okouněla půlka Městečka. Navíc cítila, že touhle svatbou Josefa, kterého stále měla jako jediného důvěrníka a intimního přítele, definitivně ztrácí.

Anežka byla sice šťastná, ale jen napolo. Když se dověděla, jaké má Josef válečné zranění, vskrytu zajásala. Bála se svatební noci, a i těch dalších, kdy se bude muset před mužským svlékat a ukazovat ten svůj hrb. Bála se jeho mužnosti a toho neznámého, co by mohlo vnikat do jejího těla. A najednou pochopila že nic takového přijít nemůže, protože Josef nic takového už nemá!

Navíc její muž decentně přepažil velikou obývací místnost alespoň provizorním neprůhledným závěsem, když se mu momentálně nedostávaly peníze na cihlovou příčku. Jan mu stále dlužil za směnku, kterou za něho vyděračům

zaplatil. Teď ten světlý neprůhledný závěs večer před spaním Josef roztáhl a látka od sebe oddělila obě postele. K velké radosti Anežky i trvalého klidu Josefa, měl každý v jedné místnosti své soukromí. Přes den byl závěs stažen a tak případný návštěvník, který by vstoupil, nemohl poznat, že v noci odděluje obě manželské postele. Prakticky spali vedle sebe, mohli se normálně slyšet, ale sami sebe neviděli, což asi bylo pro ně to nejpodstatnější. Až na ty oba handicapy to byli ale normální lidé.

Zásadní, co Anežka odmítala, bylo zajímat se o politiku. Dovoľovala sice Josefovi zúčastňovat se schůzí v hospodách, nedělních tanečních odpolední s tamburašskou muzikou na kraji lesa Hájku, kde prováděl pořadatelskou službu, nechtěla mu bránit ani v pořádání komunistických mítinků a předvolebních shromáždění. V podstatě jí bylo lhostejné, jak se politicky angažuje a co v té komunistické straně vlastně dělá. Proto se po čase vlastně neměli spolu o čem doma bavit a jejich komunikace spočívala jen v základních informacích o domácnostech, o práci či o počasí. Nějak si na ten strohý způsob domlouvání zvykli.

Koncem roku měly být konány volby do poslanecké sněmovny i do okresních a zemských zastupitelstev, což bylo pro komunisty velmi důležité, neboť do všech institucí chtěli mít zvoleny své lidi.

Komunisti zorganizovali i pochod nezaměstnaných do okresního města. Chtěli tam požadovat práci na samotném hejtmanovi. Šlo spíš o jakousi recesi a zahánění nudy, než doslova o hladový pochod. Všichni účastníci pochodu byli zásobeni vydatnými svačinami, i lahvemi piva, cestou tam si v lese opekli na rozdělaných ohních špekáčky, Anežka jich Josefovi ke chlebům přibalila šest, aby hladem netrpěl, a jemu pak bylo trapné na náměstí okresního města Říмова

spolu s ostatními skandovat - dejte nám chleba, dejte nám práci. Stáli pod balkónem okresního úřadu a bylo jich víc než šedesát, i když všichni nezaměstnanými nebyli. Přidali se i členové místní organizace, jak bylo naplánováno, aby se znásobila mohutnost nezaměstnaných šiků, přidali se někteří náhodní kolemjdoucí, kteří byli zvědaví, jak tahle taškařice dopadne. Rozhořčené výkřiky se stupňovaly, až se na balkóně otevřely dveře a stál tam opravdu sám hejtman, agrárník Doktor Peřina s velkým panděrem, a ještě větším úsměvem, který mnohé zaskočil, když v nastalém tichu znenadání zvolal: „Vy asi chcete chleba k těm buřtům, co máte po kapsách, tak to obyčejně bývá. Ti, co mají opravdu hlad, většinou nekřičí.“ A všem z balkónu zamával, jakoby to nebyla hladová demonstrace, ale nějaký majáles a někteří začali hlasitě protestovat, ale mnozí se zarazili a přestali vykřikovat - dejte nám chleba, protože po kapsách, v ruksáčkách a baťůžkách měli chleba dost a mnohým, jakož i Josefovi, zbyly i ty buřty, které si pak cestou domů na kraji lesa u ohýnků opět společně opékali.

X

X

KAPITOLA 12

X

Krize v Čechách stále ještě nebyla zažehnána, ale v Německu se proti ní postavil právě Hitler se svou nekompromisní koncepcí: Rozšiřováním zbrojní výroby, což kolidovalo s Versailleskou mírovou smlouvou, budováním silnic a dálnic stále více na východ, ale především výstavbou nových továren, kde se nekontrolovatelně dalo vyrábět cokoli. Podařilo se mu zabrzdit šílenou inflaci, výrazně snížit nezaměstnanost a pozvolna zvyšovat životní úroveň německé domácnosti. Což pocíťovaly především střední vrstvy, snadno

povolné k následné fašizaci, kterou mnozí považovali za nastolované dobro i když se začalo hemžit všemožnými uniformami a projevovat pogromy na židy a pronásledováním komunistů.

Zpočátku tomu trendu hodně lidí v Čechách fandilo. I Jan Bendl. Bylo mu sympatické, že Hitler zavádí nový pořádek a řád, ale netroufal si to říkat nahlas, protože nálady Čechů proti té německé kreatuře a jeho rozpínavosti se stávaly čím dál vyhrocenější.

V Městečku bylo jen pár německých rodin. Krejčí Wagner, krupařka s krámkem na Dláždění, Karl Pitinger, který se tu jediný plet do politiky a mladý Hauser, pracující ve Valkově lomu. Ten, jak se tvrdilo, měl za míň a nestaral se o nic, než o svou předčasně ovdovělou mámu, jejíž muž spadl při opravách norimberského hradu z lešení.

Zato bylo v Městečku dost židů a celých židovských rodin, většinou bez výraznějšího politického přesvědčení. Drželi ty své šábesy a s jinými lidmi se výrazně nepřátelili i když s nimi museli komunikovat, jako doktor Greiff, nebo překupník Fišer, který tu ve velkém obchodoval s perletí.

„Prodám motorku!“ oznámil bratrovi Jan. „Ale peníze za tu směnku ti ještě nesplatím. Musím v Praze sehnat nějaké kšefty, jinak se z tý mizerie nevybabráme!“

Josef strnul. Tušil, co má Jan v úmyslu! Potřeboval peníze a představoval si, že je vyhraje v kartách a to bylo příliš nebezpečné. Kdo chce za každou cenu vyhrát nebo si dokonce umíní, že vyhraje, pokud se výhra stane jedinou nutností, na kterou se dotyčný upne, přijde obyčejně o všechno!

Bratři výrobou knoflíků v poslední době vlastně nic nevydělali. Josef dokonce uvažoval, že by šel na stavbu

silnice, budované z Městečka do Popelínku, na které pracovali nezaměstnaní, jímž už žebračka došla. Katka sice vařila obědy pro všechny, ale večere obstarávala Josefovi Anežka, která se moc ve vaření nevyznala. Někdy bylo k večeři jen kafe a chleba, což Josefovi kupodivu nevadilo. Cítil se pak více proletářem a myslel si, že ho nemůže nikdo nařknout z buržoazního způsobu života. Jenže, co se u nich večerí, vlastně nikdo nevěděl a ani po tom nepátral.

Stále důsledně navštěvoval komunistické schůze, na kterých se četly citáty z Marxe, Lenina a Stalina. Rudé právo mělo v poslední době často vybílené odstavce původních Gottwaldových článků, kterými hlava nehlava řezal do republiky, do členů stávající vlády, parlamentu i do ostatních politických stran s takovou vehemencí, až je cenzura většinou silně proškrtala. V novinách po nich zbyla jen bílá místa. Gottwald trvale poukazoval na nebezpečí fašismu a na nutnost vytvoření široké lidové fronty a antifašistických sil, což některým místním komunistům stále téměř nic neříkalo. S kým tu v Městečku vytvářet lidovou frontu a proti komu, když i většina nezaměstnaných si s komunisty nechce nic začínat. I Hitler dával veřejně najevo své antipatie ke komunistům i socialistům.

Kdo nakoukl do současného Německa, viděl převážně uniformy. V oddílech SA už bylo několik milión mužů, vedených Hitlerovým přítelem Röhmem, kterého dal později vůdce zlikvidovat. Oddíly SS, zformované původně jako Hitlerova osobní stráž, nabývaly stále větší moci. Začala se tvořit nová armáda, vyzbrojená nejmodernějšími zbraněmi, dodávanými obnoveným průmyslem, z jejíž mohutnosti čísel strach.

I když ulice velkých německých měst se teď často měnily v krvavé lázně při honbách na levičáky a židy, stával se ze Třetí Říše prosperující stát a Německo bylo spíš

vzorem, jak z té krizové bídy vybřednout. Někteří čamrdářští mistři už si z Německa i ze Sudet sháněli objednávky na knoflíky.

„Zkusíme to i my!“ uvažoval Jan.

„Pro ty nácky žádný knoflíky vyrábět nebudu!“ odporoval Josef.

Tentokrát si chtěl Jan v Praze napřed ověřit celkovou situaci a současné možnosti. Stále žádné trvalé zakázky neměli a bylo třeba shánět zájemce o knoflíky odkudkoli, i kdyby byli třeba z Německa! Josef nakonec nemusí vědět, kam se ty vyrobené knoflíky posílají, hlavně že za ně budou peníze!

Centrum Prahy vířilo bezstarostností a přepychem, jako by se o doznívající krizi vůbec nezajímalo. Obchody na hlavních třídách předváděly nejnovější francouzské modely a zboží. Plné výlohy svítily do noci a lákaly exkluzivními nabídkami. Velikými poutači a plakáty se prezentovala kina, divadla i kabarety.

Jan se tentokrát do hraní karet příliš nehnal. Bylo ještě brzy a navíc nezapomínal na minulou tragickou prohru s podepsanou směnkou. To si teď nemohl dovolit, i když ho v kapse svrbělo pár tisícovek za prodanou motorku. Zatím váhal a v nerozhodnosti ho zaujal veliký poutač nad vchodem divadla, s dvěma hlavami komiků a písmeny V+W.

Hned v úvodu představení se začal smát spolu s ostatními diváky gejíru vtipů a narážek, pronášených dvěma klauny před oponou, přímo na forbíně, a smát se nepřestal do konce. Neudělal chybu, když si koupil poměrně drahou vstupenku. V té hře napodoboval osel hlas Adolfa Hitlera a na scéně se freneticky hajlovalo. Narážky, výpady a skeče odměňovalo publikum bezprostředním potleskem a to vše Janovi objasňovalo současnou politickou situaci, její

výbušnost a nebezpečnost daleko zřetelněji a jasněji, než noviny a rádio, které doma denně poslouchal. Přes návaly vtipů, postřehů a narážek si konečně uvědomoval, jaké nebezpečné tlaky ta nově vytvořená Třetí Říše přináší, že dosahují už sem, a ty zblázněné Germány v jejich znovunabývajícím velikášství hned tak někdo nezastaví. Obzvlášť, když začínají řinčet zbraněmi.

Jak se později dočetl v novinách, protinacistická fraška Voskovce a Wericha musela být zmírněna, což požadoval sám ministr zahraničních věcí Eduard Beneš, který komedii shlédl. Hra Osel a stín způsobila protesty ze strany samotného Německa. I tohle představení občas narušovaly neomalené výkřiky z řad diváků, vesměs mladých nacistů, kteří byli vyváděni ze sálu přítomnými policisty, někdy i za potlesku ostatních diváků, kteří se těm náckům navíc smáli.

Rozjařen tak unikátním divadlem, které mu v mnohém otevřelo oči a naznačilo, co je ten Hitler a jeho fašistický Deutsches Reich vlastně zač, usedl k baru v herně u Nováků a objednal si oblíbený fernet-štok. Jen tak se rozhlížel po lokálu, typoval hráče u stolků a posuzoval, ke kterým eventuálně zasednout, když ho oslovil vedle sedící muž v parádní lesnické uniformě.

„Vy jste, se mi zdá, také z venkova?!“

Jana tohle ohodnocení téměř urazilo, nenapadlo ho, že vypadá jak venkovský balík, ale pak se přece jen dal s mužem do řeči. Ten se představil jako správce schwarcenbergských lesů. Nejvíc ho na tom nadlesním zaujaly knoflíky na uniformě, které byly z paroží.

„Paroží se u nás samozřejmě sbírá! A co se týče knoflíků z něj vyrobených, jistě by zájem byl. Každý náš lesák má na uniformě knoflíky z paroží!“ odpovídal ochotně lesník a Jan ten večer vůbec k žádnému hráčskému stolku nepřisedl.

„Máme zakázku!“ Volal doma na Josefa a vykládal o schwarzenberském nadlesním, který u nich objednal několik set knoflíků z paroží.

„Jenže kde to paroží seženeme, a jak se z paroží vůbec knoflíky dělají? Nemysli si, že pudu vyzvídat k Hejdánkovi!“

Jan zakrátko dovezl několik desítek srnčích parůžků a dvě poškozené jelení trofeje. Josef je podélně na kruhovém brusu rozřezal a pak už se z nich daly vyvrtávat knoflíky jako z perleti.

Ale Jan uvažoval o zakázce daleko větší a stálejší. Knoflíky pro armádu! Ta se teď začala význačněji formovat a modernizovat v souvislosti se vznikající německou hrozbou!

„Armáda potřebuje uniformy a uniformy knoflíky!“

„Jenže si na mundůry nebudou přišívat blejskavý knoflíky z perletě!“ oponoval mu jako vždy Josef.

„Nemusíme je vyrábět z perletě!“

„A z čeho teda?“

„Z něčeho nehořlavého, jak to požadují, a mají to být knoflíky ke košilím!“

„Ty myslíš z kostí?“

I v Městečku čamrdáři s takovým materiálem experimentovali, když nebylo dost perletě. Z kosti se dal knoflík vyvrtat mnohem snáz!

K získání takové zakázky musel Jan podniknout cestu až do severních Čech. Tam byly textilky skoro v každém městě. Se vzorkovnicí perleťových i kostěných knoflíků v aktovce si vybral Českou Lípu, protože věřil, že tam musí narazit na Čechy.

Nástup Adolfa Hitlera k moci vedl ke vzniku Sudetoněmecké strany, která vyvolávala v českém pohraničí protičeské nálady a kladla československým orgánům nesmyslné požadavky, dle jeho zadání.

Ale v sudetském pohraničí, se stále nacházely české továrny, zejména textilky a ty začaly vyrábět pro československou armádu. Látky na uniformy a vojenské košile. Pro ty se trvale nedostávaly vhodné knoflíky. Perleťové nevyhovovaly, ani ty z galalitu, který byl příliš hořlavý, či z jiných umělých materiálů, ze kterých se knoflíky teď experimentálně zhotovovaly. Lesklé kovové, jež zdobily důstojnické uniformy se ke košilím řadových vojáků samozřejmě nešily.

Ku konci října, se podzim jevil teplý a barevný a Jan si vychutnával pohled z jedoucího vlaku do podkrkonošské krajiny. Jak se blížil k České Lípě, všiml si na zastávkách přistupujících mužů, většinou v šedivých kabátcích, s tralaláčky na hlavách. Někteří měli krátké kalhoty, bílé podkolenky a vysoké boty. Hovořili halasnou němčinou a smáli se na celý vagon, jakoby jim to tu všechno patřilo. A na další zastávce jich nastoupilo mnohem víc. S těmi dříve nastoupivšími se hlasitě zdravili a poplácávali po zádech a při dalším zastavení vlaku už jich bylo na peronu tolik, že se téměř do vagonů nevešli. Ale byli disciplinovaní, jakoby někým usměrňovaní. Nádraží v České Lípě jich bylo plné.

Jan Bendl se snažil těmi davy protlačit a mnozí se na něho, tak odlišného od jejich našedlých stejnokrojů, dívali podezřívavě, a jak se těmi shluky musel prodírat, začínal mít strach, že mu někdo znenadání zastoupí cestu. Jejich tváře byly hrubé a nehezké, odpovídající nejspíš podnebí i tvrdé práci. Na Bendla, znatelného cizince, se všichni dívali s pohrdáním a i s viditelnou nenávistí. Možná stačilo, aby do

některého nechtíc narazil a hned se kolem něho shluknou, začnou ho nenápadně šťouchat pěstmi, kopat těmi vysokými šněrovacími botami a on se žádné pomoci nedomůže: Jeho volání v tom hukotu nikdo neuslyší a kdyby i uslyšel, nepřišel by na pomoc, protože tady všude byli jen oni. V bolestech se sveze k zemi, kde ho ukopou a ušlapou a až se dav pohne a někam vydá, bude tu před nádražím ležet jen jeho spláclá mrtvola.

Vyhnul se raději náměstí, kde už stály tisíce sudeťáků a kudy by stejně neprošel. Ale i sousední ulice byly plné a v jedné úzké ho někdo zastavil.

„Wohin denn so eilig?“

Ti ostatní se zasmáli a hned kolem něho utvořili těsný kruh. Nesměl dát najevo, že je zaskočen, že se jich bojí, a nesměl je vyprovokovat k čemukoli, co by se mu mohlo stát osudným. Mohl teď udělat jen jedno, odpovědět zdvořilou otázkou. Německy!

„Entschuldigen Sie mir bitte, ich suche die textilfabrik!“

Zase se zasmáli, ale žádný výpad proti němu nepodnikli. Ta jeho němčina, jistě s viditelným přízvukem je asi zaskočila. Najednou si nebyli jisti a neměli ani žádné instrukce a befely, jak se v podobných momentech zachovat k cizímu elementu, který mezi ně vnikl. Ten co se ho zeptal najednou ustoupil stranou a ukázal rukou směr. Jakoby s ním raději nechtěli nic mít. Měli nařízeno nevyvolávat spory a udržet manifestaci v absolutním pořádku a bez incidentů. Tak mu alespoň jeden nastavil nohu.

Jan Bendl zakopl, zavrával a ocitl se na dlažbě. Padl na obě ruce, aktovka mu při tom vyklouzla a kdosi do ní kopl, Teď to mělo přijít. Kopance jejich okovaných bot. První úder do vyšpuleného zadku, další do žeber, pak do hlavy a ztráta vědomí.

Nic z toho se zatím nestalo. Slyšel nad sebou jen hlasitý smích. Rychle se zvedl. A pořád čekal ty rány. Znovu mu kopli do aktovky, když se pro ni shýbal, ale pak mu dovolili ji sebrat ze země, až se tomu divil. Nevěděl, zda se má rozhlédnout, případně před následujícími ránami krýt. Udělal i několik kroků a zamířil tam, kam mu ukázal Sudeták. Napadlo ho, že je to past. Ale šel, a za ním se nikdo nevydával. Došel bez jediné rány pěstí či kopance, až před textilku.

„Nevybral jste si zrovna nejvhodnější den,“ přivítal ho továrník František Drahoň z České Lípy, v jehož fabrice se zároveň šily i košile pro armádu. “Dneska se tu vyrojili jak vosy! Bude tu řečnit Konrád Henlein za Sudetendeutsche Partai –jejich vlasteneckou frontu. Představte si, že projev i manifestaci mu schválila všechna oficiální místa. Ani okresní hejtman nemohl protestovat. Proti se postavili jen komunisti. Ti náckové si myslí, že jim tu už všechno patří! Jaké že byste nám dodával knoflíky pro uniformy?”

„Z obyčejných kostí! Jsou jen pasivně hořlavé, byly by poměrně laciné, materiál je dostupný, mají přírodní barvu. Dle přání by se daly obarvit na nějaký zelený odstín“, nabízel Jan a otevřel připravenou vzorkovnici.

„Beru!“ řekl bez váhání továrník Posílejte nám kostěné knoflíky v těchto třech velikostech, Ale co nejdřív a co nejvíc. Výroba látek i košil teď běží na plné obrátky. Viděl jste, co tu na nás chystají. Naše armáda se musí co nejrychleji dozbrojit a dovybavit a obsadit tu strategická místa, jinak náckům nebudeme moci čelit. A čelit jim můžeme jedině silnou armádou. Kdykoli mohou vzít textilku, kde zaměstnávám převážně čechy, nějakým šturmem. Teď to tu bude čím dál nebezpečnější!“

Jan se na zpáteční cestě vyhnul náměstí i přilehlým ulicím, odkud slyšel bouřlivé až frenetické výkřiky a skandování Heim ins Reich. Chtěl si dát oběd v nějaké menší a zapadlé hospůdce u nádraží, ale všechny byly plné těch uřvaných a zpívajících Sudetáků, takže si do žádné vejít netroufl. Z České Lípy odjel pořádně hladový a vystrašený. Ani v Praze se tentokrát nezastavil, jak byl z toho germánského srocení totálně vyveden z míry.

Jel domů dosud klidnou a stmívající se českou krajinou a začal uvažovat o budoucnosti.

X

X

KAPITOLA 13

X

Proti Hitlerovi stavěli komunisté mohutný Sovětský svaz, který se bezesporu stával světovou velmocí a kterým se zaštiťovali jako ochráncem. Ale ti, co bývalé Rusko znali, tvrdili, že je to jen kolos na hliněných nohou. To se v Čechách snažily vyvracet tištěné reportáže komunistického novináře Julia Fučíka, který několikrát Sovětský svaz navštívil a komunisté v Městečku si z jeho knihy s názvem V zemi, kde zítra již znamená včera četli na schůzích v šenkovně u Pípalů.

„Jak může zejtra znamenat včera, to mi vysvětlete!“ provokoval Melichárek, když se přitočil k jejich stolu. Soudruh Nosek mu začal poctivě vysvětlovat, že v Sovětském svazu je to jinak, tam znárodnili všechny továrny a vyhnali kapitalisty, provedli kolektivizaci zemědělství, a všude zavádějí elektrifikaci. Budují socialismus, který tenhle buržoazní systém smete a nastolí v celém světě nový společenský řád. Tím pádem Sovětský svaz se svou marxisticko-leninsko-stalinskou filosofií postupuje mílovými kroky vpřed, tak rychle, že zítra už tam prakticky znamená včera!! A soudruh Fučík o tom píše v knížce s tímto názvem.

„Píše tam taky vo tom jak zkolektivizovali na Ukrajině kulaky? Kdo nechtěl do kolchozu, tomu sebrali všechno: obilí, mouku, zeleninu, dobytek i osivo na příští rok. Ty lidi do roka pohcípali hladem! Byly jich prej čtyři milióny! Píše tam vo Sibiři, kam Stalin lifruje všechny nepohodlný lidi, co mu v budování socialismu překážejí?! Stalin dělá čistky zrovna jako Hitler a staví koncentrační tábory.

„To je jen falešná propaganda s nepodloženými argumenty!“

„A jaký pádný argumenty máš teda ty!“

Najednou se zdálo, že soudruhovi Noskovi argumenty došly. Díval se zoufale po ostatních u stolu, až Tonda Trpák pochopil a vstal.

„Já ti teda jeden pádnej argument dám, Melichárku!“ a rozmáchl se. Melichárek opět letěl až ke stolu štamgastů a püllitry se rozlily a rozbily na podlaze, chlapi vyskočili a došlo opět k pěstní výměně názorů mezi komunisty a ostatními návštěvníky hospody. Josef Bendl přišel domů tentokrát s naraženým nosem a jeho žena Anežka mu pečlivě přikládala studený obklad několikrát za noc, aniž se zeptala, kdo mu to způsobil.

„Je ti to zapotřebí?“ posmíval se mu v dílně Jan, když se o té pranici u Pípalů roznesla zpráva po Městečku. „Vždyť ten Melichárek měl vlastně pravdu! V čem se liší Hitler od Stalina? Oba jsou to diktátoři. A jednou se mezi sebou porvou! To mi věř, bratře! Bude z toho celosvětová řežba a doplatí na to milióny nevinejch lidí! Ať už to vyprovokuje ten, nebo ten.“

Zatím se o možnosti válečného konfliktu hlasitě nemluvilo i když jisté tendence se daly vysledovat. Zvláště v Evropě.

Začala se rozpadat Malá dohoda a Maďaři vystrkovali růžky. Francouzi horečně dobudovávali Maginotovu linii, Musolini už válčil v Habeši a Franko s lidovou frontou ve Španělsku, na jejíž podporu odcházeli dobrovolníci i z Čech. Gottwald vykřikoval, že u Madridu bráníme Prahu! Z Německa utíkali židé, na které se tam pořádaly pogromy. Rakušáci veřejně fandili Hitlerovi. A všude se tvrdě zbrojilo. Svět pomalu postupoval k další velké válce.

Bratři Bendlové plnili vojenské zakázky, měli objednávky i od dalších firem a vydělávali docela slušné peníze. Proto si Jan neodpustil občasnou cestu do Prahy, i když se před každou musel s Kateřinou pohádat. Už mu nevěřila, že jezdí kvůli objednávkám knoflíků, když teď mají zakázek, že je ani nemohou plnit. Ve veřtatu opět pracovalo šest, někdy až osm lidí.

„Říkáte, že jste z Vysočiny? Tam asi sudečtí Němci neřádí?!“

„Tam o Němcích naštěstí nic nevíme,“ odpověděl Jan muži středního věku, který si k němu přisedl v kavárně Alfa na Václavském náměstí.

„Nedal by se tam u vás sehnat byt, pro případ nouze?“

„Jakou nouzi máte na mysli?“

„Utečence z Německa!“

„Myslíte Židy?“

„Myslím Židy!“

„V Městečku máme asi padesát židovských rodin. Jedna navíc by se jistě nestala nápadnou. Jde o to, zda by našli práci.“

„O práci nejde, jsou to majetní lidé a dobře by za bezpečný azyl zaplatili! Tady v Praze už je takových běženců příliš!“

Tentokrát Jan ani nemusel vyhrát v kartách. Za sehnání bytu v Městečku mu nabídl muž bez rozpaků a jakékoli záruky zálohu dva tisíce i když se předtím nikdy neviděli. Dohodli si i další schůzku. Po ubytování v Městečku ona židovská rodina vyplatí po nastěhování Janu Bendlovi deset tisíc. Tak zněla dohoda.

„Kde tu seženeš byt pro pětičlennou rodinu?! Uvažoval Josef.

„Nemusí to být byt! Může to být i prázdný domek!“

„Ty myslíš po Anežčině matce?“

„Právě ten! Chcete ho přece prodat!“

„A oni by ho koupili?“

„Koupili, nebo pronajali, nakonec to pro vás vyjde nastejno. Jsou to židi, mají peníze a potřebují se někde schovat. Tady v Městečku mají úkryt téměř stoprocentní, sem to fašistický řádění nemůže nikdy dojít! Nebo seš taky proti Židům?“

Josef neměl na Židy vyhraněný názor. I k němu se doneslo, že v Sovětském Svazu se konají procesy a mluvilo se o nich i na partajnických schůzích v souvislosti s Židy. V materiálech, které občas přišly až z ústředního výboru se psalo, že zrádci vlasti nařčení z protisovětské činnosti jsou z velké části židé působící v důstojnických sborech armády. Josef se o židy vlastně nikdy nezajímal. Teď ale musel nějak reagovat, a to hned. Nakonec usoudil, že by to měl nechat na rozhodnutí Anežce.

Ta měla z vlastní zkušenosti s postiženými lidmi soucit. Když se doslechla o židech, jen malinko zaváhala. Bylo jí spíš líto domku, ve kterém vyrostla, ale s pronájmem za dostatečný obnos souhlasila a tak se během krátké doby

objevila v Městečku pětičlenná rodina, o které nikdo nevěděl naprosto nic.

Proto se šířily dohady. Že jsou to židé, o tom nikdo nepochyboval, že je to bývalý bankéř z Brém, to se nikdo nikdy nedověděl. Děti začaly chodit do školy a neznaly ani slovo česky. Jmenovali se Milsteinovi. Panička z domu nevycházela. On jen po setmění na procházky k lesu. Nákupy obstarávala Anežka. Tahala plné tašky, až ji ženské litovaly a pomlouvaly židovku, kterou prakticky nikdo ještě neviděl. Pak začal do chalupy docházet doktor Greiff, proslýchalo se, že ta žena je nemocná, ale ve skutečnosti byl nemocný nejmladší syn David, který trpěl tuberkulózou. Tady ani peníze nepomáhaly. Městečko ty přistěhovalce považovalo tak trochu za vetřelce a nemělo je v oblibě. Až sem začala dosahovat protižidovská propaganda, která už prosakovala i do Čech.

Politická situace se začala dramaticky zhoršovat. Sudetoněmecká strana požadovala svého zástupce - Konráda Henleina ve vládě, což bylo pro Československou vládu nepřijatelné. Po vydaném zatykači utekl Henlain do Německa, ale jeho komanda se začala mstít.

V telegramu z České Lípy, který poslal továrník Drahoň, Jan četl: Další knoflíky neposílejte. Vnikli do fabriky. Zdemolovali stroje. Ozvu se.

Došlo nečekaně k anšlusu Rakouska. Tím vzaly za své všechny obranné koncepce a pevnůstky budované v německém pohraničí. Hitler prohlásil, že mezi zájem Německa patří ochrana Němců v Rakousku a Československu.

„Vždyť ten parchant nás chce zabrat jako Rakušáky!“
děsil se Jan, když se jednou vrátil z Prahy, kde už se promenovali po Příkopech náckové v bílých podkolenkách a v kavárnách i v herně u Nováků bylo slyšet halasnou němčinu.

„Máme přece dobře vyzbrojenou armádu! Musíme se bránit!“

„Ale sami se neubráníme, a jak to vypadá, sotva nám kdo pomůže. Angláni jsou za vodou a užvaněnejm Frantíkům nevěřím. Budou sedět v Mažinotce, hrát karty a vychechtávat se, jak nás tu Áda, válcuje. A to dou proti nám kromě Sudetáků ještě Poláci na Těšínsku a Maďaři na Slovensku a na Podkarpatské Rusi! Do tak beznadějný války se mi nechce!“

„Je tu ještě Sovětský svaz, který nám slibuje pomoc!“

„Vy komunisti jste děsně naivní partaj! Stalin vás od začátku voblbuje a vy mu to žerete. Jak by se k nám asi jeho vojáci dostali? Všechno je to jenom propaganda. Ze všech stran, aby vobyčejný lidi pokaždý naletěli. V Německu naletěli Hitlerovi, v Rusku Stalinovi! Tady nás naštěstí nemá kdo voblbovat. Vo to je to možná horší. Navíc nemáme ani kam utéct!“

„Ale my nechceme utíkat! My se chceme bránit!“

„A budeme se bránit sami? Za tejdén jsme na lopatkách, na to je Hitler silnej dost. Jediná možnost, jak tohle období přežít, je zalízt do kouta a čekat. Já už do žádný války jít nechci a taky nepudu! A takovejch je nás hodně!“

„To by ale znamenalo kapitulaci!“

„A co jinýho! V dějinách už jsme kapitulovali několikrát, a vždycky jsme to jako národ přežili.“

„A co ideály?“

„Sou snad takový ideály, pro který stojí za to se bít a padnout? Ti, co je mají, šli do Španělska nebo utíkají do

Anglie. My nejspíš zůstaneme a budeme hájit svůj kejhák, jak jen to půjde. Máme přece rodiny!“

I v Městečku jako by se stupňovalo napětí. Lidé sledovali z radia a novin vývoj situace a chlapi v hospodách vedli dlouhé a bezmocné debaty. V obecních volbách získali překvapivě komunisté druhé místo hned za národními socialisty a měli v radě dva zástupce, což se jim ještě nikdy předtím nepovedlo. Skauti i sokolové projevovali zvýšenou činnost.

Na fotbalovém hřišti se konal okrskový slet s účastí sokolů z širokého okolí. Celá akce začínala mohutným průvodem městem. V čele jeli krojovaní mládenci na koních, za nimi nesly družičky velikou československou vlajku. Hudba hrála do pochodu a hlavní část průvodu tvořily krojované sokolské složky. Na provizorním náčelnickém můstku po odehrání hymen začal řečnit učitel Čech, zástupce náčelníka sokola, a jeho vlasteneckou řeč přerušoval častý potlesk publika. Pak náčelník sokola zavelel a na plochu vběhli dorostenci, jen v červených trenýrkách a začali cvičit svá prostná z nedávného X. všesokolského sletu, který se konal v červnu v Praze. Mladý Bendl už cvičil s nimi.

Na příští neděli si Václav oblékl skautský kroj, vzal famfárku a při průvodu městem vytruboval se třemi dalšími trubači, až okna řinčela. Skauti šli v širokých trojstupech, aby zabrali co nejvíce místa na ulici a vypadalo to, že jsou mohutná organizace. Průvod s mnoha účastníky a zájemci z veřejnosti směřoval ke skautské chatě v Údolíčku, kde se konala veliká junácká slavnost. Kromě závodů v pytlích, vrhání lasem, střelbou z luků a ze vzduchovky se na plácku před chatou hrál i pěší fotbálek. Účastníci mače měli cylindry, fraky deštníky a jiné propriety, včetně nalepených vousů a paruk.

Na obranu státu se vybralo při těchto akcích 14.835 korun, ale všechno se upíralo k otázce, zda se budeme bránit, či ne:

Až 23. září 1938 dal prezident Beneš vyhlásit všeobecnou mobilizaci a chlapi rukovali. Celkem mobilizovalo jeden a čtvrt miliónu mužů, 36 tisíc motorových vozidel a na 80 tisíc koní. Rukovali i oba bratři Bendlové, ať chtěli, či nechtěli. Armáda začala zaujímat bojová postavení. Po příchodu vojska do pohraničních postavení se situace poněkud zklidnila.

Ale po mnichovské dohodě bylo najednou všechno zbytečné. Do 10. října musela republika odstoupit pohraniční území Německu, Polsku, jižní část Slovenska a Podkarpatské Rusi připadla Maďarsku. Zbyla jen nefunkční nudle, která nemohla dlouho přežívat. V listopadu se oba bratři po zrušení válečné pohotovosti armády vrátili domů spolu s ostatními. Prakticky ke ztrátám na životech nedošlo.

Jen Hrala v hospodě vyprávěl, jak zlikvidovali v Broumovském výběžku šest henlajnovců:

„Každej večír se ty náckové snažili proniknou přes zátarasy do český vesnice a tam parchanti řádili. Jednou rozbili poštovní úřad s telegrafem, pak si vzali na mušku nádraží. Jenže poručík Váňa si nebral servítky. Nařídil nám v bunkru pustit do nich dávku z kulometu. Zařvalo jich nejmíň šest! To můžu odpřísáhnout! Ale nikde se o tom ani nešpitlo. O incidentu nepsaly noviny, ani nehlásil rozhlas. Nic. Jako by to vobě strany chtěly ututlat. A přece jsem na vlastní voči viděl, jak je zkosil. Už se znova neobjevili. Asi

sme neměli bejt tak předposraný a vo tu naši republiku bojovat!“

„Němčouři se do nás pěkně zakousli, máme je už patnáct kilometrů odtud,“ konstatoval Jan, když se hranice Velkoněmecké říše posunula až k Hradci, který se stal německým městem.

„Ještě jsme nepadli!“ reagoval Josef a opět se dostavoval na komunistické schůze, kde už všichni hovořili potichu a sledovali, kdo je sleduje, ale Melichárek do téhle hospody ve čtvrtek záměrně přestal docházet.

X

X

KAPITOLA 14

X

Z republiky zbylo jen torzo, sotva schopné živoření. Ze Sudet Henlajnovci vyháněli zbylé Čechy, kteří se museli horečně stěhovat do vnitrozemí jen s tím, co byli schopni naložit na žebříňák tažený koňmi nebo voly. Jan Bendl dostal dopis od podnikatele Františka Drahoň z České Lípy. Psal, jak ho vyhnali z fabriky, že nezachránil skoro nic, přebývá v Praze v jedné místnosti a hledá někde uplatnění a ubytování pro celou rodinou.

Bendl vzpomněl na Brhlíky! U nich v textilce by se Drahoň jistě uplatnil. Jsou ze stejné branže. Je třeba si teď vzájemně pomáhat.

Bratři Brhlíkové, se kterými Jan Bendl často v mládí vyrážel do lázní Svaté Katřiny, společně zavzpomínali na tehdejší zlaté časy - radovánky s harmonikou a lázeňskými dámami, a na jeho přímluvu poskytli Drahoňovi v textilce zaměstnání. Stal se kontrolorem kvality, ale převážně balil

v expedici látky. Jeho rodinu ubytovali v jednom z bytů patřících k fabrice.

Větší problém byl se synem Václavem. Dříve jezdil denně vlakem do obchodní akademie v nedalekém Hradci. Jenže po zabrání Sudet se z ní naraz stala německá škola. Česky se tu od mnichovské dohody oficiálně mluvit přestalo. A Václav nenáviděl němčinu, natož aby jí byl ochoten při vyučování používat. Vypadalo to na vyhazov ze školy.

„Tak mu najdi jinou školu,“ přimlouval se za synovce Josef. K Václavovi cítil silnou náklonnost. Podporoval ho v aktivitě v sokole i ve skautingu a nenápadně se mu snažil vysvětlovat komunistické ideje, ale cítil, že v tomhle směru u mladého neuspěje. Sokolská i skautská výchova se od té komunistické značně lišily. Proto mu alespoň imponovalo Václavovo vlastenectví.

„Mohl bych se pokusit dostat kluka do gymnázia v Římově. To je nejbližší a nejdostupnější. Stejně by tam musel přes týden bydlet. Nerad ho budu pouštět z očí. Je teď, ve svých sedmnácti strašně divokej a zásadověj. Někdy mám pocit, že se spíš podobá tobě. Ještě žes ho nepřesvědčil, aby se stal komunistou! To bych ti nikdy neodpustil.“

„Teď už to takhle nemůžeme rozlišovat“ usuzoval Josef. „Máme přece všichni společného nepřítele a to jsou Němci!“

V té době jim přišel z Německa dopis. Na známce byla v temně fialové barvě vyobrazena hlava Adolfa Hitlera a název Deutche Reich. Odesílací adresa zněla Textilwerke, Bömische Linde, Sudetenland. Z bývalé Drahoňovy textilky se ozýval jakýsi Henke, žádající pro firmu knoflíky, jak je do továrny dříve Bendlové dodávali, jenže teď s emblémem

hákového kříže. Na konci dopisu byl neuměle ručně nakreslený kruh s uvnitř požadovaným hákenkreuzem.

„Pro němčoury nic vyrábět nebudu!“ byl rozhodnut Josef.

„A jak se chceš živit? Do Ameriky už zboží sotva dostaneme. Český podniky jsou paralyzovaný, pohraničí zabraný. Nebude už žádnéj odbyt! Zkrachujeme i my. Raději pojd' přemýšlet, jak jim ten hakenkreuz zpitvořit.“

Rozhodli se nabídnout knoflíky z galalitu, což byl v podstatě materiál prudce hořlavý.

„Jestli to sežerou, můžeme si připsat vlasteneckou čárku k dobru. Ty knoflíky budou nejspíš našívat na vojenský košile! Nácky je třeba oblbovat a činit jim potíže hned od začátku! Rozhodl Jan. „Do knoflíku vysoustruhujeme dvě na sebe kolmý čáry. To je jedna operace. Ta druhá bude složitější. K Machalům dáme předělat púrmašinku. Je třeba po obvodu knoflíku vyrýt přerušovaný kruh navazující na ty kolmé čáry a já už vím jak! Vzniklý obrazec by jakž takž moh hákovej kříž připodobňovat.“

Na odeslané vzorky odpověděl Henke obratem, zároveň se souhlasem s cenou, a objednávkou na jeden milión knoflíků! Až se oba bratři zděsili.

„Budou o nás říkat, že kolaborujeme s Němci,“ rozhořčil se Josef.

„Za chvíli budeme muset na oko kolaborovat všichni, jinak nepřežijem!“ uvažoval Jan a potvrdil objednávku zatím na polovinu s postupnými dodávkami. První várku expedoval do pražské pošty, na heslo poste restarte. Tam osobně doručovací adresu přelepil a poslal dál do Bömische Linde,

Sudetenland, jak se teď Česká Lípa po německu oficiálně nazývala.

Jenže v Městečku se čamrdáři zajímali. Perlet'ové knoflíky přestaly jít na odbyt a v některých dílnách nebylo do čeho píchnout. Bendl si z té obrovské zakázky, která byla téměř nesplnitelná, nechával vyvrtávat rondelky z galalitu u známých čamrdářů, ale pořád se bál prozradit, že na ně v konečné fázi vyrývá emblém hákového kříže, což dělníci z veřtatu nesměli pod přísahou nikomu prozradit. Vyrývání na jedné mašince bylo však značně pomalé, protože nasazování knoflíku do půry muselo být poměrně přesné, aby hakenkreuz neměl své lomené packy náhodou obrácené. U trádovačky se teď střídala Anežka s Kateřinou a pracovaly na dvě směny. Jan rozhodl koupit a přizpůsobit další mašinku a najmout pro práci dvě spolehlivé ženské. Emblémy s hákovým křížem se zhotovovaly pouze u nich v dílně. Bendlové měli tak nejbližší budoucnost, jak se zdálo, zajištěnou. Až na tu komplikovanou distribuci, protože se báli posílat do Sudet balíky z místní pošty, aby se o nich nerozneslo po Městečku, že jsou zrádcové! Tyhle jejich obavy se prakticky změnilы přes noc.

Ještě před tím, než 15. března vnikly na území ČSR německé jednotky, bylo ze strany Velké Británie a Francie dáno jasně najevo, že v případě napadení Československa německými vojsky nebudou plnit své vojenské závazky a záruky, vyplývající z již dříve uzavřených spojeneckých smluv.

Proto okupace Československa proběhla v naprostém klidu a prakticky během jediného dne. Lidé proti ní protestovali jen zaťatými pěsti. Československo se rozdělilo na protektorát Böhmen und Mähren a na Slovenský štát. Byla to jen zdánlivá autonomie s dosazeným prezidentem Emilem

Háchou, když už v minulém říjnu Beneš abdikoval a odletěl se svou svitkou do Londýna. Veškeré hospodářství spadlo pod diktát Velkoněmecké říše, což bratřím Bendlům mohlo v jejich podnikání jedině vyhovovat.

Městečko zabrali Němci až o den později. Asi 180 vojáků obsadilo školu. Na radnici byl k současnému starostovi dosazen jako tajemník Gustav Pittinger, vybraný z místních Němců. Jinak zatím vzniklý protektorát nenastolil žádné viditelné změny.

Po zastavení činnosti KSČ na území druhé republiky v říjnu 1938 odešla většina jejich vedoucích činitelů do Moskvy, kde bylo v prosinci ustaveno zahraniční vedení v čele s Klementem Gottwaldem, Bohumilem Šmeralem, Slánským, Švermou a dalšími. Komunisté v Městečku se ale v šenkovně u Pípalů scházeli dál.

„Kdyby sem na nás vlítli, jsme jen holubářskéj spolek“, rozhodl předseda partaje, ale nikdo je doposud nepřišel kontrolovat. Teď se situace rapidně zhoršila. Spolu s německým vojskem přišlo do Čech i Gestapo, a komunisté věděli, že to se s nimi mazlit nebude. V Německu byla už většina komunistů v koncentračních táborech. Proto se soudruzi na své poslední schůzi v šenkovně u Pípalů dohodli, že se napříště budou scházet ilegálně a to v jednotlivých tříčlenných buňkách, které tu vzápětí sestavili. Pokyny z ústředního výboru si budou tajně předávat. Josef Bendl tvořil buňku s Henzlem a Růnou, ale znal i členy ostatních, což už byla základní a neodpustitelná chyba v jejich konspiraci.

Velikou ránu bojovému odhodlání způsobila smlouva o vzájemném neútočení mezi Německem a Sovětským svazem, tedy mezi Stalinem a Hitlerem, která byla uzavřena v polovině roku a o níž referoval londýnský rozhlas. Ten

začal do protektorátu na krátkých vlnách denně vysílat zprávy v české řeči. Smlouva komunisty zaskočila víc, než následné napadení Polska, na což už musela reagovat Francie i Anglie. Tak prakticky začala druhá světová válka. Bratří Bendlové si ale byli jisti, že do téhle války, jako vojáci, už nepůjdou.

X

X

KAPITOLA 15

X

Okupace republiky se v Městečku zprvu nijak výrazně neprojevovala. Místní školu sice obsadila německá posádka a děti se musely učit v narychlo uvolněných náhradních prostorách, na radnici začal působit a tudíž vládnout dosazený místní němec Gustav Pitinger, který se nechal titulovat „ředitel městského úřadu“, i když dřív pracoval jako skladník v textilce. Vojenské operace německé armády mohli lidé sledovat ve filmových žurnálech promítaných teď před každým celovečerním filmem. Návštěvníci tak viděli na vlastní oči, prostřednictvím autentických záběrů z nich čišela propaganda, obsazování Polska, které se bránilo jen sporadicky. Udatné německé motorizované divize suverénně obsazovaly polská města, zatímco Poláci utíkali jen na koních, ale převážně pěšky. Bomby padaly na Varšavu a způsobovaly dříve diváky nevídané ničení domů, mostů, i komunikací.

Vojáci wehrmachtu se ve volných chvílích bavili poléváním studenou vodou či hromadným zpěvem, a všichni se radostně a vítězně smáli do kamer.

„Tohle Polskem nekončí,“ usuzoval Jan. „Ten blázen pude dál, když už se rozjel! A já se rozjedu do Prahy! Máme teď spoustu peněz, nechceš jet se mnou?“

„Co bych já dělal v Praze?“

„Navazoval přece konspirační kontakty! Já tam jedu nakoupit zlato! To nikdy neztratí hodnotu!“

Praha vypadala sklesle a zaraženě. Po masakru, kdy Němci zastřelili na protinacistické studentské demonstraci studenta Opletala a po jeho pohřbu, který vyvolal další veřejný odpor, dal říšský protektor von Neurath zavřít všechny české vysoké školy a popravil devět studentů, se Praha ještě nevzpamatovala. Lidi chodili a hleděli do země, dívky na ulicích se nesmály, jen němečtí důstojníci vykračovali po Václaváku s bradami vzhůru. A bylo jich plno. I ve zlatnictví. Marka měla proti koruně desetinásobnou hodnotu.

„Chtěl bych nějaké zlaté náušnice a prstýnky s kameny, řekl Jan když vyčkal až bude krám prázdný. Můžu platit německými markami?“

Prodávající se na něho podezřívavě zadíval. Nehodlal se zřejmě s přísluhovačem Němců, který chce markami plundrovat české hospodářství, příliš vybavovat.

„Něco, s čím by se časem dalo platit, až tyhle jejich smrdutý prachy ztratí hodnotu.“

Prodavač se rozhlédl po obchodě, který už byl prázdný.

„Vy věříte víc zlatu než německé marce?“ zeptal se ironicky a vysunul z pod pultu sortiment, o který měl Jan zájem.

„Vyberte mi z toho tak za dvacet tisíc, je lhostejno co! Zlato má cenu v jakékoli podobě.“

Janovi ještě zbylo pár tisícovek na karetní partii u Nováků, ale když vstoupil do herny, strnul. Uviděl samé germány. V uniformách i bez uniforem. Halekali u kulečnicků, seděli u baru i hráčských stolků. S těmi teda ne, umínil si. Ale

v dalších kavárnách a hernách to bylo obdobné. Praha už patřila Němcům!

Útok na Francii začal 10. května 1940 výsadkem parašutistů v Nizozemí. 14. května nizozemská armáda kapitulovala. 17. května dobyli Němci Brusel a měli volnou cestu do Francie - oznamovalo vítězně rádio, které se hlásilo Böhmen und Mähren - Prag und Merisch Ostrau.

Maginotova linie nestála v cestě. Obešli ji. Za necelý měsíc dosáhli toho, o co se v minulé válce snažili celé roky a co je stálo statisíce vojáků. Dobili Paříž! A beze ztrát na životech!

V Městečku, jakož i všude jinde, se náhle měnily veškeré informační tabule a nápisy. Napřed musely mít německé označení, potom české.

Komunisté chystali konspirační akci. Začala ve Valkově lomu, kde pracoval i Erich Hauser, o kterém se říkalo, že má za míň. Ale jako první v Městečku se po vzniku protektorátu přihlásil k Němcům. Chtěl vstoupit i do armády. Do té, pro jeho nedostatečné duševní vyvinutí, ho nevzali. Vstoupil alespoň do strany Národního souručenství.

Kdosi neznámý doručil do Valkova lomu, kde pracovalo hodně komunistů, štos letáků ve staré kožené aktovce. Letáky si soudruzi o svačině rozdělili a měli je rozdávat a distribuovat po Městečku. Komu, to záleželo jen na nich. Skauti by si počínali obezřetněji. Tady se to dělo téměř veřejně a viděl to i Erich Hauser. Druhý den se ve městě objevilo Gestapo.

Zatýkají komunisty! šířilo se od domu k domu a soused vběhl do Bendlovy dílny, aby tohle nebezpečí oznámil hlavně Josefovi, o kterém všichni věděli, že komunistou je.

„Musíš pryč!“ rozhodl Jan. Jestli máš nějaký letáky nebo kompromitující dokumenty, hod' je do kamen! Zatím zalez do kůlny. Kdyby hrozilo nebezpečí, vezmi to zadem přes Dláždění, po zámeckých skalách, na cestu do Popelínka. Budeš-li venku dýl, budeme ti nechávat zprávy a proviant v lese u křížku. Já to tu s nima nějak vyřeším!“

Ale to se tentokrát Jan šeredně mýlil.

Přijeli černým mercedesem, byli tři a měli dlouhé pláště.

„Vase meno?“

„Bendl!“

„Geboren achcenhudert sexundneucich?“

„Ja!“

„Dete s nami!“

„Moment, zvedl Jan ruku, oblékl si sako, zasunul do něho ještě neotevřený dopis, ležící na stole, který před chvílí přinesla pošťáčka a do kapsy strčil hrst knoflíků. Kateřina se k němu rozběhla a chytila ho kolem krku.

Naložili ho na korbu náklad'áku, kde už sedělo plno místních komunistů, Nikdo nesměl mluvit, ani šeptat. Hlídali je dva vojáci s připravenými puškami. Všichni se mohli dorozumívat jen očima.

Jan trochu znejistěl, ale uvědomoval si, že na rozdíl od ostatních nemá co prozradit. Tudíž ho nejprve pořádně zmlátí. Nakonec dovedli Jaromíra Noska, předsedu. Měl rozbitý obličej a kulhal. Zřejmě ho už vyslychali tady v Městečku. Zvedli sajtnu a rozjeli se. Kam je vezou nikdo nevěděl.

V tábořské věznicí byli rozděleni do cel po jednom. K jídlu nedostali nic, k pití mohli využít vodu z kýblu na spláchnutí záchodu. Jan spal na dřevěné pryčně, když po půlnoci uslyšel hluk okovaných bot. V jedné cele se otevřely dveře a kohosi táhli po chodbě. Jeden hlas vztekle řval na ostatní. Jan nerozuměl, jen chápal, že se tu cosi nepovedlo. Až po čase se dověděl, že Jaromír Nosek, předseda komunistické strany v Městečku, se v cele oběsil. Na vlastní kravatě.

„Sind sie komunist?“ houkl na něho vyšetřující důstojník v uniformě SS.

„Nein!“ odpověděl Jan rozhodně. „Ich bin der Einzelunternehmer.“

Vyšetřovatel se na něho pronikavě podíval a přistoupil blíž. Měl krátkou černou hůlku, podobnou pendreku.

Teď ně s ní praští, usoudil Jan.

Přitáhl s ní jakýsi leták k okraji stolu, zřejmě ten, co měl kolovat po Městečku.

„Niemals das ich nicht gesehen!“

Minulý čas v němčině Jan nikdy dobře nezvládal, a tak nevěděl, zda to řekl správně, ale rozhodl se mluvit německy. Tady už nešlo o čest. Tady musela jít všechna čest stranou, tady mohlo jít o život.

Možná ho ta Janova němčina pobavila, protože se ho zeptal, co dělá.

To byla nahrávka, na kterou Bendl čekal. A musel ji využít, buď hned, nebo nikdy.

Vytáhl z kapsy hrst knoflíků s emblémem hákového kříže a položil je na stůl vedle letáku. Zatímco si je vyšetřovatel prohlížel, roztrhl obálku s dopisem od Henkeho z České Lípy, který vzal s sebou a modlil se, aby byl obsah příznivý.

„Eine milion Knöpfe?“ podivil se důstojník. A znovu si Jana prohlížel.

Vypadalo to na dobré znamení. Proto Jan raději mlčel. Ať si to ten nácek nechá projít hlavou sám. Zavřít podnikatele, od kterého si německá branná moc objednává milión knoflíků, by si možná musel někde zodpovídat. Proto se ani nedivil, když komandant zařval ke dveřím „etwaiges!“ Ale ještě čekal. Pak natáhl ruku pro dopis, který ho, jak už tušil, opět pustí domů. Horší to bylo s ostatními. Na nádraží v Táboře se sešli jenom tři. On, učitel Čech a důchodní Rafaj. Měli si cestou vlakem domů co povídat, ale většinou mlčeli. Pochopili, že unikli přinejmenším koncentračnímu táboru.

Záměnu obou bratrů opět nikdo neodhalil. Komunistický odboj v Městečku byl totálně zlikvidován. Domů, kromě oněch tří, se nevrátil nikdo. Josefa mezi komunisty jakoby přestali počítat. O to víc teď cítil zodpovědnost pro stranu něco dělat i když byl prakticky v Městečku jediným zbylým příslušníkem. Ale bez jakýchkoli kontaktů.

Za čtrnáct dní znovu utíkal do lesů. V Městečku se opět objevil černý mercedes a nákladní vůz. Tentokrát sebrali devatenáct Sokolů a nepropustili domů ani jednoho. Všichni zmizeli v koncentračních táborech.

X

X

KAPITOLA 16

X

Většina německých mužů teď sloužila v armádě, a do průmyslu a do hospodářství za ně byli dosazováni dělníci z celé zabrané Evropy. Tomu aktu se říkalo totaleinsatz. Z protektorátu nastoupil jako první na práce v Říši ročník 1921.

Václav Bendl stačil sotva dodělat maturitu na gymnáziu v Římově a už byl nasazen. Zpočátku jako manipulátor ve skladech leteckého benzínu poblíž Prahy, později ho přesunuli do městečka Grulich pod Kralickým Sněžníkem. Tady se vyráběly součástky do vojenských letadel.

Začátkem roku se znovu objevilo v Městečku Gestapo a mířilo přímo do věřtatu bratří Bendlů. Tentokrát je nestačil nikdo varovat.

Po napadení Sovětského svazu a tvrdých bojích o Leningrad a Moskvu, při postupech německých vojsk směrem na Kavkaz, docházelo samozřejmě ke ztrátám ve vlastních řadách. Při zkoumání těl ohořelých vojáků se objevovaly na kůži tmavé spečeniny jakési hmoty, někdy i s kusem látky. Experti došli k závěru, že na košilích jsou našity naprosto nevhodné, prudce hořlavé a tudíž přímo nebezpečné galalitové knoflíky. Samozřejmě, že se dalo zjistit, kdo takové knoflíky vyrábí a dodává!

„Das is der sabotagenakt!“ řval esesácký důstojník a nechal na dvůr vysypat hromadu knoflíků s emblémem hákového kříže, které Bendlové stále dodávali Henkemu do České Lípy.

Stačilo trochu benzínu a po knoflíkách nezbyl popel, jen jakýsi škvarek černé hmoty, která se právě přisávala na kůži zasažených vojáků a způsobovala jim jistě další bolestivá zranění, pokud už předem, po zásahu ohně nebyli mrtví. Experti ty knoflíky označili za velmi nebezpečné. To rozhodlo. Tentokrát Janu Bendlovi nepomohla němčina, ani dopisy od Henkeho. Naštěstí sebrali jen jeho. Bratr Josef, který se při vpádu gestapa právě nacházel na záchodě, si ani nestačil utřít zadek. Vyklouzl nepozorovaně zadními dveřmi a utíkal přes park na zámecké skály, kde se ukryval až do noci.

Gestapo odvedlo Jana, zapečetilo veřtat, a do dílny už nikdo nesměl vstoupit. Všichni, kteří tu byli zaměstnaní teď stáli bezmocně a bezradně na dvoře. Mohli se jen tajně radovat, že si je Gestapo neodvezlo s Janem. Na Josefa v té chvíli, kromě Kateřiny a Anežky, nikdo nepomyslel. Šest lidí bylo najednou bez práce a čekal je zřejmě totaleinsatz. Jan Bendl se domů už nevrátil.

Při výslechu všemožně zapíral, ohrazoval se, že nevěděl, k čemu knoflíky slouží, Henke jich žádal stále víc a on přece nemohl zakázky odmítnout, to by byla Wirtschaftssabotage.

Nakonec museli uznat, že výrobky měl napřed někdo prověřit a odzkoušet, zda jsou k onomu účelu vhodné. Je nutné stíhat povolanější osoby, než byl dodavatel zboží, který plnil jen řádné objednávky, a tak tedy, co s tím mazaným Čechem, který se dovede docela logicky a obstojně vykrucovat.

Poslali ho na nucené práce do Wroclawi. Měl v jedné fabrice vykovávat vrtule k Meserschmitům.

Možná to bylo štěstí v neštěstí. Doma se sice o Jana i Václava strachovali, ale na rozdíl od jiných, dopadli v podstatě oba uspokojivě. Pro mnohé přišla pohroma hned po atentátu na Hendricha. Ty Němci popravovali bez jakýchkoli soudů a důvodů.

Josef si našel práci u obce. Dodělávala se místní plovárna a on pomáhal při výstavbě padesáti dřevěných kabin, stavěných na volném prostranství nad rybníkem, ke kterým vedly od hladiny široké betonové schody, vybudované v příkré stráni. Takovou moderní plovárnou se Městečko pyšnilo ještě dlouhá léta po válce, než pak jistý „demokraticky“ zvolený starosta, kterému se v Městečku přezdívalo „Šmejd“, nechal z neznámých důvodů kabiny rozebrat a Genia loci plovárny tím pádem z místa vyhnal.

Některým lidem se ta zachovalá prkna z kabin náramně hodila a postavili si z nich kůlny či chatky na zahrádkách.

Později Josefa jiní čamrdáři přemluvili, aby s nimi šel vyhrabávat ze země perleťový odpad, ze kterého se ještě dal vyvrtat nějaký ten knoflík. O perleť, dříve dováženou z Celebesu a jiných ostrovů, nebylo teď k zavazení. Všude zuřila válka.

Začal se pozvolna projevovat i nedostatek potravin. Na vydávané potravinové lístky bylo možné koupit jen to nejzákladnější. O to víc teď selky dojížděly do města a tajně nabízely hrudky másla, zabitou slepici, či kachnu. Vzápětí se začaly trestat černé zabíjačky a to velmi drasticky. Přistižení, které obyčejně někdo udal, byli bez milosti posíláni do koncentračních táborů. Po Heydrichiádě už fungoval v protektorátu trvalý teror.

V Městečku vyměnili policajta Františka Pěcha za Němce Hofmana, který se nenechal umluvit, ani podplatit. Na obci vznikla nová správní komise ze samých Němců a na místní velkostatek uvalili nucenou správu.

A Židé šli. Ve dvou vlnách. Ti, co si mysleli, že prvému transportu unikli, museli nastoupit do dalšího. V Anežčině domku bydlela rodina Milsteinových a ona byla zoufalá, protože věděla, že jim nemůže nijak pomoci. Zvykla si na malého Davida, kterému denně nosila od sedláka kozí mléko, jež bylo údajně dobré na plíce. Občas ji navštěvoval i u nich doma. Že musil v poslední době nosit žlutou šesticípu hvězdu na klopě i do školy, se ještě snažila překousnout, ale do transportu ho pustit nechtěla.

„Musíme ho tu někde schovat!“ Naléhala na Josefa.“ Je takovej ubohej a nemocnej. Dyt' v tom Terezíně chudák zahyne.“

Ale nešlo to. Josef neměl kontakty na nikoho. Komunistické buňky v Městečku byly rozprášeny, kromě

něho téměř všichni komunisti zavřeni, a další spojení se mu nepodařilo navázat. Navíc, pokud nějaký odboj v Městečku existoval, Josefu Bendlovi, kterého jediného Gestapo po razii propustilo, už tu téměř nikdo nevěřil. A on nemohl vysvětlovat, jak to ve skutečnosti bylo, že se místo něho nechal odvést bratr Jan, a opět tak došlo k záměně jejich postav, tentokrát mnohem nebezpečnější, než byly ty předešlé. Proto se Davida Milsteina nepodařilo zachránit před transportem, i když jeho otec nabízel za ukrytí syna velkou sumu peněz. Ale co znamenaly v té době peníze! Rodina měla ovšem i šperky a zlato. Den před nástupem do transportu přišla paní Milsteinová sama k Anežce. V norkovém kožíšku, a přinesla ji do úschovy malý pevný kufřík. Pak sundala z ramen onen krásný a jistě drahý kožich a darovala ho Anežce. Ta se vehementně zdráhala, ale nakonec obě věci přijala, když se svatosvatě dušovala, že všechno zase paní Milsteinové vrátí, jen co jejich rodina v pořádku z toho Terezína bude zase zpátky doma. Kožich strčila do své skříně, kufřík šoupla pod postel.

Tajně si kožich zkusila, až den poté, co rodina Milsteinových, spolu s ostatními Židy, byla odtransportována vlakem neznámo kam. Byl jí příliš velký, ale hřál. Potom vlásenkou otevřela i přijatý kufřík a strnula. Takové šperky a umělecké předměty nikdy neviděla. Nejvíc ji zaujal třídílný náhrdelník. Na každém přívěsu měl velký briliant. Vytáhla jej z té spousty zlatých a stříbrných předmětů a stoupla si s ním před zrcátko, které používal Josef při holení. Uviděla už lehce zvrásněnou tvář a část blůzy upjaté ke krku. Od zrcátka musela odstoupit, aby se do něho vešla i její spadlá ramena. Na plochých prsou se klímbal krásně tvarovaný a bohatě větvený náhrdelník, v němž se blyštěly kamínky, zřejmě drahokamy. K její postavě se naprosto nehodil. Opět ji připomněl skutečnost a dávné rozhodnutí, nedívat se do

zrcadel. Proto doma, kromě Josefova zrcátka, žádné jiné neměli. Teď nevěděla, má-li Josefovi o cennostech v kufru vůbec říct. Žila s ním v jakémsi spolčení, které snad ani manželstvím nebylo, jen tajnou dohodou, která jim skýtala zázemí a snadnější život, ale žádné manželské teplo ani přítulnost se tu neobjevily. Věděla dobře, že Josefovou láskou je Kateřina a stále víc na ni žárlila. Zejména teď v Janově nepřítomnosti, kdy Josef trávil u Katky v kuchyni celé večery. Proto se rozhodla, že se mu o uschovaném kufříku zatím nezmíní. Z jakési pomsty a trucu. Náhrdelník, který na její propadlé hrudi jen podivně visel a nijak nevynikal, vrátila opět do kufříku k ostatním cennostem a ten strčila do své postele, kde bylo mezi slamníkem a pelestí ještě trochu místa. Měla jistotu, že tady ho Josef neobjeví, protože k její posteli ještě nikdy nepřistoupil, ať v ní byla, nebo ne. Hrbatá Anežka se stala po odsunu Milsteinových do koncentračního tábora bezesporu nejbohatší ženou v Městečku, aniž to kdo tušil.

Rok hluboké beznaděje navíc vyvrcholil krutou zimou. Muži chodili povinně s lopatami prohazovat zaváté silnice a ulice města, kdykoli obec vydala nařízení. Jenže zima, krutá ve střední Evropě, byla ještě krutější v evropském Rusku. U Stalingradu ale dopomohla sovětské armádě k zajištění skoro tří set tisíců německých vojáků, kteří zůstali v jakémsi obrovském kotli, ze kterého už se neprobojovali ven. To hlásila Moskva, kterou Josef skoro každý večer u Katky poslouchal. Zase se obnovil jejich dřívější důvěrný vztah, což vycítila i Anežka, a na Kateřinu ještě intenzivněji žárlila. Kdykoli se Josef z kuchyně od Katky vrátil do jejich jizby, třískala nádobím, kopala do kýblů, a nemluvila. A on nechápal proč. Napětí u nich v jizbě bylo chvílemi téměř hmatatelné. Josef ho přičítal Anežčiným vrtochům nebo snad

i bolestem, které občas mívala. Obyčejně zatáhl závěs, vlezl do postele a snažil se to napětí zaspát.

Naštěstí mohl Jan z Wroclawi psát. Když zjistil, že v Městečku už není žádný perleťový materiál na výrobu knoflíků a veřtaty se postupně zavírají, přišel na dálku s nápadem lovit říční škeble jako náhražku. Čamrdářský mistr Hejdánek byl pro. Jenže rybáři od Lužnice dodávali pouze neotevřené lastury, tak, jak je ulovili a vyházeli na břeh. V pytlích se daly drahou přepravit do Městečka, ale co s nimi dál. Bylo třeba je napřed živého obsahu uvnitř zbavit.

„Můžeme je naházet zpátky do rybníka, a pak je odtud postupně dle potřeby znovu vytahovat. Škeble se nehýbou, zůstanou na místě!“ navrhoval Hejdánkovi Josef. Jenže tu bylo nebezpečí, že jim je někdo vyloví a bude z nich vrtat knoflíky sám.

Po výstavbě dřevěných kabin u plovárenského rybníka Budín zbylo ještě pár prken a trámů. Ty Josef od obce koupil a postavil pod splavem provizorní malou chajdu. Šlo o téměř neviditelné místo mezi keři a vysokými stromy, zarostlé rákosím a kopřivami. Odtoková strouha vedla pod silnicí a dál do lesa, který navazoval na další les. Josef si tu zřídil místo, kterému říkal “popraviště“. Všechny nalovené škeble musel nožem rozevřít, živý masitý obsah vyškrábnout a hodit do připraveného kýble. Kdyby to byly ústřice, mohlo se takové maso servírovat v nobl restauracích, tohle nosil Josef kačenám. Jenže některé škeble přepravou a nedostatkem vody uhynuly, takže v chajdě i okolí se šířil znatelný pach. Proto sem nikdy nikdo nevkročil. Až jednou.

Následující rok se karta bojů začala obracet. Romel musel opustit Afriku a v létě se angloamerická vojska

vylodila na Sicilii. Rusové zatlačovali Němce po celé délce fronty.

Bylo už k poledni, když se v chajdě, kde Josef čistil říční škeble, prudce otevřely dveře. Venku stál menší zavalitější muž s namířeným samopalem.

„Jest' u těbja chleb?“ řekl polohlasně a v Josefovi ona řeč automaticky vyvolala vzpomínky na Rusko a tím zároveň na Tamaru, se kterou se tak hezky miloval pod teplou příkrývkou. Aniž se zalekl namířeného samopalu a pocítil strach z otvoru hlavně, odpověděl skoro zapomenutou ruštinou.

„Vojdi suda! Zdes naděžnoe město!“

Partyzán váhal. Nahlédl do kůlničky, ale stále byl ve střehu. Josef ho musel uklidnit znovu vybavenými slovy, jež se mu nějak automaticky vrátila.

Měl s sebou jen krajíc chleba namazaný nahořklým putrem, který jim nosila selka ze sousední vsi, ale žádnou cigaretu, protože sám nekouřil.

Dohodli se snadno. V chajdičce bude uschován jednou za tři dny bochník chleba, maso a cigarety. Partyzáni si pro proviant mohou přicházet v noci. To Rusovi zatím stačilo. Vzal krajíc chleba a zmizel ve křoví.

Od té doby měl Josef zase životní náplň. Ale nikomu, kromě Katky, samozřejmě nic neprozradil. Selka ze vsi jim teď musela nosit mnohem víc aprovizace a chtěla za to nejen peníze. Přišlo na řadu Janovo zlato, které před časem nakoupil v Praze. Tu dostala zlatý prstýnek, tu náušnice, které Josef bral z bratrovy skrýše. Jen před Hejdánkem se málem prozradil cigaretami, když mu přestal dávat svůj poukaz na tabák. Vyřešil to tak, že si před ním zapálil.

„Tebe jsem nikdy kouřit neviděl!“ divil se čamrdář.

„To víš, na frontách se situace mění každým okamžikem,“ zažertoval Josef a příští poukázku na cigarety už mu neposkytl.

Na frontách se opravdu situace měnila bleskově. Většinou ale v neprospěch Velkoněmecké Říše. Absurdní plány geniálního vůdce se nedaly uskutečňovat. To už bylo jasné. Prohra se pouze oddalovala za cenu obrovských materiálních a lidských ztrát. I tady v protektorátu už byli partyzáni a Josef měl teď úkol zásobovat několik lidí, jak to bylo možné. Kateřina pekla buchty s marmeládou, bramborové placky i chlebové večky, z mouky, kterou Josef opatřil od mlynáře Paroulka. To všechno bylo Anežce podezřelé.

Na vánoce se dostali domů jak Jan, tak jeho syn Václav. Jenže situace ještě nebyla zralá pro útoky z totálního nasazení. Navíc si Václav namluvil v Králíkách děvče a byl v tom městečku pod Kralickým Sněžníkem vlastně spokojený a šťastný. Až do oněch míst ještě angloamerické bombardovací svazy nedoletěly. Hrozilo tu jediné nebezpečí, kterého se Václav bál. Všechny muže začali přemísťovat z Králíků do Ostravy.

Jan po večeři vykládal historku, která ho mohla stát život. Mnohé vrtule, určené pro meserschmity nebyly dokonale vykované. Zmetky na první pohled, které občas procházely i kontrolou. Komise jeden takový nepodařený kousek objevila na Janově pracovišti. Šlo viditelně o sabotáž, což znamenalo při nejlepším koncentrák, při nejhorším kulku do hlavy. Občas se takhle pokroucený list vrtule dal srovnat ránou kladivem na kovadlině. Muselo se vědět, kam udeřit. Ale vždycky šlo o riziko. Buď se úder povede, nebo je z vrtule nepoužitelný zmetek.

Všichni z komise, kde byli i ozbrojení příslušníci SS čekali, co s tou vrtulí Jan Bendl vyvede. Jeden si už otevřel pouzdro s pistolí.

„Tak jsem do toho kladivem bacil! Jednou, dvakrát, a ono se to nerozlomilo. Celý profil se zdál rovnější. Třísk jsem do toho vší silou a čekal kulku v hlavě. Čuměli jak telata. Ten co tomu rozuměl pak prohlížel profil a pokyvoval hlavou, jako že by to teď mohlo odpovídat normě a já se potil až na pytlíku. Místo kulky do hlavy mě udělali předákem dílny. Mám na starost třicet lidí. Je to vo hubu. Zmetků pouštím čím dál víc!“

Josef se zmínil Janovi o partyzánech, ze kterých prakticky od toho prvního setkání nikoho neviděl. Kdyby Jan utekl z pracovitě, mohl by se u nich možná schovat. Ale pořád to vypadalo, že konec války je ještě příliš daleko.

X

X

KAPITOLA 17

X

Říční škeble z Lužnice rybáři přestali dodávat. Stejně se z nich nedaly vyrobit kvalitní knoflíky. Stěny ulit byly příliš tenké a zhotovené knoflíky se často lámaly. Pokud měl ještě někdo zásoby pravé perletě, jakž takž vyráběl a dosáhl i odbytu. Jinak se hledaly náhražky. Kromě kostí a galalitu, experimentoval čamrdář Hejdánek s tvrzeným papírem. Knoflíky se pak stříkaly acetonovými barvami. Byly ještě hořlavější než galalitové.

Kdo neměl v Městečku zaměstnání, nebo ti, co se tajemníkovi znelíbili, museli na práce do Říše. Toho se obával i Josef i když si mohl na své válečné zranění opatřit od lékařů potvrzení o trvalé invaliditě. Ale v podstatě se za ten svůj stav, který mu nijak fyzicky nevadil, až na to nejdůležitější, že nemohl mít ženu, v podstatě stále styděl.

Oficiálně byl zaměstnán u Hejdánka, ale kdykoli ho mohli na arbeidsamt povolat. Stále ještě, i když to jen předstíral, chodil čistit dvě dopoledne v týdnu škeble do kolny u rybníka Budín, a tak zároveň nepozorovaně zásoboval proviantem partyzány. V ruksaku na zádech měl chléb, máslo, občas i maso, nějakou zeleninu, brambory a samozřejmě cigarety. Ty teď u Bendlů vyráběli „z domoviny“. Velkoněmecká Říše velkomyslně dovolovala pěstovat tabák v omezeném množství na zahrádkách. Rostlina dosahovala někdy až dvou metrů, její jemně ochlupené listy byly mastně lepkavé a zvláštěně páchly. Sušily se pak na šňůrách a krájely, v období kdy byly ještě vláčné, na co nejtenčí nudličky. To dovedla velmi šikovně Bendlova dcera Hedvika. Jinak pracovala jako zdravotní sestra v nemocnici. I tak mohla denně očekávat povolání do některého špitálu v Říši. Ale i zde léčili raněné vojáky z front a Hedvika o těch chlapcích bez nohou či rukou, osleplých nebo se zjizvenými tvářemi, často doma vykládala, protože si stále byla vědoma, jak po ni toužebně s těmi svými zmrzačenými těly koukají. Po matce zdělila krásu a po otci hudební sluch, naštěstí ne podnikavost, takže z ní mohla být i dobrá manželka, ale v téhle době na žádnou vážnou známost nemyslela i když se kvapem blížily dvacáté narozeniny. Všechno to doženu až po válce, slibovala si a s doktory ve špitále si nic nezačínala.

Josef musel do činnosti se zásobováním partyzánů zapojit i Anežku, která zprvu odmítala a dokonce mu v té aktivitě bránila. Bála se prozrazení, možných domovních prohlídek a tudíž vážných následků. Měla v posteli schovaný kufřík plný zlata a drahých předmětů, o kterých Josefovi dosud neřekla.

„V téhle době riskujeme všichni, a každého z nás může sebrat Gestapo za cokoli. Všechno co děláme je přece proti nim!“ vysvětloval Josef, a pokoušel se domluvit

s mladým Skálou, jehož tátu, komunistu, odvezli do Buchenwaldu. Bylo třeba obnovit činnost partaje, která v Městečku ztratila většinu svých členů.

Nejstarší Skálův syn byl nasazen na stavbu Štěchovické přehrady, kde si úmyslně způsobil úraz na ruce. Zatím do práce znovu nenastoupil, nosil sádru od prstů až po předloktí, ale mohl si ji tajně na noc sundávat.

Takových případů bylo v Městečku víc. Jaruška Hronová, nasazená do továrny v Dortmundu, si při dovolence záměrně opařila nohu: Tři měsíce jí doktor předepisoval neschopenku, ale pak si pro ni přišli. Musela zpátky do Reichu, kde už každou noc Angloameričané systematicky bombardovali velká průmyslová města.

Ráno chodil Franta Skála k rybníkům, kde měl natěžko nahozené udice a občas nějakou tu rybu domů tajně přinesl. Kdyby ho chytli, hrozil mu koncentrák, jako ostatně za všechno, co se v protektorátu provádělo nelegálně. V poslední době se za sebemenší přestupek zavíralo. Odpoledne vysedával na náměstí v parku s rukou v sádře, pokuřoval domovinu a pozoroval, jak po silnici pochodují vojáci z místní posádky na cvičák pod hřbitovem. Zaznamenával si, jen tak pro sebe do paměti, jejich počty a druhy zbraní, které nosili. Líbily se mu maskovací uniformy, některých poddůstojníků. Maskování spočívalo v různobarevných kroužcích, od zelené až po hnědou, které byly po uniformě jakoby rozesety. Voják mohl ideálně splýval s terénem. Skála si umínil, že po válce si takovou uniformu sežene i kdyby z ní měl vysvléci nějakého zabitého Nácka. Při těch odpoledních siestách v parku měl u sebe v aktovce dalekohled, takže si mohl pochodující vojáky, kteří po náměstí vždycky zpívali, ale spíš vyřvávali tu svou Lily Marlen, Heimat daine Sterne,

nebo O Tannenbaum, tajně a detailně prohlížet, ale nesměl ho nikdo při tom pozorování sledovat a následně udat.

Jednou si k mladému Skálovi, jen tak jakoby náhodou, na lavičku v parku přisedl Josef Bendl.

„Tvůj táta je komunista,“ začal přímo.

„Ale vy ne! Vás pustili ze zátahu a jeho poslali do lágru!“

„V Táboře na landratu byl můj brácha, vzal to za mě, jeho pustili, protože dokázal, že dělá pro německou firmu knoflíky. Pak nám dílnu gestapo zavřelo, když zjistilo, že dodáváme německé armádě prudce hořlavé zboží. Přece víš, že je za to totálně nasazenej! Já jsem se einsatsu vyhnul pro válečný zranění!“

„A co ode mě chcete?“

Josef to musel říct přímo:

„Dát znovu dohromady stranu a začít s odbojem!“

O partyzánech se zatím nezmínil.

Dohodli se na jediném: budou se o případných nenadálých událostech, změnách, či možných akcích informovat. A shodli se i na spojce, která by oběma vyhovovala. Měla to být Hedvika a navrhl ji Franta Skála. Snad proto, že se mu líbila, ale zatím neměl příležitost se s ní setkávat.

Hedvika kupodivu souhlasila. A protože se zkoušku spojení rozhodli uskutečnit hned ten večer, sešla se s Frantou ve stanovenou dobu za kostelem. Měli tak spolu vlastně první rande. Přinesla mu deset cigaret domoviny.

Partyzáni přestali pro potraviny docházet. Ruksaky s jídlem zůstávaly na místě. Žádný vzkaz, žádná stopa. Josef si vlastně oddychl, shánění proviantu bylo stále svízelnější a

nebezpečnější. počátkem roku nechal Pitinger četníky, jimž velel jeho kumpán Hofmann, který zabral v Městečku vilu po Simonu Lebensteinovi, provádět namátkové prohlídky ve vsích. Ve kterém stavení objevili náznaky zabijačky, nebo na černo držené prase, ten šel na nucené práce, ani nemukl. Tuhle dvojici Městečko i celé okolí nenávidělo. Lidé si tajně přísahali, jak se Pitingerovi i Hofmanovi po válce pomstí, někteří to říkali už veřejně a někteří měli tajně nachystaný provaz. Jenže je předběhlo Gestapo.

Ti dva rozhodovali v Městečku o všem. Po tom, co nechali poslat do koncentráku Karla Jiroutku za to, že choval v ohradě u lesa Hájku nezákonně slepice, kačeny a husy, zabrali tu jeho farmičku i s převzatým živým inventářem. Navíc začali chovat prase sami. V únoru usoudili, že už je dost vykrmené a přišli k řezníku Urbanovi.

„Tohle by byla přece zabijačka na černo! S tím já nechci nic mít!“

Nechtěl jít dobrovolně, šel s donucením, po výhrůžkách. Ale ještě předtím stačil zavolat na Gestapo.

Prase porazili, vyvěsili na háky, oba představitelé obce se z radosti začali posilňovali šňapsem, řezník stahoval krupon a zároveň sledoval cestu k lesu.

Když uviděl siluety dvou černých aut, nechal na místě nože i náradí a s pokřikem, už si pro vás jedou! vyběhl do lesa. Shodil zástěru, která mu bránila v pohybu a utíkal, co mu tloušťka a dech dovolovali jak jen mohl nejrychleji a nejdál. Po hodině doklopýtal, zralý na mrtvici, do vesnice, kde znal několik sedláků. Domů se vrátil až po půlnoci.

Pitinger s Hofmanem si utéct nedovolili, proto je zatkli na místě, aniž se sháněli po řezníkovi. Jako exemplární případy je obratem odsoudili a oba skončili v koncentračním táboře, do kterých předtím nechali z Městečka poslat desítky lidí.

Za ně do vedení města a policie byli vzápětí dosazeni jiní Němci. Velitelem četnictva se stal raněný frontový důstojník, leitnant Zaborsky. Chtěl se s tou svou dřevěnou nohou dožít konce války a přežít. Tajemníka teď dělal jistý Kurt Adler, člen SS na penzi, který už neměl dostatek energie. Žádal loajálnost od českých představitelů města a jako poradce si vybral učitele Hamáčka, podepisujícího se v poslední době Hamacek, o kterém kolovaly dohady, zda je, či není u Němců. Jeho žena, učitelka Hamáčová, pravidelně vybírala příspěvky na Národní souručenství a peněžní dary od movitých občanů na zimní pomoc Winterhilfe, která měla pomáhat sirotkům, ale ve skutečnosti šla na potřeby armády.

K Bendům došel dopis a každý dopis teď mohl oznamovat něco nepříjemného a nežádoucího: Václava přeložili z Králíků do Ostravy bez jeho dívky Marušky a on byl ze zoufalství rozhodnut z těch hutí zdrhnout za každou cenu. Josef mu psal, ať ještě nějakou chvíli vydrží, zase příjdou příležitosti a myslel tím partyzány. Tady doma by se dlouho sám schovávat nemohl, kdyby ho četníci chytli, čeká ho přinejlepším koncentrák. To hutě jsou jistě pořád lepší.

Zato přijel domů Jan. Pár dní před nezdařeným atentátem na Hitlera, o kterém vzápětí referoval Londýn i Moskva a několik týdnů po invazi na Atlantickém pobřeží, kde spojenci otevřeli Druhou frontu. Továrnu ve Wroclawi, kde pracoval, postihl těžký nálet.

„Všechno rozsekali na padrt'! Stačili jsme utéct k řece, ještě než začaly padat bomby a utíkali jsme podél břehu, po celou dobu náletu. Kdo zůstal v továrně, ten to slíz. Bombometčící mířili dobře. Shořely i ubikace, kde jsme bydleli. Musel jsem se pak hlásit, abych vůbec dostal něco k jídlu a dalo se čekat, že mě pošlou odklízet trosky, ze

ktorejch stejně už nemohlo nic vzejít. Ta továrna byla totálně odepsaná. Jen samý zprohýbaný železo a ohořelý trámy. Úředník rozhod, že budu přesunutej do Lince, když se mě napřed česky vyptal, odkud jsem. Zdál se přístupnej a proto jsem to zkusil. Sundávám z prstu zlatej snubní prstýnek, kterej mi němci nevzali, pokládám ho na okraj stolu a koukám tomu chlapovi do očí, jestli se dovtípí. Asi tyhle situace znal. A udělal to s docela samozřejmým gestem a jistě ne poprvé. Tu mou pracovní kartu roztrh na čtyři kusy a hodil do koše. Jsem prakticky neregistrovanej. Do Lince žádná má karta nedorazí. Nikdo mě nikde nebude shánět! Prostě – ztratil jsem se. Zahynul při bombardování. Neexistuju! Zmizel jsem beze stopy. Takovejch lidí za války je!“

„Ale jak tě tu budeme schovávat?“ uvažoval Josef.

„ Jsme přece pořád ještě zaměnitelní! Já budu prostě ty!“

Od toho dne začali oba bratři nosit stejná saka a stejné čepice, a Jan se po většinu dne držel vzadu v domě. Bylo třeba jen sehnat nějaké jídlo navíc, jako předtím pro partyzány, kteří se úplně ztratili. Zlatých předmětů pro tyto účely rapidně ubývalo.

Jak hlásil zahraniční rozhlas, šlo vše přesně podle bojových plánů. Američané postupovali po vyloštění v Normandii směrem k hranicím Německa, byl osvobozen Řím, vypuklo Varšavské povstání a vzápětí povstání na Slovensku. To každého zajímalo nejvíc. Jenže odtud nedocházely žádné přímé zprávy.

Pak přišel dopis z Moravské Ostravy od Václava. Nenapsal nic konkrétního, jen naznačil, že na Slovensko odtud není daleko. To se dalo pochopit jednoznačně. Slovenského Národního povstání, jak bylo později oficiálně označeno, se zúčastnil i Václav Bendl, protože další dopis od něj už nedostali.

Pak se ty dobré zprávy obrátily k horšímu. Varšavu Němci rozbombardovali, slovenské povstalce zatlačili do hor.

V Městečku chodily kontroly na noční zatemnění. Všechny rolety v oknech musely být z černého papíru, aby nepropustily ani skulinku světla. Jedním z kontrolorů se stal i Němec Erich Hauser, zvaný Hojzřík, který ještě stále pracoval ve Valkově lomu. Po práci každý večer vycházel do ulic a důležitě klepal lidem na okna a upozorňoval na špatné zatemnění, ale většinou poslouchal, co se kde za okny povídá a zda není slyšet cizí rozhlas, který byl pod trestem smrti zakázaný. Komunisté už měli znovu svůj výbor a usnesli se, že Hojzříka trochu z jeho aktivity vyvedou.

Zařídil to mladší brácha Franty Skály, výrostek, kterému říkali kluci Rampa, pro jeho široká ramena. Právě vychodil školu a byl zapsán do perleťářského pokračovacího kurzu, který konečně dovolila v Městečku zřídit Hospodářská komora z Budějovic. Tady se zpracovatelé perletě vždy důsledně starali o svůj dorost, protože věřili, že čamrdářské řemeslo v Městečku nikdy nezanikne. Zatím úspěšně válku přežívalo.

Rampa si připravil pevný provázek, večer jeho konec přivázal ke sklepním mřížím pár centimetrů od země a volně jej natáhl přes celou ulici do protějšího průjezdu, kde byla jedna půlka dveří i přes noc otevřená. Lidé tu neomezeně procházeli z jedné ulice do druhé.

Ta, kterou si zvolil Rampa, ústila do náměstí. Po obou stranách byly domy s nízko položenými okny a Hojzřík tu pravidelně večer co večer šmíroval a všude naslouchal.

Rampa musel být trpělivý, ale pak stačilo zatáhnout za provázek, který se napnul pár centimetrů od země a nepřipravený Hauser o něj bezpečně zakopl. Naráz padl, až to ve tmě žuchlo a zasténalo. Rampa jen vykoukl a uviděl

zkroucenou siluetu na chodníku, která se s námahou a úpěním zvedala se země, a pak kulhala zpátky odkud přišla. Od té doby Hauser už špiclovat pod okna nechodil, ale zůstával dál věrný Velkoněmecké říši, která se pomalu ale jistě hroutila.

X

X

KAPITOLA 18

X

Vánoce toho roku prožívali u Bendlů jako většina Čechů s nejistotou. Od Václava nepřišla za poslední půlrok jediná zpráva. Dcera Hedvika byla v jiném stavu a nechtěla prozradit s kým. Zpočátku na to rodina reagovala šokem a Jan se nebývale rozčilil. Jenže dcera otce svého dítěte prozradit nehodlala a reagovala stále stejně:

„Než na práce do Říše, raději tu porodím tři děti!“

„Ale do takových zlých časů? Co když budeme muset utíkat?“ dělala se matka Kateřina. Jan pak bezmocně spočítal, kdy by se dítě mělo narodit a usuzoval, může-li už do té doby válka skončit. S bratrem Josefem denně označovali na mapě místa, která Němci beznadějně ztráceli. Rudá armáda suverénně a nekompromisně postupovala vpřed. Panicky před ní utíkali němečtí civilisté z dříve obsazených území patřících do Velkoněmecké říše.

Stále častěji se objevovali v ulicích Městečka lidé se zavazadly, s vozíky, někdy i žebříňáky tažené krávou, výjimečně volským potahem. Všichni se ubírali směrem do Němec, jako by je tam čekalo vysvobození. Začalo se jim říkat vystěhovalci.

Začátkem února někdo večer zaklepal na zatemněné okno a všichni u Bendlů se zděsili. Jan zmizel v kůlně, ale pro jistotu vyběhl zadními vrátky do postranní uličky zvané Dláždění a pak zalezl do keřů v zámeckém parku, odkud pozoroval kde se co pohne.

Josef otevřel a do kuchyně vpustil Frantu Skálu. Ten stál chvíli rozpačitě u dveří, než se mu Hedvika, k překvapení přítomných, vrhla do náručí. Identita otce jejího dítěte byla najednou zcela jasná.

„Utek sem z totálsacu, takže Hedviku si budu moct vzít až po válce!“

To nakonec chápali všichni, i její otec, který měl proti nenadálému nastávajícímu zeti samozřejmě výhrady. Teď se budou muset do konce války navíc schovávat oba a možná spolu! Budou sedět někde za komínem na půdě, vykládat si anekdoty, hrát štrychovku, vzájemně se smířovat nebo si lézt na nervy. Dcera Jana Bendla si vezme komunistu!

Nakonec tohle téma případné tolerance příhodně vyřešil Josef. Nabídl mladému Skálovi provizorní úkryt v chajdě u rybníka Budín.

Po několika dnech ho Josef v boudě neobjevil. Pouze vzkaz se žádostí o potraviny a cigarety. Franta Skála zřejmě odešel s partyzány, kteří se sem vrátili. Teď bylo třeba chodit do vsí shánět proviant. Jenže už neměli čím platit. Sedláci protektorátní peníze nebrali. Prakticky nebylo co za ně koupit. Anežka se o pokladu, ukrytém v posteli, na který denně uléhala, nikomu nehodlala zmínit. Chtěla ho neporušený a tudíž celý odevzdat paní Milsteinové, až se vrátí z Osvětimi, kam je údajně z Terezína v transportu poslali.

V březnu musel Josef na zákopové práce. Hloubily se obranné linie na jihozápadní Moravě. Němci byli teď daleko nervóznější a krutější. Za sebemenší přestupek lidi stříleli. I tak se výkopy vlekly a kdo mohl, utekl, nebo práci bojkotoval. Situace byla už naprosto jasná. Němci válku prohrají! Národ, který si poprvé v dějinách lidstva chtěl podmanit všechny ostatní pod gloriolou nadčlověka a za cenu

utrpení těch druhých, byl na kolenou. Už se jen čekalo, kdo ho na oplátku dorazí.

„Za to, co nám udělali, bychom jimi měli tisíc let pohrdat, než jim dovolíme požádat o odpuštění,“ řekl na výkopových pracích chlap se jménem Lustig o rauchpauze, a Josef si tohle jeho prohlášení zapamatoval. Později o něm stále častěji uvažoval. Pořád nemohl pochopit, jak z mužů, kteří by za normálních okolností prožili pokojný život se svou rodinou v míru a v porozumění s ostatními, v místě svého rodiště či zaměstnání, a stejně tak i pokojně zemřeli, mohla vzniknout tak krutá monstra, opomíjející jakoukoli lidskou toleranci! Jen díky hlasitým žvástům jakéhosi pochybného fůrera, který bůh ví čím je všechny zbláznil a přeměnil ve věrně pochodující masu kruťasů, uzurpátorů a despotů, neštítících se jakýchkoli zvěrstev na ostatních živých bytostech. To bylo Josefovi stále nepochopitelné, jak takový národ s bohatou a slavnou historií může naráz a totálně zvlčit. Kam z něho zmizela lidská tolerance, která přece v každém člověku musí alespoň dřímat?

Městečkem už putovali němečtí vystěhovalci téměř nepřetržitě. A nikdo vlastně neznal přesné směry jejich cest. Mířili jen od východu na západ. Ale především utíkali před Rusy. Věděli asi proč. Rudá armáda se bude mstít za činy spáchané v té její zemi, kde se oběti nedaly ani spočítat.

Obě fronty, ze západu i z východu, se natolik k sobě přiblížily, že vlastně nebylo kam utéct a kam se schovat. Na cestách byli nejen vyhnaní Němci z dříve jimi obývaných a zabraných území, ale i ti, kteří se viditelně se Třetí říší zapletli a teď je čekala tvrdá odplata.

Kateřina musela obětovat své zlaté náušnice dovezené z Ruska, které jí daroval Jan ke svatbě. Získali za ně pravidelný proviant, jímž zásobovali vlastní kuchyni i partyzány. Jinak měla nejnutnější věci naskládané ve dvou bednách od perleťových mušlí, které v případě nouze naloží na vozík. Předpokládalo se, že lidé budou utíkat do lesa Hájku, pokud se dostane bojová fronta až sem. Ale Josef rozhodl, že se všichni ukryjí v té boudě pod hrází, kam o večerech nosil partyzánům jídlo a trochu tabáku, a odkud přinášel pro Hedviku zalepená psaníčka od Franty Skály, se kterým se ale od jeho zmizení nesešla.

Kateřina šla za zbylé potravinové lístky koupit kousek sádla. V prázdném krámě ji oslovil řezník Mládek. Vlastně ji z pod pultu strčil rovnou do kabely celou tlačenu a pár jítrnic:

“Vy víte, pro koho to je, a přijďte zase v pátek. Přineste si sklenice na sádlo, ale kdyby tu byli nějaký lidi, tak nic!”

Řezník Mládek si chtěl pojistit budoucnost a navíc potřeboval vyčistit protektorátem zaneřádnou duši. Hrál na dvoje housle, zásoboval masem místní kuchyni wehrmachtu a to mu pozdější vítězové, zejména komunisti, mohli tvrdě spočítat. Proto si vzpomněl na partyzány a rovnou to zkusil s Kateřinou a trefil se dokonale.

Na obloze se teď téměř denně objevovaly svazy bombardovacích letadel. Mířily na sever a bylo jich nespočet. Napřed se lidé báli a utíkali do sklepů, mysleli, že budou házet bomby na Městečko. Pravidelné formace tvořily na nebi vzory podobné křížům a připomínaly rozvinutý koberec, který měl někdy až půlhodinové trvání. Tu nepředstavitelnou zkázu, kterou bombardéry nesly, vysypou na předem určené objekty a města a zabijí při tom tisíce lidí.

Hedvičino dítě se mělo narodit v půli května, ale narodilo se dřív. Dva dni před tím, než Rudá armáda osvobodila Městečko, ze kterého německá posádka právě utíkala. Lidé po jejím odjezdu vyběhli do ulic, ale s obavami mluvili o návratu komanda, které má vyhodit do povětří školu a důležité objekty, jako byla Kroupova uzenárna. Učitel Čech ihned začal organizovat domobranu z dobrovolníků, kteří měli jen šest pušek a dvě pistole. Prohledávaly se sklepy školy i uzenárny, kde žádné výbušniny nikdo neobjevil. I tak měli lidé strach z nadcházející noci. Rodičku Hedviku i jejího syna raději přemístili do sklepa, kde jí připravili zateplené provizorní lůžko.

Hitler před svou smrtí nařídil v Neronově rozkazu při ústupech všechno totálně zničit a zlikvidovat.

Začátkem noci kdosi vypustil zprávu, že do Městečka přijíždějí od Trnkovic Rusové. Nebyla to zpráva podložená, ale šířila se téměř řetězovou reakcí. Lidé strhávali zatemnění a rozsvěcovali světla. Místní fotograf Klásek snášel reflektory z fotoateliéru a začal jimi, na potvrzení téhle zvěsti osvětlovat Horní ulici. Po několika letech temna zazářilo opět Městečko všemi okny i výlohami a pouličními lampami. Komando SS se mělo údajně té noci vrátit, provést destrukci vytypovaných budov, a tak centrum města v mžiku proměnit v rumišť se stovkami mrtvých.

Pokud vůbec takové komando existovalo a směřovalo k Městečku, muselo se na Báčovském kopci nezbytně zastavit. Do ozářeného města, kde na náměstí začala vyhrávat do noci místní dechovka a lidi se nerozpakovali na ulicích tančit, kde už opravdu mohli být předsunuté ruské jednotky, by si už zřejmě netrouflo.

Tudíž nevadilo, že sovětští vojáci na koních a s bryčkami plnými sena a proviantu začali projíždět městem až následujícího dne dopoledne, kdy už muzika na náměstí

nevyhrávala, neboť valná většina obyvatel, unavená tou nenadálou noční veselící a radostným připíjením na zdraví, z lahví, které kolovaly od úst k ústům, ještě ležela v posteli a léčila si z těch domácích samohonek rozbolavělé hlavy.

Jinak Městečko, z té dlouhé války, která byla v dějinách lidstva bezesporu nejkrutější, vyšlo téměř nedotčené a neporušené.

X

X

KAPITOLA 19

X

Konec války přinesl obrovskou radost a úlevu, a ještě větší bolesti. Téměř každá rodina někoho v téhle válce ztratila. Městečko po příjezdu Rudé armády oslavilo vítězství nedělní bohoslužbou v kostele, průvodem dechové hudby ulicemi a vlajkami na domech, z nichž polovina byla rudých, se srpem a kladivem a pěticípou hvězdou. Někdy jen neuměle namalovanými symboly na červeném flágu, kde se ještě uprostřed rýsoval nevybledlý kruh s dřívějším hákovým křížem.

U Bendlů trpělivě čekali na zprávu od Václava. Nedochozela. Jan se chtěl vydat pátrat na Slovensko, ale sám uznal, že teď, kdy je v pohybu celá Evropa, kdy jsou i nákladní vlaky s dobytčáky přečpané lidmi, vracejícími se domů z nejzazších i nejhroznějších míst, kam je válka nahnala, by byla snaha najít Václava zřejmě marná.

Zato se vrátil Franta Skála. S partyzány v posledních dnech války bojoval proti Němcům u nedaleké obce Mitkov a proto ho v Městečku začali považovat za hrdinu.

Prvním předsedou revolučního Národního výboru se stal učitel Čech, ale jakmile se z koncentráku navrátili uvěznění komunisté a vrátilo se jich ze čtyřiceti zatčených pouze

dvanáct, žádali nové uspořádání na radnici i ve veřejných funkcích.

Ke komunistům se teď hlásilo daleko víc lidí, než před válkou. V hostinci u Pípalů byl permanentně prováděn nábor do strany a Josef žasnul, co za individua a parazity do partaje vstupuje, ale nemohl proti nim bezdůvodně protestovat. Všichni si vymysleli nějaké zásluhy i když v podstatě žádné neměli. Spíš se dala u některých vystopovat kolaborace s Němci, jako u pošťáka Jágra, který údajně české lidi pravidelně udával. Jeho naštěstí do partaje nevzali ani komunisté, ani národní socialisté, vedené učitelem Čechem.

Franta Skála měl v komunistické straně coby partyzán funkci zajištěnou. Hedviku si vzal hned v červenci, kdy ho jmenovali předsedou Akčního výboru v Městečku. Jan se vrátil ze Slovenska, ale o Václavovi nepřivezl žádnou zprávu. Povstání prý bylo chaotické a vstupovalo do něho mnoho lidí. Před ústupem do hor docházelo ke střetům s Němci. Bojoval ten, kdo si někde opatřil zbraň, žádná oficiální registrace příslušníků povstání neexistovala, zato hromadné hroby, do kterých byli u některých vesnic uloženi jak Němci, tak partyzáni. Všichni beze jména. Kde se Jan ptal, zanechal i svou adresu. Ale nikdo se zatím na ni neozval.

O to byla svatba smutnější, když se navíc potvrdilo, že Skálův táta v koncentráku zahynul. A taky se nekonala v kostele. Což zařídil Josef dle vlastních zkušeností. Jan Bendl zuřil. Ale z Bratislavy, od firmy Nagy, přivezl první zakázku na perleťové knoflíky.

Čamrdářská výroba se rozjela vzápětí po ukončení války. Kdo měl ještě nějaké zbytky perleť začal knoflíky znovu vyrábět. Bendlové opět otevřeli zapečetěný veřtat, a našli tu i hromady galalitových knoflíků s emblémy hákového kříže. Jan je určil ke spálení a Katka rondelky poslušně házela

do kamen. Ale při hoření vydával galalit nedýchatelný smrad a místo popelu vznikala černá mastná hmota, která zanesla v kamnech celý rošt!

„Ty knoflíky přece můžeme přetrádat!“ navrhl Josef a Anežka dostala za úkol všechny hákové kříže frézku vybrousit, takže pak nikdo nepoznal, že na těch knoflíkách byl kdy znak Velkoněmecké Říše, která chtěla dobýt celý svět a po níž zůstaly jen zoufalé trosky, které naštěstí už nikomu zkázou a zotročením nehrozily.

Když Anežka seděla u mašinky a vkládala do šlusu knoflík za knoflíkem, aby odstranila z povrchu hákové kříže, přemýšlela, co se asi stalo s rodinou Milsteinových a s ostatními Židy z Městečka, z nichž se po válce doposud zpátky domů nevrátil ani jediný. Uvažovala, jak by se o nich mohla něco dovědět. Jestli opravdu zahynuli v Osvětimi jako prý miliony Židů. To by asi ten kufřík se zlatem a s diamanty mohl zůstat jí! Ale za tuhle cenu ho nechtěla. Pořád nebyla rozhodnuta, má-li se o tom pokladu konečně Josefovi zmínit.

Dílna bratrů Bendlových opět začala fungovat a nebyla by ani nouze o zákazníky, jen mít z čeho vyrábět. Podobně se s nedostatkem perletě potýkaly i další veřtaty. Jen mistr Hejdánek takové problémy neměl. Začal vyrábět ze zbytků ploché perletě obdélníkové a oválné brože. Jemnou pilčičkou vyřezával orámované siluety Hradčan, pilníky a brusku vytvářel poloreliéf, který pak dokonale vyleštil. Jan mu ta malá umělecká dílka vozil do Prahy, kde se začala prodávat v jednom obchodě na Národní Třídě a byl o ně enormní zájem. Kupovali je američtí důstojníci jako suvenýry pro své ženy, ke kterým se už měli brzy vrátit.

Rusové zase žádali květy z perlet'ových lastur, připomínajících lekníny. Chodili si pro ně k Hejdánkovi přímo do dílny. Důstojník Tarasov se u fotografa Kláska

s nimi nechal dokonce vyfotografovat, jenže žádal cvětnye fotokartičky, které Klásek ještě nedovedl zhotovit a tak mu fotografie vykoloroval pastelkami a leitěnant Tarasov byl náramně spokojen a zaplatil okupačními rubly, které ale Klásek neměl kde směnit.

S ruskými vojáky v Městečku, umístěnými zase ve škole, na kavalcích, které tu po německé posádce zůstaly, se někteří odvážnější občané začali paktovat. Melichárek s nimi měnil „časy“ za kořalku, pálenou teď po válce v každém druhém baráku.

Obávaný velitel, kapitán Malaščenko, přijímal pouze učitele Čecha. Ten, jako představitel Revolučního Národního výboru, s ním coby zástupce obce musel vyjednávat, a často se toho blázna, co z ničeho nic vytáhne pistoli a střílí do vzduchu, opravdu bál. Jinak byl Malaščenkovým oblíbencem mladý Igor Jánský. Jeho táta, legionář, si z Ruska přivezl ženu Taťánu a Igorek od malička znal i matčin rodný jazyk. S ruskými vojáky tudíž plynne hovořil a občas i překládal důležitá jednání. S Malaščenkem pak často pořádali pitky a Igorek na tyhle akce vodil tajně místní svolná děvčata. Proto také hvězda Igora Jánského zářila v Městečku těsně po válce víc, než komunisty a partyzánského hrdiny Franty Skály, který hochštaplera Igorka z duše nenáviděl. Přesto se pak jako komunističtí funkcionáři museli spolu stýkat a dělali si pravidelně naschvály, které šly později až do krajnosti, a mnohdy se už nedaly zastavit. Později způsobily v rodině Bendlů přímo tragedii.

Poválečný nedostatek perleti, který v Městečku znatelně brzdil výrobní možnosti čamrdářů, vyřešil náhodně fotograf Klásek.

Jel se podívat do rodných Domažlic na své bratry a americké vojáky. Amíci jezdili po západočeských městech

v džípech, vozili děvčata, rozdávali žvýkačky, vojenské konzervy a ženským nylonové punčochy! Jejich jazzové orchestry hrály na náměstích a holky tančily jak divé.

„Všichni tu štědré Američany milují,“ vykládal nadšeně Klásek v hospodě Na Panské, kam pozval několik čamrdářů, včetně Jana Bendla.

„U bráchy v Tachově jsem našel vedle opuštěné továrničky hromady těchle homolek. Zbylí Němci tvrdili, že je to perleť, že se z těch šneků vyráběly před válkou knoflíky. Klucí to tam teď po sobě házejí místo kamení!“

„Vždyť je to trokas!“ zvolal Hejdánek, už jsme ho tu taky zkoušeli, ale na ponku se z něj knoflíky vrtají špatně!“

Jan Bendl se vzápětí vydal do Tachova. Trokasových homolek tam byly metrů. Nikdo teď, těsně po válce, ve městě knoflíky nevyráběl. V podobných veřtatech, jako v Městečku se dala objevit i další perleť. Jenže chyběli výrobci. Chlapů tu zbylo pramálo. Ale ženské se těch nepotřebných šneků a škeblí rády zbavily. Obzvlášť, když za ně někdo zaplatí, a Jan, ještě před měnovou reformou skoupil za protektorátní peníze jakoukoli perleť, kterou objevil. S jedním starým Němcem a Kláskovým bratrem cpali homole do pytlů a lastury do dřevěných beden a pak celý vagón poslali do železniční stanice Trnovice – Městečko. A protože nákladní vagón, putující přes půlku Čech, v té době chaotických drážních přesunů někde uvízl, dostal se na určené místo až před vánocemi a po měnové reformě. To prakticky způsobilo, že se Jan Bendl a vlastně i jeho bratr Josef, stali milionáři. Mohli prodávat získaný perleťový materiál za nové české koruny a většina čamrdářů ho od nich kupovala.

Bendl dovezl i několik mašinek, na kterých se z trokasových homolí knoflíky vyvrtávaly v Tachově a technický způsob vrtání, od původního dost odlišný, byl tak

vyřešen. V dílně u Machalů pak podobné mašinky začali vyrábět pro další zájemce. A protože při té technologii vrtání rondelky neprocházejí půrou, ale jsou pružinou v dutém vrtáku vyhazovány zpět - jakoby vystřelovány, začalo se té mašince říkat kanón!

Výroba perleťových knoflíků z homolí zvaných trokas v Městečku prudce stoupla a tuto surovinu začali čamrdáři objednávat hromadně, jakmile námořní cesty z indického oceánu opět fungovaly a obchod s perletí se znovu otevřel. Na trokasový materiál, ze kterého se vyráběly hlavně košilové knoflíky výborné kvality a ze zbytků později i perleťové brože, se přeorientoval především Karel Budar, vlastníci už malou továrnu s více jak padesáti zaměstnanci. A hodlal ten svůj provoz, který začal vykazovat zajímavé zisky, podstatně rozšířit velkou přístavbou.

„Uděláme z toho pořádnou fabriku na knoflíky!“ řekl svému už lehce plešaticímu synovi, který mírně překračoval třicítku. „Ty se oženíš a převezmeš podnik se vším všudy!“

Obojího se mladý Budar děsil. Jak ženění, tak vedení fabriky. Dosud si žil za fotrovy penízky zcela nevázaně. Už za války jezdíval se syny bratří Brhlíků a Igorem Jánským do Lázní svaté Kateřiny, kde se léčili zranění němečtí důstojníci a přivázeli jim na bryčkách vždycky i pár děvčat z okolí. Teď, po válce, kdy se otvírá nový nylonový věk, se on těší na Prahu, kde by mohl ještě pár let pobýt jako student, čehokoli. Fotřík má přece peněz, že neví co s nimi! A proč zrovna rozšiřovat fabriku, když ty velké továrny chtějí komunisti všechny znárodnit! S rozhodnutím svého otce v skrytu naprosto nesouhlasil, ale věděl, že ten paličák si říct stejně nedá. Musí ho spíš přesvědčit, že k vedení podniku je třeba vzdělaného člověka a vzdělání se dá nabýt jedině studiemi. Něž on vystaví fabriku, jeho syn získá titul komerčního

inženýra. To přece bude dobrá investice! I do budoucna. A studovat se dá teď jedině v Praze!

S přísluhovači Němců a odpadlíky se v Městečku zacházelo až příliš slušně. Ti, co zavčas neutekli, byli předáni do okresního města Říмова. Z původních německých obyvatel, kterých v Městečku po válce moc nezbylo, byl nejznámější Erich Hauser, který si to také za všechny odskákal. Zbančili ho až sotva lezl. Později byl, spolu s ostatními, dle následných Benešových dekretů z republiky odsunut.

X

X

KAPITOLA 20

X

Svět najednou zkrásněl, jakoby se stal lepším, i když se vzpamatoval ze všech těch válečných hrůz velmi pomalu. První poválečné volby vyhráli s přehledem komunisté a Jan byl výsledkem zděšen, zatímco Josef s ním počítal. I když byli oba vlastníky rozvíjející se firmy, měli na nové uspořádání společnosti každý jiný názor. Josef zcela jednoznačně fandil znárodnování.

„To nám ale seberou i tenhle veřtat! “

„Když seberou, tak seberou, pracovat přece můžeme kdekoli!“

„Ty jeden pitomej komunisto, kdy už ti konečně dojde, že si tu z nás rusáci udělají moderní otroky? Budeme muset držet hubu a krok a makat pro ně. Bude to horší než za protektorátu! Protože vy jim všichni navíc polezete do zadku!“

Po prvních poválečných volbách se stal předsedou vlády k radosti všech komunistů Klement Gottwald. Těm

ostatním zůstal prezident - jejich drahý a milovaný Dr. Eduard Beneš. I tak se boj dvou antagonistických skupin společnosti začal stupňovat.

Franta Skála měl už pevné místo na okresním sekretariátu strany. Získal i třípokojový byt v Římově, v Korunní ulici, po německé rodině Wagnerů, která byla na základě Benšových dekretů odsunuta. Od Bendlů do něho vzápětí nastěhoval svou ženu s dítětem, ke konečné radosti tchána.

Jan zase začal jezdit pravidelně do Prahy, která se mu teď čím dál víc zamlouvala. V herně u Nováků bylo otevřeno do tří do rána a z tanečních kaváren v centru města se i po tomhle pozdním, či ranním čase, ozýval americký jazz. Jenže došlo k obávanému zmrazení peněžních vkladů, kam byly zahrnuty všechny úspory, pojistky i cenné papíry.

„To znamená, že podle nového socialistického systému nebude nikdo hromadit bohatství a úspory!“ konstatoval s uspokojením Josef.

„Ale tobě ty prachy zablokovali taky! Ty nejsi žádné proletář. Máš na kontě tři čtvrtě miliónu, jako spoludávatel firmy. Až na to přijdou tví soudruzi, budeš mít co vysvětlovat!“

V podstatě měl Jan pravdu. Soudruzi, kteří se vrátili z koncentračních táborů, pohlíželi na Josefa zdrženlivě. Pořád jim nebylo jasné, jak mohl ošálit vyšetřující esesáky, a ti ho po razii a odvozu do tábořské věznice druhý den pustili domů. Sám nechtěl tu záměnu s bratrem prozrazovat a vysvětlovat a tak byl u koncentráčnicků v jakémsi permanentním podezření, že těm esesmanům něco prozradil, zatímco oni mlčeli a nechali se ztřískat do bezvědomí. Proto mu ani nenabídli žádnou funkci na radnici, kterou by asi stejně nepřijal. Mladý Skála ho naopak vyzdvihoval, prohlašoval, že zásoboval partyzány, a proto Josefa pozval,

k překvapení všech místních soudruhů, na oslavu prvního výročí bitvy s Němci u obce Mitkov.

Při tom nepodařeném přepadení německého muničního vlaku, který vlastně žádným obrněným vlakem nebyl a včas zastavil a vycouval ze slepé koleje, kam byl nasměrován, zahynul partyzánský velitel kapitán Anatolij Kozlov a radistka Máša Svidomskaja. Přestřelka mezi ochránci vlaku a partyzány byla později interpretována jako velké vítězství partyzánů nad fašisty, přesto že to byla jen hazardní klukovina vyprovokovaná neostřílenými přeběhlíky k partyzánům, jako byl Skála. Proti ustupujícím a zuřivým esesákům, sedícím na vagonech, kterým už šlo jen o to, nedostat se do rukou Rusů, v podstatě neměli šanci. Představa že vlak v plné rychlosti narazí do náspu slepé koleje, se nesplnila. Lokomotiva včas zabrzdila a vlak vycouval, k Američanům už to po kolejích jen čtyřicet kilometrů a tak se SS ani nezdržovali zmasakrováním nádražních zřízenců, sami si přehodili výhybku na správný směr, pro jistotu pokropili nádraží dávkou z kulometu a na protější stráň, kde byli ukryti partyzáni poslali pár střel z minometu. Ten promarněný život Kozlova a radistky Máši pak vyšetřoval vysoký politruk a chtěl dát nezodpovědné české partyzány za zbytečně promarněné životy sovětských soudruhů bez milosti postřílet. Nakonec bylo dohodnuto, že tahle přestřelka s projíždějícím německým vlakem bude zapsána zlatým písmem v dějinách partyzánského hnutí na Vysočině a obec Mitkov, o které dříve nikdo nikdy nic neslyšel, označena za partyzánskou. Každoročně tu vítězná bitva sovětských partyzánů a jejich českých druhů nad německými okupanty bude připomínána a oslavována a utvrzena kamenným pomníkem.

Franta Skála k nelibosti komunistů koncentráčnicků pozval na oslavu prvního výročí „bitvy o vlak“ i Josefa

Bendla, který ku konci války jejich partyzánskou jednotku zásoboval proviantem.

Před hospodou v obci Mitkov stáli nastoupení všichni, kdož měli s partyzánskou činností v této části Vrchoviny co do činění. Šlo o poměrně velkou skupinu lidí, kterým byly přiřknuty zásluhy, přesto, že partyzánů bylo původně jen šest. Ku konci se oddíl rozšířil o protektorátní zběhy, jako byl Franta Skála. Šlo v podstatě o lidi v boji nezkušené, kterým se znenadání a poprvé dostala do ruky zbraň, a najednou z ní mohli střílet na jedoucí vlak. Partyzánského velitele Kozlova, který se tenkrát setkal s Josefem v boudě pod rybníkem a s nímž Josef krátce hovořil, neuposlechli, na vlak stříleli bezhlavě a pak před následnou střelbou Němců utekli.

Vyznamenání přišpendlil Josefovi na klopu vysoký sovětský důstojník, který měl podobných řádů plnou hrud' a on si ho opravdu zasloužil, i když jeho dřívější soudruzi si mysleli pravý opak.

„Co z té placky máš, brácho, když tě tu tvý soukmenovci neberou! Nejsi jeden z nich a nebudeš! Možná proto, že jsi poctivější, než ostatní. Že si takovej naivka a moula, kteréj chce s každým vycházet v dobrým. Já si taky myslel, že po válce k sobě budou lidi vřelejší a tolerantnější, ale jakmile opadlo nebezpečí a strach, lidi jsou na sebe ještě větší kurvy, než je k tomu co opravňuje. Lidstvo je znovu v napětí a teď to napětí způsobují na rozdíl od Němců komunisti, a chtějí stejně jako oni, se svým Stalinem v čele nesmyslně dobýt celý svět, i když teď třeba beze zbraní. Je to zkrátka furt dokola.

Zásobování rok po válce se rapidně zlepšilo. UNRRA, jejíž pomoc přijímalo i Československo, poskytovala dostatek potravin a lidé si z vojenských konzerv, které měly anglická

označení a nápisy už dovedli vybírat. Vypadalo to na nečekaný blahobyt, kdyby bylo ovšem dostatek všeho ostatního, jako třeba textilu a bot. Jan vozil do Prahy z textilky od bratří Brhlíků látky na společenské obleky, za které zájemci ochotně a dobře platili a dostal se tak občas i do vyšších politických kruhů. Setkal se i s lidoveckými představiteli, kteří ho lákali, aby vstoupil do jejich strany, ale on stále odmítal, neměl takové trvalé politické přesvědčení jako bratr Josef, politika se mu zdála nemorální, úchylná a scestná, obzvláště teď, kdy v ní začínají mít hlavní slovo komunisté, a už si zákonem odhlasovali i státní tajnou bezpečnost, která může být časem horší než Gestapo. Líbila se mu stávající volnost, i když mu ji Katka před jeho každou cestou do Prahy všemožně znepríjemňovala. I tak se cítil spokojeně. Takový život, který mu umožňoval rozlet a široké styky i s lidmi, ke kterým se obyčejný smrtelník nedostane, mu činil potěšení. Doufal, že to takhle ještě pár let vydrží.

X

X

KAPITOLA 21

X

Začátkem roku 1948 nabraly události prudký a nečekaný obrat i spád. Boj mezi komunisty a ostatními stranami se znatelně přiosměřil. Už nebylo pochyb, že dojde ke střetu. Jenom se nepočítalo s takovým brzkým a nenadálým rozuzlením, které většinu obyvatel šokovalo.

„Snad nebudete chtít střílet do lidí, obával se Jan, když si po Gottwaldově proslovu dvacátého pátého února přinesl Josef domů flintu a rudou milicionářskou pásku na rukávu kabátu.

„Nemáme náboje, ale i tak se nás všichni kapitalisti bojí. Dochází k socialistické revoluci!“

„Jakápak revoluce, je to komunistické puč. A ty ho pomáháš uskutečňovat! Nakonec ho začneš prosazovat přímo proti mě!“

„Musíš se rozhodnout jak dál, bratře! Ten způsob života, jaký jsi vedl, už ti dlouho nevydrží. Napřed tu znárodníme Brhlíkovu textilku, Budarovu Perlanku a Kroupovu uzenárnu. Pak dojde i na větší veřtaty. Jako je ten náš!“

„A ty s tím souhlasíš? Budeš pomáhat znárodňovat svůj vlastní veřtat?! Poctivě nabytej majetek, jak víš. A s puškou v ruce?“ Kde je tvůj smysl pro spravedlnost a toleranci?“

„Taková je doba, a my jí nezměníme! Můžeme jenom změnit sami sebe!“

Jan Bendl věděl, že teď všechno nahrává komunistům. Ostatní rozhádané strany mají v záloze jen odhodlané sokoly, odvážné skautíky, nějaké ty baráčníky, možná velké sedláky na vsích, zatímco policie a StB jsou už pevně v rukou rudých, vedených sovětskými poradci. V armádě se intenzivně provádějí čistky a je tak prakticky paralyzována.

Velitelem StB v Římově se stal Igor Jánský. Ten přeskočil v hierarchii moci Frantu Skálu, jenž zůstal nadále pouhým náměstkem okresního vedoucího tajemníka strany.

Po květnové abdikaci prezidenta, po Sokolském sletu, který měl vyburcovat lidi k povstání, ale nezpůsobil nic, než pochytní několika desítek sokolů s americkými vlajkami na Štrosmajerově náměstí, byl už následný Benešův pohřeb jen bezmocnou mnohatisícovou tryznou za ztracenou svobodu.

Kdo se rychle nepřizpůsobil vzniklým událostem a trendům, při nejlepším vypadl z boje, v nejhorším ho zavřeli. Později dokonce několik stovek lidí vystupujících

nekompromisně a odvážně proti nastolenému režimu, po inscenovaných procesech popravili.

Z obecního zastupitelstva Městečka byli vyloučeni ti, co údajně neskýtali záruku a stavěli se proti současnému vývoji; převážně živnostníci, jako Viktor Fau, vlastník firmy AUTO-MOTO-VELO, který měl ve své dílně tři zaměstnance, či kupec Jan Ravaj, jemuž přezdívali šmelinář, ale i další.

Po čase vypadl z postu ředitele školy v Městečku učitel Čech. Ten trvale a veřejně proti komunistům, a dokonce Rudé armádě, brojil a vystupoval. Ze sedla ho nemilosrdně strhla učitelka Hamáčková, dřívější kolaborantka a příslušnice strany Národního souručenství, nyní nekompromisní soudružka. Potřebovala si svou dříve pomýlenou duši očist'ovat ráznými revolučními činy. Jí první musely děti ve škole povinně říkat, soudružko! Učitel Čech si byl vědom momentální porážky a následné bezmocnosti, i coby představitel strany Národních socialistů, kterou komunisté, jak se jevílo, co nevidět zlikvidují. Navíc měl doma dvě nedorostlé děti, kterým chtěl umožnit studia. Úhlavní nepřítelkyni, učitelku Hamáčkovou, sice mohl obvinít z kolaborace, ale bez důkazů. Snad jenom kdyby někde našel její podpisy z protektorátu, bez čárek a háčku nad jménem, což by ona mohla uvádět jen jako momentální roztržitost nebo strach z Němců při podpisování dokumentů a výběru příspěvků. Mohlo to vést jen k vyostření situace, protože jeho komunisté za kantora a navíc za ředitele školy, striktně odmítli. Po propuštění z krátké vazby se uchýlil k manévru, který všechny v Městečku udivil. Sbalil kufřík, opustil vystrašenou manželku i děti a odjel žádat o místo v kladenských hutích. Tam ho přijali coby vzorného intelektuála, který správně pochopil, kde je teď jeho místo. Vždyť republika potřebuje do průmyslu nové síly i z řad inteligence. Protože dovedl číst a psát a vyplňovat formuláře,

přidělili mu práci manipulanta s dováženým kovovým šrotem, který se v různých poměrech přidával do vysokým pecí. Začlenili do tak mezi lumpy, ožraly, nefakčenky a hlídané politické vězně, a dávali jim ho za vzor: učitel, který přišel dobrovolně pomáhat plnit plán rekonstrukce republiky. Překvapenou Hamáčkovou tak připravil o důsledně promyšlený postup, jehož vrcholem měl být okresní veřejný proces se zrádcem a nepřítelem státu, učitelem Čechem. Ušel tak zřejmě několikaletému kriminálu.

Jan Bendl konečně pochopil, že se bude muset opět přizpůsobit vzniklé situaci, jako už tolikrát v životě, bez ohledu, na to, co si myslí a co by chtěl, protože jiné možnosti byly spočítatelné na prstech jedné ruky. Utíkat za kopečky, jako to udělal uzenář Kroupa a nechat tu celou rodinu, na to Jan už nenacházel odvahu. Navíc mu chybělo finanční i jazykové vybavení a nějaký bohatý strýček v cizině. Ale jen tady se cítil doma, což poznal, když byl za války totálně nasazen ve Východním Prusku. Emigrovat do nějaké neznámé země, kterou mu jako politickému utečenci milostivě nabídnou, ho nelákalo. Po padesátce začínat znovu a z ničeho, mezi naprosto cizími lidmi, na to se prostě už necítil. Taky nevěděl, zda by s ním Kateřina vůbec chtěla jít. Přestěhovat se do plundrovaného pohraničí, kam po válce odjelo z Městečka skoro osm set lidí, znamenalo jen vykročit z bláta do kaluže. Nezbývalo, než přijmout Josefovou radu a dát se zaměstnat. Obzvláště po onom zastrašujícím veřejném procesu s výrobcí knoflíků, který v Městečku proběhl. Okresní trestní komise tu v místní sokolovně uspořádala veřejný soudní proces s několika čamrdáři, kteří utajovali perleťový materiál a prodávali své výrobky na černém trhu, místo aby vstoupili jako uvědomělí občané, coby noví

zaměstnanci do znárodněné Perlanky, nebo alespoň do Perletářského družstva. Měla to být zatím beztrestná pohana a výstraha ostatním. Ale následné soudní procesy s některými z nich jim určily až osm let kriminálu.

To Jana vylekalo. Josef se už dříve dal zaměstnat v Budarově znárodněné továrně jako vrtač knoflíků a mohl tu, coby člen Akčního výboru Národní fronty, získat vhodnou práci i pro Jana. Potřebovali někoho, kdo rozumí nákupu materiálů a prodeji knoflíků.

„To je pro tebe přímo dělaný! Můžeš s knoflíky kšeftovat jako dřív, jenže to teď budeš dělat pro nás, pro všechny!“

„A co za to?“

„Normální plat, jako máme my! Se soukromým podnikáním už je amen!“

„Možná bych to nakonec bral!“

„Ale musíme odevzdat všechny zásoby perletě, co v domě jsou, to je nutnost. Kdyby přišla razie a něco tu našli, víš, co by nás čekalo!“

S tím Jan nesouhlasil. Tajně věřil, že to znárodnění zase pomine. Lidi nebudou chtít dobrovolně a poctivě pracovat ve státních podnicích, Člověk musí mít vědomí, že pracuje pro sobe, jinak to vede jen ke flákání, vyrábění zmetků, ničení zařízení, a podobným odmítavým gestům. Vždyť tohle znal z totálního nasazení. Lidi tam pracovali pod hrozbou pušek, a stejně to nešlo. Nakonec ty státní podniky taky začnou krachovat. Socialismus není zralý na přežití. Podnikání, vyrábění a vytváření hodnot může fungovat jen soukromě!

„Já svou polovičku perletě odevzdám,“ řekl rozhodně Josef.

„Já si jí někde pěkně schovám! Až tenhle režim krachne, budu mít s čím začínat!“

„A co když tu udělají razii!? A na materiál ti přijdou!?“

„Schovám ho pořádně a vím kam! Navíc, ty přece svou polovičku řádně předáš státu! Budou si myslet, že je to za nás za oba!“

„Tys byl vždycky hajzl, brácho!“

„A ty vždycky velké poctivec! Uznej, že se navzájem krásně doplňujeme! To je ta naše tolerance!“

Josef Bendl odvozil perleťový materiál na vozíku v pytlích do skladu Perlanky a dostal řádně podepsaný doklad. Nikdo se nenamáhal odevzdaný materiál převažovat. Na dokladu bylo pouze uvedeno - dvacet pytlů trokaru, pět pytlů macasaru, jeden pytel tahiti, takže se nedalo ani určit, zdali je to málo, či moc a nikdo tudíž nepoznal, že Jan tu svou část ukryl v bednách pod uhlí v kolně. Na Josefovu přímluvu se stal nákupčím a odbytářem v nově vzniklém národním podniku, kde už bylo zaměstnáno více jak sto lidí z Městečka. Socialismus slavil úspěchy na všech frontách.

X

X

KAPITOLA 22

X

Nový politický systém nastolený komunisty přijímali někteří lidé s nadšením, jiní s hrůzou, s nenávisí a trvalou nechutí se mu podřizovat. Valná většina mladých, jímž se po válce otvíral nový svět, snad kromě skautů a sokolů, se radostně navlékla do modrých svazáckých košil a se zpěvem a smíchem byla ochotna pro obnovu republiky pracovat zdarma na vyhlášených brigádách, které se pro mnohé staly vítanými zpestřeními života ve formě společenské družby. Na brigády se chodilo se zpěvem, s kytarou a harmonikou. Pracovalo se většinou ručně, s krompáči, s lopatami a trakaři, na akcích malého i velkého rozsahu. V Městečku se začal

budovat nový sportovní stadión pod hrází rybníka Budín, což lidé zdravého úsudku považovali za naprostou pitomost, protože v těch místech bude neustále prosakovat voda z výše položeného rybníka.

Začalo se i se svazáckými akcemi celorepublikového formátu, jako byla výstavba železniční tratě na Slovensku, Banská Štiavnica - Zvolen, nazývaná Stavbou Mládeže. Té se zúčastnila i Dagmar Jarků z Městečka, ale ze zcela jiných příčin, než z přesvědčení a svazáckého entuziasmu. Chodila posledním rokem do obchodní akademie v Hradci, a měla dobré vysvědčení a těsně před maturitou, když došlo k odsouzení jejího otce.

Antonín Jarků, dřívější podnikatel, překupník perletě a karetní hráč, holdoval rád alkoholu a jako hospodský diskutér vyjadřoval své názory nahlas, bez ohledu na to, kdo sedí vedle u stolu, i v této vypjaté době. Jednoho večera zatloukli na okno jeho domu dva desítkáři, místní komunističtí aktivisté, Hryzavý a Drbal. Velmi nekompromisně mu naznačili, že na něho už dochází řada. Jak se později ukázalo, šlo o jejich soukromou iniciativu zastrašovat vytypované lidi, dřívější podnikatele či živnostníky, kteří zpanikaří a pokud režimu neodevzdali vše co měli, začnou horečně maskovat své zásoby a zanechávat tak viditelné stopy. Pak už se jim StB snadno dostane pod kůži. Čamrdář Hron, který jako většina měl doma nějakou tu perleť utajenou, se po jejich výhrůžce ještě ten večer na trámu ve veřtatu oběsil. Jarků začal horečně převážet uschovaný perleťový materiál z domu na stavební parcelu u rybníka Hutní, kterou hned po válce, zcela legálně koupil. Stopy byly ještě čerstvé, když na něho StB, které velel Igor Jánský, udeřila. Všechny utajené zásoby našla a zabavila. Vyfasoval osm let kriminálu. Jeho dcera Dagmar, v té době těsně před maturitou, byla vyloučena ze

školy a pošramocený politický profil si povinně měla vylepšit na stavbě mládeže Banská Štiavnica – Zvolen, na Slovensku.

„Nemohla byste tam pátrat po mém synovi, partyzánovi, který je od povstání nezvěstný? Třeba by vám to politicky pomohlo!“ navrhnul jí před odjezdem Jan Bendl, a dal Dáše štůsek svých adres i s popisem syna, aby je kdekoli rozdávala.

Její příběh ze stavby mládeže mohl být námětem pro román, kdyby se v té době takové romány směly psát. Napřed narazila na svazáka, jenž se s ní chtěl za eventuelní poskytnuté výhody vyspat, pak objevila nadšence, který s ní ochotně jezdil po slovenských vsích hledat partyzána Bendla, ale toužil ji nejen dostat do postele, ale dokonce se s ní oženit. Jednou se zmínila o svém úkolu jistému vysoce postavenému soudruhovi, který na stavbu přijel se svazáky besedovat. Byl ženatý, ale k pátrací akci s mladou hezkou dívkou svolný. Do hledání zapojil různé instituce, dokonce rozhlas i noviny, které s Dagmar Jarků otiskly na tohle téma rozhovor. Chápavá dívka pojala hledání jako svůj svazácký úkol a už neházela lopatou nakopanou hlínu do připravených koleček, ale jezdila v autě a jednou dokonce ve vládním tatraplánu onoho vysoce postaveného soudruha, který ji dovezl do Banské Bystrice. Tam se soustřeďovaly o Slovenském národním povstání veškeré dostupné doklady a stopy. V archivu byly objeveny desky se jménem Václava Bendla, přezdívaného Čížek, spolu s ručně psanou zprávou od jistého Karola Poláka, kde onu epizodu popisuje - začaly na nás padat bomby a my měli vyhrabanou díru, do které jsme zalezli. A najednou spadla mina na okraj srázu a zasypala nás hlínou. Po chvíli jsem se snažil pohnout a vyhrabat, ale Čížek ležel dál, tak jsem ho chytil za nohy a táhl do zákopu k ostatním. Krvácel z uší a pusy. Donesli jsme ho až do vesnice, kde bylo obvaziště. Tam zjistili, že už nedýchá.

Václav Bendl padl 30. 10. 1944, poblíž Trstěné, kde je na hřbitově pochován v hromadném hrobu.

Tohle objevila Dagmar Jarků za pomoci onoho soudruha z ministerstva. Když pochopil, že nejde o jejího bratra, ale o cizího člověka, kterého slíbila jeho otci objevit, udělalo to na něho veliký dojem. Ještě ten večer ve vinárně, kam ji pozval, naznačil, že za jistých okolností by mohla dostat místo v Praze na ministerstvu vnitra, v oddělení, které se zabývalo objevováním padlých a nezvěstných v druhé světové válce i následnými popravami Němců při odsunech z republiky. Dáša Jarků musela všechny jeho mravné i nemravné návrhy včas odmítnout. Měla přece nesmazatelný škráloup - tátu v kriminálu, odsouzeného za rozkrádání republiky. Další den se tedy pokorně vrátila k lopatě na Stavbu mládeže, kde už o ní kolovaly pomluvy, že je to nasazená kurva, určená pro vysoké funkcionáře. Zbytek brigády se tu pro ni stal téměř nesnesitelným. Nakonec z toho svazáckého nadšení utekla domů a dlouhá léta za to nesla diskriminační následky. Byla vhodná maximálně na místo uklízečky.

Janu Bendlovi později nijak nepomohlo, že jeho syn padl ve Slovenském národním povstání. Hryzavý a Drbal ho jednoduše udali, jako ostatní čamrdáře, na které vzápětí přišla StB. U Bendla k tomu vůbec nemuselo dojít. Měl přece na okrese svého zetě Frantu Skálu, který disponoval dostatečnou mocí, aby takové akci zabránil. Jenže mezi Jánským a Skálou to neustále jiskřilo. Byli na sebe alergičtí už ve škole, a když se teď náhodou, coby funkcionáři na okrese potkali, dávali si tu nenávist vzájemně najevo.

K incidentu došlo při pátém výročí oslav vítězství Sovětského svazu nad fašismem. V partyzánské obci Mitkov se konala velkolepá slavnost. Na návrší nad vsí už stál veliký

kamenný pomník československo–sovětské družby od akademického sochaře Bezoušky, zobrazující sovětské partyzány se samopaly a naše s puškami. V sále hostince, který byl narychlo přebudován na kulturní dům, přivítali i ony sovětské bojovníky, se kterými se Franta Skála zúčastnil neblahého přepadu muničního vlaku. Partyzány sem dopravili ze všech koutů Ruska, kam se po válce rozjeli. Čingize Tatarščuka dovezli z Kazachstanu, Nataša Lubskája žila ve Smolensku, Vasila Kuzmina objevili na Ukrajině. Franta Skála obdržel spolu s nimi vyznamenání od ministra národní obrany, což ho v očích ostatních místních soudruhů mnohonásobně povýšilo. Jeho sebevědomí narostlo s vypitým alkoholem, když si s Tatarščukem a Kuzminem připíjeli na pabědu, na družbu i na zdarovie. Proto si při nejbližší příležitosti, už v pokročilém opileckém stavu, dovolil nastavit Igoru Jánskému nohu, který se v parádní uniformě klátil mezi stoly. a cosi vykřikoval zastaralou ruštinou.

Ke rvačce mezi nimi došlo venku za kulturním domem, vzápětí po tom, co Čingiz Tatarščuk začal střílet světlice ze signální pistole, kterou s sebou přivezl.

Vždycky, když se nad Mitkovem bělavě rozsvítilo, oba sokové se na sebe vrhli a mlátili se pěstmi, dokud světlice, letící na dáčku, nezhasla. Pak je soudruzi objevili ležící na zemi, a oba zkrvavené. Tajně odvezli každého do jiné nemocnice, aby se znovu ještě noporvali. Jánský měl přeražený nos, Skála dolní čelist. Oba vyfasovali stranické důtky. Frantu Skálu suspendovali z pozice zástupce Okresního tajemníka strany do resortu zemědělství, Jánský byl z trestu zbaven funkce okresního náčelníka a převelen na ministerstvo vnitra do Prahy, kde soustřeďovali perspektivní kádry. Ale ještě stačil nařídit tu razii u Bendlů.

Přijeli v sobotu, kdy by takovou návštěvu nikdo nečekal. Byla to dvě auta příslušníků VB a StB a bez jakýchkoli okolků či povolení začali prohledávat veřtat i dům.

Komando StB se praktikami v podstatě nelišilo od Gestapa. Nejen že našlo bedny plné perleti v kolně pod hromadami uhlí, ale i pod podlahou ve veřtatu. Nakonec se vrhlo na obývací místnosti, vyházelo prádlo se šuflat, šaty ze skříní a rozházelo i postele. Oba bratři stáli vedle sebe pod dozorem člena VB se samopalem a bez možných odmluv hleděli na tu spoušť.

Josef pochopil, že tentokrát mezi nimi k žádné záměně nedojde, protože je seberou oba, i když ta utajená perleť byla Janova, a on v tom bude prakticky nevině. Navíc užasl, když uviděl, jak z postele jeho ženy vytahují černý kufřík a Anežka se na dotyčného estébáka vrhá jako dračice.

„To je kufřík paní Milsteinový, ten si u mě schovala!“ A jak se o kufřík s estébákem prala, otevřel se, a k ohromení Josefa Bendla i všech přítomných, vypadly na zem nevídané zlaté cennosti, které Anežka pro paní Milsteinovou, prokazatelně spálenou v Osvětimi, dodnes střežila.

Jenže soud na takové výmluvy nebral zřetel. Anežku odsoudil na tři roky, Jana i Josefa na sedm let!

x

x

KAPITOLA 23

x

Když bachaři v Leopoldově uviděli dva naprosto zaměnitelné chlapy, které vězeňské mundůry navíc ztotožňovaly, nebyli nadšeni. Eventuelní záměny obou bratrů by mohly vést ke komplikacím a toho se chtěli dozorcí vyvarovat.

Za několik dní Jan uklouzl při nedostatečně rychlém opouštění cely, když do něho dozorce strčil, a rozbil si

shodou okolností tvář o vodovodní kohoutek. Na ošetřovně mu nasadili na ošklivou tržnou ránu dvě svorky, tvář zapláclí gázou a přelepili leukoplastí.

„Budeme mu říkat – ten s jizvou“, rozhodl později šéf bachařů, když Janovi po úrazu zůstala opravdu viditelná jizva na tváři. Od té doby byli oba bratři až do smrti už snadno k rozeznání. Přesto je po čase rozvezli do různých věznic, aby si náhodně nemohli navzájem sdělovat své zážitky, nebo snad neviděli na vlastní oči, jak se zachází s tím druhým.

Bratři si byli vědomi, že ve vězení musí prožít sedm dlouhých a jednotvárných let. Proto nečekali žádné předčasné změny. Přizpůsobili se dobrovolně vězeňskému řádu a životu, nedělali potíže bachařům, a hlavně se snažili být nenápadnými. Ale změny znenadání přišly. Šeptem se věznicí nesla zpráva, že zemřel Stalin, což Josefa Bendla hluboce zasáhlo. Nakonec to potvrdilo i vedení věznice, protože tahle událost se prakticky nedala zatajit. Svět od Aše až po Kamčatku byl povinen truchlit. Truchlení se vyjadřovalo dvojnásobným způsobem: Ve městech, i v maličkých obcích, se konaly tryzny. U bust Josefa Visarionoviče Stalina, obklopených věnci a rudými prapory, drželi čestnou stráž pionýři, svazáci, komunisté, příslušníci lidových milicí, vojáci i státníci. Všichni občané museli se smutkem ve tvářích povinně projít kolem a instalované bustě se poklonit. Ženy v šátcích si otíraly oči kapesníky, muži hřbetem ruky. Zároveň se podepisovaly kondolenční listy. I ve věznicích. Kdo z muklů o to výslovně požádal, byl zaveden do kanceláře a podepsal se plným jménem.

Šel i Josef Bendl. Za své jméno uvedl do závorky (Penza-Leopoldov).

„Co to má znamenat?!“ rozkřikl se na něho velitel věznice.

„Penza je město v Sovětském Svazu, kde jsem se stal komunistou!“

„A proč Leopoldov?“ to si jako myslíte, že vás nebožtík tady odtud dostane?“

Josef raději neodpověděl, napadlo ho, že by se mohl nevhodnou odpovědí dostat do maléru, což se ve vězení stávalo často.

„Vy jste komunista a rozkrádal jste státní majetek?“ podivoval se velitel, protože měl zrovna náladu se bavit.

„Jsem tu omylem!“ neudržel se Josef.

Velitel věznice se najednou rozchechtal.

„Tohle říkáte všichni! A víte kolik je na světě vězňů a kolik věznic?“ Kdyby jen polovička byla zavřená omylem, byly by to milióny lidí. Tolik přece nemůže bejt v justici omylů!“

Až v cele začal Josef uvažovat o bachařových slovech a zároveň se smutkem v srdci po velikém vůdci národů si uvědomoval, kolik miliónu lidí sedí a trpí ve věznicích neprávem, kolik se jich tam dostalo víceméně náhodně, bez jakékoli viny, jako on, aniž věděli a vědí proč. A kolik se jich asi z věznic už domů nevrátí. Ale vůbec nespojoval ony oběti se Stalinovým terorem, který poslal v Rusku do Gulagů milióny nevinných.

Jana zajímal až ten další funus. Když pochovávali, po čtrnácti dnech, s nemenší pompou Klemeta Gottwalda. Taky už po věznici koloval nepovedený vtip o otrávených houbách.

„To je přece jasný, muklové! Bude nový prezident. A co udělá každý nový prezident, když nastoupí do úřadu, muklové? Vyhlásí amnestii!“

„Myslíš, že nás předčasně pustějí domů?“ zeptal se ten, co seděl za vloupačky.

„Tebe nejspíš propustí, a mě možná taky. Ale tady pátera, a letce Fáberu si budou držet dál. Ti jsou jim politicky nebezpeční. My, zloději a zpronevěřovatelé národního majetku, se můžeme polepšit. Nás si v civilu pohlídají. Jenže jak se mají polepšit političtí vězni? To by museli napřed odvolat svoje přesvědčení a nabourat tím vlastní svědomí. Ti, co to udělali včas, nikdy do kriminálu nešli.

A kdy to tak může přijít?“

„Pánové, brzo, bude to brzo! Dřív, než se nadějeme!“

Z kriminálu se opravdu oba bratři vrátili po amnestii vyhlášené novým prezidentem. Měli štěstí. Odseděli se méně jak polovinu trestu. Josef trvale v Leopoldově, Jana později přesunuli na Mírov. Nebylo v zájmu bachařů, ani vězeňské správy, aby se jeden s druhým náhodně mohli stýkat, a navíc viděli, jak je s nimi vzájemně zacházeno. Jan se z vězení přivezl jizvu, Josef ponížení a pokoření, když ve sprchách na to jeho přirození, které vykazovalo jen nepatrný zbyteček původní délky, všichni čuměli a mnozí měli posměšné připomínky, ba i vtipy. Ale možná to mělo výhodu. Po celou dobu věznění nebyl žádným spoluvězněm sexuálně obtěžován.

Dalo se předpokládat, že Josef své ideové postoje musí v komunistickém koncentráku korigovat. Zejména když sdílel celu s knězem, bývalým příslušníkem RAF a dřívějším pravicovým politikem, kteří tu protirežimními postoji a

názory nešetřili. I přes denní hovory, které s ním vedli, mnohdy i bezmocně doplňované nadávkami, když v přesvědčování neuspěli, on ve svém postoji setrval. Obzvláště, když věděl, že tu sedí neprávem. Za bratrovu hloupost a Anežčinu nevědomost. Ta, jak mu po dvou letech bylo oznámeno, ve vězení zemřela. Měla už předtím pokročilou tuberkulózu, kterou v podstatě nijak neléčila a trvale skrývala. Tak se stal Josef ve vězení vdovcem. Ani na pohřeb ho nepustili. A už se nikdy nedověděl, proč Anežka střežila ve své posteli takové bohatství, které soud odhadl na tři milióny korun, když přece musela vědět, že židovka Milsteinová se z Osvětimi, kde zahynulo několik miliónů Židů, vrátit nemůže. Odtud se nevrátil skoro nikdo.

Josef ve vězení své přesvědčení nezměnil a přese všechno, co tu viděl a prožil, zůstal neoblomným komunistou. Jenže ho soudruzi mezi sebe coby kriminálního, který státu zatajoval výrobní materiál a drahocenný poklad, už zpátky nevzali.

„K čemu ti to komunistický přesvědčení teda je? Přece jsi poznal na vlastní kůži, co ten komunismus dokáže,“ provokoval Jan, když se konečně doma opět setkali a ovdovělého Josefa přijala Kateřina zase zpět do své rodiny

„Idea se většinou neztotožňuje se skutečností. Právě za ni se musí bojovat. Mně stačí, že mi tu ideu nikdo nemůže vzít. Mám představy jak by lidi mohli žít líp, a jak někdy v budoucnu žít líp budou! I když to teď zrovna tak nevypadá. Pořád se jim té potřebné tolerance nedostává.“

„Ty jsi něco jako zneuznaněj hrdina!“

„Možná díky tobě! Kdybys nebyl pitomec, nemuseli jsme bručet ani jeden!“

„Já že sem pitomec? A co ten Anežčin poklad?“ bránil se Jan.

„Kdybych o něm věděl, jistě bych ho odevzdal!“

„Ty jsi nevěděl, na čem ta tvá Anežka spí?“

„Já v její posteli nikdy nebyl,“ řekl upřímně Josef a podíval se na Katku.

„Tyhle řeči jsou zbytečný,“ umlčela je a nesla na stůl večeři. Zdálo se, jako by tu najednou opět zasvitla ona dávno vyprchaná idyla, kdy zpočátku sedávali kolem stolu jen sami tři.

Oba bratry zaměstnali v Perlance, nazývané teď národní podnik Buton. Josefa potřebovali ve vrtárně. Dobře vyvrtat knoflíky z perleťové lastury dovedl málokdo. Jana strčili do skladu, ke příjmu knoflíků, jejichž jakost se rapidně horšila. Jenže se musel plnit plán, což bylo prvořadé, a na Janovy výhrady k dodaným výrobkům na sklad stejně nikdo nebral zřetel. Občas docházelo k vrácení exportních zakázek, a to býval malér, zejména když se týkal i Pragoexportu, nad ředitelem Butonu se stahovaly mraky a tak musel být viník odhalen a nejspíše se všechno dalo svěst na sklad a jeho manipulanta, který aušusové knoflíky přijal. Přišel o prémie, které stejně nikdy nebral.

Bendlové, po mimořádném propuštění z vězení, museli plnit určené společenské úkoly: chodit na brigády, na různá politická školení, zúčastňovat se veřejných akcí.

O prvním máji byli určení coby vlajkonoši, čemuž se většina pracujících vyhýbala. Jelikož se na ně pohlíželo jako na bývalé vězně, a trvalé nepřátele systému, dostali pouze barevné třepetalky. I tak šli v čele průvodu, hned za státní vlajkou, za vlajkou Sovětského svazu a za vlajkami spřátelených zemí. Sovětskou vlajku se srpem a kladivem nesl vzpěrač Milda Šíma, krajský přeborník ve váze polotěžké. Vlajky spřátelených zemí museli nést mužští z kanceláří, protože dělníci vlajky, ani hesla, ani transparenty

nosit nechtěli. Byli znechuceni Zápotockého měnovou reformou, která mnohým všechny ušetřené peníze prakticky znehodnotila na hrstku drobných. Bratří Bendlové nepřišli vlastně o nic. Všechny vklady i úspory jim byly zabaveny při soudním procesu. Většina lidí, včetně nich, tak začínala s šetřením peněz úplně znova, leckteří ve svém životě už po několikáté. Jenže z platů, které teď pracující dostávali, se ušetřit v podstatě nic nedalo. Po zrušení lístkového přidělového systému, nebyly základní potraviny zas tak levné, jak se doufalo, ale většina pracujících hladem trpět nemusela. Ani cikáni, kteří povinně chodili do zaměstnání a na obědy do závodních kuchyní. Kdo nepracoval, toho zavřeli pro příživnictví.

Z těžké oblohy začal padat sníh a Josef, nesoucí žlutou třepetalku, pozoroval Mildu Šímu, jak suverénně drží ve svých vypracovaných vzpěračských pažích rudě natřenou žerd' a pochoduje jen v tílku, i když se chumelí jako o vánocích.

Milda si byl vědom, že ty jeho svaly obdivují všechny ženské, stojící s kočárky na chodnicích. Jedině ty mohly přihlížet, jinak musel každý povinně do průvodu, neboť účast se zapisovala. Dlouhý průvod zakončený alegorickými vozy procházel celým Městečkem a fotograf Klásek se marně sněžil pořádit v té chumelenici a fujavici kloudný obrázek, který od něho požadovaly okresní noviny, hned druhý den.

Už v šest ráno budila občany dechová hudba pod vedením kapelníka Špačka, která teď pochodovala uprostřed průvodu, aby byla slyšet vpředu i na konci a vyhrávala Kmochovy pochody, jež strana uznávala za vhodné. Obloha byla stále zatěžkána temnými mraky, v přeháňkách padal mokrá sníh a sněhové vločky se usazovaly i na mávátkách dětí, která si vyrobily z krepového papíru v hodinách ručních prací a barva z rozmočených mávátek jim stékala na ruce, a

kdo si otřel od sněhu mokrý obličej, měl červenou a modrou i na tvářích a na čele. Plískanice vytvářela veliké kaluže s bahnem ve výmolech ulic volajících po opravě a ti, co neměli vhodnou neprodyšnou obuv, a to byla většina zúčastněných, zejména žen, cítil v botách čvachtavou studenou vlhkost, která se delším pohybem alespoň trochu přiohřála.

Tribuna stála uprostřed náměstí před vysokým kamenným křížem s pozlaceným ukřižovaným Kristem, na jehož likvidaci si vládnoucí třída dosud netroufla. Tvořily ji dva spojené valníky ověšené hesly fábory, vzadu soudruzi vztyčili vysoké rudé plátěné pozadí, které ten svatý kříž mělo alespoň částečně zakrývat, jenže vyčníval právě nad obrazy Vladimíra Iljiče Lenina a Visarionoviče Stalina, který před časem zemřel a o němž prosakovaly řeči, šeptané velmi tiše, jaký to byl diktátor a despota a nemilosrdný vrah miliónů lidí, stejně jako Hitler, což Josef Bendl nebyl ochoten připustit.

Na tribuně stáli nahrbení delegáti a zápasili s poryvy větru. Ti v kabátech si vyhrnuli límce, ale pionýři v bílých košilích, s rudými šátky na krku, a prsaté svazáčky, jen v modrých košilích, viditelně a hrdinně mrzli, protože na tribuně museli vydržet až do konce všech projevů. Kromě delegáta z kraje tu byli i delegáti z okresu, a kdo si všiml, což byli i oba bratři Bendlové, na tribuně stál Franta Skála a v parádní uniformě Igor Jánský, samozřejmě, hezky daleko od sebe.

Jak průvod vpochodoval na náměstí, vlajkonoš Milda Šíma hrdě vypjal hrud', napjal i paži a chtěl nést rudou vlajku jen jednou rukou, jak to viděl u vzpěrače Buzonova v jednom sovětském filmu. Jenže prudce zavál vítr a Milda naneštěstí zapadl zároveň jednou nohou do rigolu v silnici, a jak si zvrtnul kotník, ve kterém ho velmi bolestivě píchlo, poroučel se k zemi a vlajku už jednou rukou neudržel, a sovětský

prapor se srpem a kladivem se najednou i s Mildou Šímou váleli před tribunou v blátě. Jenže průvod byl stále v pohybu a nemohl se naráz zastavit a tak ti vpředu se pouze Mildovi vyhnuli a další účastníci průvodu ho prakticky uzavřeli do té masy těl a mnozí po ležící sovětské vlajce viditelně šlapali, protože tomu zneuctění symbolu nemohli už nijak zabránit. Jak se průvod konečně zastavil, sovětská vlajka ležela stále na zemi, kousek od Josefa Bendla.

Ti, kdo Mildovo zaškobrtnutí viděli, což musela být celá tribuna, byli ještě více zmrazeni. Muzikanti už nasazovali k hymnám a sovětská vlajka nikde. Někteří soudruzi s pořadatelskými páskami na rukávech, mající za zdárný průběh průvodu zodpovídat, začali vykřikovat - zvedněte ji, zvedněte ten prapor a Milda Šíma si držel otékající kotník a nereagoval, stejně jako ostatní, kterým ta vlajka nepříslušela, protože držel každý svou a měli tudíž i případné alibi.

Nakonec se jeden chlap odhodlal. Předal třepetalku sousedovi, sehnul se, sebral zabahněný sovětský rudý prapor, zvedl jej nad hlavu a vystoupil s ním z davu. Přesel za pohledů všech přítomných až před překvapenou tribunu a postavil se vedle vlajkonoše s československou zástavou. V tu chvíli začali hrát muzikanti hymny.

„Co si to ten Bendl dovolil!“ zašeptal předseda místní organizace strany. Vždyť jsme ho vyloučili z partaje, kriminálníka!“

„Je to starej komunista, toho už nepředěláš, zahučel soused a vypjal hrud', protože se právě začala hrát sovětská hymna a všichni ti, co byli shrbení větrem se narovnali, aby je náhodou někdo nemohl nařknout z neúcty k hymně největších přátel.

Když později, po konci slavnosti, Josef předával sovětskou vlajku pořadateli, který ji od něho rozpačitě

přijímal, protože ji sám musel odnést na určené stanoviště, přistoupil k Josefovi soudruh z krajského výboru strany a podával mu ruku.

„Zachoval jsi se velmi statečně a zodpovědně, soudruhu, všechna čest! Z tebe by si měli vzít ostatní soudruzi příklad! Jestlipak jsi ve straně?“

„Už ne. Vyloučili mě. Ale pod touhle vlajkou jsem za revoluce v Rusku bojoval!“

Soudruha z krajského výboru rychle odtáhli stranou a jistě mu vysvětlili, že je to trestaná osoba, která zatajila státu nemalé hodnoty, protože se o Josefa okamžitě přestal zajímat.

Po májovém průvodu a vyslechnutých prosloveh, většina chlapů zamířila do sokolovny, která už dávno sokolům nepatřila. Teď byla otevřena pro pracující lid a májovou veselici. K připraveným stolům zasedli uniformovaní požárníci, rybáři, nimrodi i jezedáci z okolních vsí, kteří povinně přijeli na valnicích oslavit v Městečku první máj. Ženskou tu zatím nikdo nezahlédl. Většina chlapů si nosila od improvizovaného výčepu pivo, ale byly k mání i horké párky a rozléval se tu výjimečně rum. Z jeviště vyhrávala mládežnická kapela české a sovětské častušky. Mládežníci v modrých košilích zpívali – My zrodili se z těžkých dnů a víme pro co žít, chcem v práci hledat ideál a nikdy nezradit, a Josef se rozhlížel po velikém sále, kde sokolové dříve denně cvičili. Bylo mu najednou smutno z celého života prožitého s ideálem, který on také nezradil, jenže se mu postupně hroutil a jakoby vysmíval. Slova optimistické písně, pokračovala refrénem: Jen rozezvuč se ještě víc a rozezpívej z plných plic, ty země, která rodíš lid, jenž kráčí slunci vstříc...

A najednou z ničeho nic slunce vyšlo vstříc jim. Prodralo se těžkými mraky, které ještě před chvílí

produkovaly hustý mokrý sníh a zalilo celou sokolovnu teplým světlem a Josef, který seděl u jednoho malého stolku, najednou nabyl dojem, že většina toho, co člověk prožívá, se jeví na první pohled úplně jinak, než ve skutečnosti je.

Jeho bratr nesl dva půllitry piva a dvě velké odlivky rumu, a ten rum v nenadálém slunečním jasu krásně zlatavě zářil a Jan nečekaně pronesl:

„Tak občas uvažuji, jestli má tenhle lidskej svět pro další přežívání vůbec nějakou šanci, i když nám ho soudruzi ustavičně malují na růžovo.“

Josef se mu zadíval do očí, ale spíš na jizvu na tváři, která je už do konce života bude zřetelně rozlišovat.

„Řekl bych, že má pořád jednu velkou šanci – lidskou toleranci!“

A na tu si oba bratři tím voňavým rumem, zářícím jak prosvětlený jantar, společně připili.

K o n e c

